Za i protiv bojkota izbora 2020

KO MUTI, A KO MUTIRA

Slučajevi

NOVINAR "VREMENA" U TEATRU APSURDA

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1499

26. septembar 2019.

INTERVJU: ZDRAVKO PONOŠ

OTAC, SIN I KUM SVETI U TRGOVINI ORUŽJEM

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1499
26. septembar 2019.

04 Trgovina oružjem i politika:
Namenski poslovi jednog penzionera

08 Intervju: Zdravko Ponoš

12 Prilog za biografiju: Nebojša Stefanović

15 Nuspojave:
Cenzura je lepa samo dok se čeka

16 Za i protiv učešća na izborima 2020:
Ko muti, a ko mutira

20 **Intervju:**
Đorđe Pavićević

24 Slučajevi:
Novinar "Vremena" u teatru apsurda

29 TV Manijak:
Marina ko Marina

30 Intervju:
Nataša Heror

KULTURA

32 **Intervju:**
Viktor Jerofejev

36 Pozorište: 53. Bitef (1)

40 Bitef polifonija: Ljubica Beljanski

42 Festivali: Al Jazzera Doc

44 Film: Slučaj Makavejev
ili proces u bioskopskoj sali

SVET

46 **Napetost u Persijskom zalivu:**
Ples po zmijskim glavama

50 Izrael:
Pat posle ponovljenih izbora

MOZAIK

54 Tragovi Indijanaca:
Naši stari znanci

56 Fenomeni:
Nova pop geografija

59 Navigator: Nauči Pajton...

60 Strip: Izobičajene mladine kape u Srbiji

62 Vreme uživanja: Krečenje

"Sada je gotovo nemoguće da se stvore uslovi da izbori zadovoljavaju minimum standarda. To je kao da igraš utakmicu koju bi zbog pravila izgubio sa 8:0, a sad ti neko kaže: hajde igraj, izgubićeš samo sa 8:2. U tom pogledu ne vidim smisao učestvovanja u svemu tome"
RAZGOVARALA: RADMILO MARKOVIĆ

"Čim poželite da budete pisac, neophodno je da odmah ubijete diplomatu u sebi jer su diplomatija i pisanje dve apsolutno suprotne stvari. U diplomatiji se sve zasniva na pravilima povezivanja među ljudima, a u pisanju se sve zasniva na ljudskoj prirodi koja, priznaćete, nije uvek tako lepa"
RAZGOVARALA: GORDANA DRAGANIĆ NONIN

Tenzije na Bliskom istoku su eskalirale posle napada dronovima na dva naftna postrojenja u Saudijskoj Arabiji. Dok SAD upiru prstom u Iran, odgovornost za napad preuzeo je jemenski pokret Huti. Regionu preti rat širih razmera
PIŠE: PEĐA ANĐELKOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Bojan Stekić**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

NAMENSKI POSLOVI J

Iako Branko Stefanović formalno nije vlasnik kompanije GIM, činjenica da je sa onim ko to jeste – svojim dugogodišnjim prijateljem Goranom Todorovićem – išao u "Krušik", pokazuje da je on svakako umešan u sve te poslove sa trgovinom naoružanja. Na koji tačno način, kakva je tačno njegova funkcija, da li je i koliko zaradio od tih poslova, te da li je tako zarađen novac kasnije uložen u kupovinu hotela, kafana, poslovnih prostora i izgradnje letnjikovaca – sve to bi trebalo da bude predmet opsežne istrage tužilaštva, onda kada ta institucija bude sposobna da to učini

Kako ide ona "stara" Čehovljeva: "Puška koja se pojavi u prvom činu opaliće metak u poslednjem". Ovo je priča o tome – kako nešto što je krenulo kao usputna predstava preti da napravi mnogo veću štetu nego što se moglo pretpostaviti u jesen 2017. godine kada se "puška" stidljivo pojavila u kadru.

Naime, ministar unutrašnjih dela Srbije Nebojša Stefanović i predsednik Srbije i Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić priznali su prošle nedelje ono što se u delu javnosti govori skoro dve godine: otac ministra Branko Stefanović uključen je u poslove prodaje oružja iz fabrike namenske industrije "Krušik" iz Valjeva za partnere u Saudijskoj Arabiji preko kompanije GIM.

Već se čuje posle gornje rečenice – a gde smo to tako rekli, nismo tako mislili i slično. Međutim, činjenica je da su i Vučić i Stefanović posle objavljivanja novih priča od strane međunarodnog specijalizovanog portala "Armsvoč" i BIRN-a Srbija zaboravili da su ranije decidirano odbijali da je Branko Stefanović, umirovljenik Telekoma Srbija, na bilo koji način akter u unosnim i kontroverznim poslovima međunarodne preprodaje oružja. Sada je to opšte mesto, priznali su, on je zaista u tom poslu i pokušali su da "loptu" prebace na teren legalnosti. Naravno, reč što je o očekivanom pokušaju spina. Zato sada pitaju – a kome to smeta, ko je prekršio zakon i slično, te serije radikalskog pozivanja na zakon i poredak.

Od usputno pomenute stvari u istraživanju KRIK-a u jesen 2017. godine kada je pomenut otac ministra Stefanovića u bazi Imovina političara, došli smo za dve godine do toga da predsednik države i partije ide po TV stanicama da objašnjava slučaj. Za to vreme, ćute i dalje oni koji ne bi smeli: Agencija za borbu protiv korupcije i javno tužilaštvo i odeljenje za borbu protiv korupcije. Ili, prosto rečeno, institucije koje bi prve trebalo da ispitaju celu ovu dramu i utvrde ima li kršenja zakona koji se tiču sukoba interesa, odnosno da li postoji krivično delo iz oblasti trgovine uticajem.

BRANKO I PRIJATELJI

O ocu ministra unutrašnjih dela "Vreme" je pisalo u broju od 21. marta 2019. godine (broj 1472) u trenutku kada se ovaj čovek našao u centru afere "Hotel Šumadija" i kada je BIRN Srbija pokazao na koji način je ovaj skromni penzioner išao po gradu sa novcem u ruksaku i nudio gotovinu za Hotel "Šumadiju". Čitav sistem veza Stefanovića starijeg i njegovih saradnika/ partnera koji su se formalno našli u ulozi onih koji preuzimaju hotel na Banovom brdu za bagatelu od prethodnog vlasnika, uz asistenciju maskiranih siledžija koji su polupali ulaz u objekat, opisan je podrobno u istraživanju ove redakcije.

JEDNOG PENZIONERA

TATA NA SLUŽBENOJ PROSLAVI: 80 godina "Krušika", februar 2019. i Branko Stefanović (obeležen krugom i strelicom)
Foto: BIRN

Iz tog perioda pamti se izjava Branka Stefanovića za TV N1 u kojoj kaže za sebe da je glup – što je bio komentar na pitanje novinarke da objasni svoju ulogu. Pre toga, u jesen 2018. godine, njega je Vuk Jeremić, predsednik Narodne stranke, opisao kao čoveka koji je debelo umešan u trgovinu oružjem, ali je to bilo bez "opipljivog" dokaza.

I kao što biva, kada su se toga poduhvatili novinari, ubrzo su se pojavili i dokazi za tvrdnje Vuka Jeremića. Ako je njegova izjava mogla da bude negirana izjavom u kojoj se kaže da su to laži i neistine, onda je vlastima bilo teško da negiraju učešće oca ministra kada je BIRN objavio dokument u kome se jasno vidi da je Branko Stefanović – ili don Branko, kako ga zovu po Beogradu – zaista odlazio u kompaniju "Krušik" kao predstavnik kompanije GIM i vodio trgovce oružjem iz Saudijske Arabije.

Iako on formalno nije vlasnik te kompanije i samo posredno ima veze sa svojim dugogodišnjim prijateljem Goranom Todorovićem (trgovcem iz Beograda i članom uprave KK Partizan za čijeg šesnaestogodišnjeg sina vele da je jedan od najtalentovanijih košarkaša u Srbiji), činjenica da je s njim išao u "Krušik" jeste pokazatelj da je on svakako umešan u sve te poslove. Na koji tačno način, »

kakva je njegova tačno funkcija, da li je i koliko zaradio od tih poslova, te da li je tako zarađen novac kasnije uložen u kupovinu hotela, kafana, poslovnih prostora i izgradnje letnjikovaca – sve to bi trebalo da bude predmet opsežne istrage tužilaštva, onda kada ta institucija bude sposobna da to učini.

Dakle, da je Branko Stefanović direktno uključen u posao trgovine oružjem nedvosmisleno je poznato skoro godinu dana. A još godinu pre toga, portal Espreso iz "Kurirove" medijske grupacije je, prenoseći istraživanje Krika o imovini srpskih političara, u tradicionalnom tabloidnom maniru pisao da je otac Nebojše Stefanovića u poslu sa trgovcima oružjem.

Međutim, kako to biva, ta priča potekla iz nastupa opozicionog političara, a potvrđena od medija koji je prokazan u široj javnosti kao "špijunsko-plaćenički" i "antisrpski", nije imala odjek koji bi uznemirio bilo koga. Režim je preko toga prešao kao preko "malog potoka" i nastavio dalje, nimalo se ne osvrćući.

SRBIJA NAORUŽAVA TERORISTE

Situacija se promenila početkom septembra. Tada se na društvenim mrežama počela deliti priča potkrepljena dokumentima kako srpske firme prodaju oružje kupcima iz Sudijske Arabije uz asistenciju američkih posrednika, a koje na koncu završava kod pobunjenika/terorista u Jemenu. Naime, specijalizovani portal na engleskom jeziku "Armsvoč" objavio je serijal od tri nastavka koji je nazvao "Serbia leaks". Tu se detaljno opisuje šta je prodato od strane "Jugoimport SDPR" i "Krušika" kupcima na Bliskom istoku, obelodanivši čak i američkog posrednika u tom poslu sa sve njegovim podacima iz pasoša.

Opsežan materijal dostupan je i danas na tim stranicama"Armsvoča" iako je u jednom trenutku bugarska novinarka Dilijana Gajtandžijeva, koja je radila na ovim pričama, javila na društvenoj mreži Tviter da je sajt oboren botovskim napadom iz Srbije. Ovo je dodalo još benzina na vatru, pa su se sumnje produbile preko svake mere: Srbija je uhvaćena u međunarodnoj zaveri, sponzoriše teroriste, a u to su umešani neki od njenih najviših funkcionera preko svoje rodbine (čitaj umešan Nebojša Stefanović preko oca Branka).

SEDIŠTE KOMPANIJE: Poštansko sanduče kao jedini dokaz o postojanju firme GIM na registrovanoj adresi
Foto: BIRN

Nebojša Stefanović je prvi reagovao: njegovo tumačenje, parafrazirano je bilo – njegov tata nema sa tim veze, taj portal prati sto ljudi, sve je to neistina i gotovo. Kada su ga novinari suočili sa tim da su i "Armsvoč", kao i ranije BIRN, objavili dokument koji potvrđuje da je njegov otac uključen u poslove sa trgovinom naoružanjem, on je rekao da je to samo jedan običan papir i da to ne znači ništa. Dakle, ništa ne znači snimak, ništa ne znači dokument, ništa ne znači izjava – ama baš ništa od onog što na stvaran način ukazuje na upletenost ljudi iz režima u korupciju i kriminal, tumače ljudi koji danas upravljaju Srbijom.

Međutim, blamaža i potencijalni problemi izazvani činjenicom da je neko napravio niz – režim u Srbiji-oružje-teroristi u Jemenu i Siriji. To je kod vlasti izazvalo potrebu za posebnim objašnjenjima. Zato su se odmah oglasili iz Ministarstva odbrane i same kompanije "Krušik" tvrdeći da niko nikada iz Srbije nije prodavao oružje na nelegalan način (krajnji korisnici su uvek iz Saudijske Arabije ili Emirata), kao i da GIM, kompanija povezana sa ocem ministra Stefanovića, nije dobijala oružje po povlašćenim cenama.

Dva dana nakon što je "Krušik" u opsežnom saopštenju želeo da dokaže i pokaže kako GIM nije privilegovan u odnosu na državnu firmu "Jugoimport SDPR", BIRN Srbija je objavio novi tekst u kome se na osnovu ugovora GIM-a i SDPR-a sa "Krušikom" u poslednjih nekoliko godina jasno vidi da je "Krušik" obmanuo javnost. To su oni i sami u odgovorima BIRN-u potvrdili uz molbu da se ima u vidu da oni rade važan posao za državu i da ovakve priče mogu da nanesu štetu kompaniji i Srbiji uopšte.

Ovo je jedan od najzanimljivijih momenata jer upravi "Krušika" očito ne smeta što ljudima koji su direktno vezani za pojedine ministre daju povlašćene cene i time potencijalno nanose štetu kompaniji, nego pozivaju novinare da ne govore javno o tome.

BIRN je objavio svoju priču, a objavio je i sliku sa proslave u "Krušiku" ove godine na kojoj su prisutni i Goran Todorović i Branko Stefanović, valjda kao poslovni saradnici.

VLASNIK ISTINE

Kada je video da Stefanović ne može i ne ume da se izbori sa istinom, a tiče se njega i njegovog oca, Vučić se samopozvao na TV Pink i u petak 20. septembra 2019. ujutro objašnjavao razne stvari, po navici, pa i ovo u vezi sa oružjem.

Primenjujući svoju taktiku razgovora sa nepostojećim sagovornikom (princip "prepoznaće se sami"), on je ponovo pokušao da diskredituje BIRN pričajući staru pesmicu o tome kako je BIRN slagao javnost u vezi sa ispumpavanjem kopova u Tamnavi 2014/2015. godine i da onda tu diskvalifikaciju iskoristi u priči o Stefanoviću kao povlašćenom dileru naoružanja. Na njegovu žalost, kao i u priči o Tamnavi, tako je i sad – dokumenta su neumoljiva, činjenice jasne, pa je Vučić posle vređanja prešao na spinovanje, odnosno na pokušaj da nam kaže kako je prava priča nešto drugo. Po njemu – hajde neka neko dokaže prvo da Srbija prodaje oruž-

ZNAJU ODGOVORE NA SVA PITANJA: N. Stefanović i A. Vučić
Foto: Predsedništvo Srbije

je teroristima (nema direktnog dokaza), a potom i da vidimo da li je Stefanović počinio neko krivično delo, jer ako nije, tumači Vučić, nema ni priče.

Predsednik Srbije opet se pokazao kao dobar urednik tabloida ali, što se zna i iz njegove radne biografije, rđav novinar. Naime, krivično delo treba da utvrdi tužilaštvo u istrazi koja uključuje i proveru celokupnog poslovanje kompanije GIM, kompletnu finansijsku forenziku (veliki deo toga je već objavio nedeljnik NIN), utvrdi kako je ova firma poslovala i zbog čega joj je naglo dobro krenulo, koliko je zarađivala, zašto je bilo potrebno da se tu otac ministra unutrašnjih poslova dogovara ili posreduje, da li je i koliko novca on zaradio na tim poslovima, te gde je taj novac završio... I tako dalje.

Indicije su ozbiljne, kao i sumnja da je GIM naprasno postao "igrač" kada se uključio otac ministra Stefanovića, što bi moglo da ukaže da je uprava "Krušika" "osetila" da se njemu treba dati nešto povoljnije. Tužilac bi trebalo da utvrdi da li je ministar i na kakav način uključen u poslove svoga oca, pa ako jeste, da vidi da li postoje dokazi za trgovinu uticajem. Takođe, morao bi dalje da proveri i aktivnosti firme GIM koja je tako naglo i naprasno izrasla baš u tom specifičnom slučaju.

Ako su potrošili navodno skoro godinu dana da ispituju Sergeja Trifunovića i fondaciju koju on vodi zato što pomaže lečenje dece, sigurno je u javnom interesu da se ispita i ova trgovina naoružanjem i da se javno obelodane nalazi te istrage. Srbija zna da Vučić i Stefanović znaju odgovore na sva ova pitanja, pa bi to mogli da podele i sa tužiocima i inspektorima kako bi oni mogli dalje da istražuju čitav slučaj koji preti da naruši ugled Srbije. I to baš sad kada je Vučić u Njujorku na godišnjem zasedanju Skupštine Ujedinjenih nacija.

Zato neće valjati ako ga na hodnicima počnu zaustavljati i propitivati da li i kako Srbija prodaje oružje teroristima. A sve se dešava u trenutku kada je sa toliko rešenosti pristupio rešavanju "kosovskog problema" i kada je popustio pred pritiscima opozicije u vezi sa organizacijom izbora na proleće 2020. godine. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Ispravka i izvinjenje

Kratki rafali po sudiji i dometi zakona, "Vreme" br. 1498

U broju nedeljnika "Vreme" od 19. septembra 2019. godine u tekstu "Kratki rafali po sudiji i dometi zakona" objavljena je netačna informacija da je Igor Jurić u okviru aktivnosti Fondacije Tijana Jurić prikupljao potpise građana Srbije i zalagao se za uvođenje instituta smrtne kazne u kazneni sistem Republike Srbije. Igor Jurić i Fondacija sakupljali su potpise i zalagali se za uvođenje instituta doživotne kazne bez uslovnog otpusta.

Autor teksta Slobodan Georgijev i uredništvo nedeljnika "Vreme" izvinjavaju se Igoru Juriću i njegovim saradnicima iz Fondacije i izvinjavaju se čitaocima što su mogli da budu dovedeni u zabludu zbog objavljivanja ove netačne informacije.

Fotografije: Bojan Stekić

OTAC, SIN I KUM SVETI U TRGOVINI ORUŽJEM

“Imamo situaciju da je Branko Stefanović angažovan u firmi GIM i zajedno sa vlasnikom GIM osnivač još jedne firme registrovane za trgovinu oružjem, njegov mlađi sin Nemanja jedan je od suvlasnika firme iz iste branše zajedno sa direktorom SDPR Jugoslavom Petkovićem, a stariji sin Nebojša je ministar policije i izdaje dozvole za trgovinu oružjem. Sasvim je jasno da članovi porodice Stefanović nemaju nikakve reference koje ih kvalifikuju za uspešno bavljenje poslom međunarodne trgovine oružjem osim bliskosti i lojalnosti sa predsednikom Vučićem. To je, izgleda, sasvim dovoljno u režimu gde je vlast lična i gde se država tretira kao privatno vlasništvo”

Pre 2012. godine nije bilo privatnih trgovaca oružjem koji su po obimu poslovanja bili čak i blizu Jugoimporta SDPR. Od dolaska Srpske napredne stranke na vlast, procvetale su neke privatne firme koje se bave trgovinom naoružanjem. Njihova bliskost sa SNS-om je obostrano plodna, a najbolje berbe su u vreme izbornih kampanja, kaže za “Vreme” penzionisani general Zdravko Ponoš, bivši načelnik Generalštaba, a danas potpredsednik Narodne stranke.

“VREME”: Kako, pored monopoliste poput SDPR-a, jedna privatna firma kao što je GIM, može uzimati takav veliki deo “kolača” u trgovini naoružanjem i vojnom opremom?

ZDRAVKO PONOŠ: SDPR nije monopolista već duže vreme. I nije to problem. Problem je što je državna kompanija sa višegodišnjom tradicijom i referencama gurnuta u neravnopravan položaj u odnosu na novoosnovane privatne firme bez referenci u poslu trgovine sa naoružanjem. Tako nešto može biti zbog dva razloga. Prvo – preko privatnih firmi mogu sa manje reputacionog rizika da se obavljaju poslovi na ivici ili iza granice poštovanja međunarodnih regulativa. To je mehanizam koji omogućava nečijoj državnoj administraciji da se distancira od tako obavljenog posla ako stvari krenu u lošem smeru. Drugi razlog je da se enormne zarade koje se ostvaruju u ovom biznisu na mnogo fleksibilnije načine prelivaju na privatne račune nego što je to moguće sa računa državne kompanije. Imam utisak da je drugi od navedenih razloga, preciznije interesa, toliko dominantan da je obesmislio prvi, jer se poslovi obavljaju preko osoba koje su u porodičnim relacijama sa samim vrhom režima.

Ko stoji iza toga, za čiji račun se radi?

Trgovina oružjem je veoma specifičan biznis. Zato je sistem izdavanja dozvola za obavljanje prometa za naoružanjem i vojnom opremom koncipiran da smanji rizik i od korupcije i od drugih zloupotreba. Da bi se dobila dozvola od Ministarstva trgovine, neophodna je saglasnost ministarstava odbrane, unutrašnjih poslova, spoljnih poslova i BIA. Ovakav sistem trebalo je da obezbedi ne samo profesionalno, kompetentno i državno odgovorno sagledavanje svih aspekata za koje su navedeni organi nadležni, nego i da se smanji mogućnost korupcije. Dovoljno bi bilo da bar jedan od navedenih organa nije stranački ili na neki drugi način korumpiran, odnosno privatizovan, pa da se prikoči trgovina uticajem. Međutim, to funkcioniše samo kad sistem nije institucionalno urušen. U Vučićevoj verziji države stvari su izokrenute. Ni jedna institucija i državni organ »

“Poznato je da u Jemenu trenutno bukti surovi građanski rat uz indirektni sukob nekih moćnijih regionalnih i svetskih sila. Javnost u Srbiji ima pravo da zna kako se oružje proizvedeno u Srbiji, koje je iz fabrika preuzela firma za koju radi otac ministra policije, našlo u rukama jedne od zaraćenih strana. Da li je vlast u Srbiji možda zauzela stranu u tom sukobu, s kojim razlogom, šta je nacionalni interes, ko i kad je o tome odlučivao? Šta je po tom pitanju savetovao savetnik Toni Bler i da li njegovi saveti možda odražavaju interes onoga ko ga plaća, jer izgleda da ipak nije plaćen iz srpskog budžeta“

ne može da funkcioniše shodno profesionalnim normama i pravilima struke. O svemu, a posebno o onome gde se vrte velike pare, odlučuje se na jednom mestu, a svi državni organi služe samo da stave pečat i ništa ne pitaju. Tako se obezbeđuje da povlašćene firme imaju ekspresnu prohodnost kroz državnu administraciju, a ta ista administracija ima zadatak da one druge redovno usporava i onemogućava da posluju. Dovoljno je da jedan od organa ne izda neku dozvolu ili saglasnost pa da se onemogući da posluje firma koja nije blisko povezana sa režimom. Uostalom, to je sistem koji je SNS režim doveo do savršenstva i primenio u svim oblastima – od dobijanja građevinskih dozvola i papirologije u oblasti farmacije do trgovine naoružanjem. Najliberalniji oblik funkcionisanja je plaćanje reketa da bi se dobila ničim sporna saglasnost ili dozvola ili rešenje. Naravno, uz uslov da se pronađe neko ko zna nekoga... Trgovina naoružanjem nije ni toliko liberalna. Jer samo par ljudi može da dođe do onoga ko stvarno odlučuje.

Nebojša Stefanović demantuje, ali dokumenti i fotografije govore suprotno – otkud ime Branka, oca ministra unutrašnjih poslova Stefanovića na zvaničnom zahtevu za ulazak delegacije trgovaca naoružanja u Krušik? I otkud on na proslavi godišnjice te firme?

U papiru u koji javnost ima uvid, sasvim jasno stoji da Branko Stefanović posećuje “Krušik” u sastavu delegacije firme GIM. Ministar Stefanović je najpre tvrdio da njegov otac nije uključen u biznis trgovine oružjem, potom da nije vlasnik firme GIM, što niko nije ni tvrdio. Na kraju je odbio da odgovara na pitanja na navedenu temu, a Vučić je, kao čovek sa ispravnom diplomom pravnog fakulteta zatečen u obavljanju posla predsednika države, presudio da Branko Stefanović nije počinio nikakvo krivično delo. To je trebalo da bude kraj ove sage.

Kolika šteta po državu nastaje takvim aranžmanima, a navodno je “Krušik” čak u gubicima? I zašto je za GIM data manja cena po kontingentu nego za SDPR? Objašnjenje koje je stiglo iz “Krušika” nije baš uverljivo.

Ovakvi aranžmani prave višestruku štetu interesu države. Sasvim je jasno da je povlašćeni položaj koji ima GIM po pitanju cena na direktnu štetu proizvođača, a i državne firme SDPR. Ne manji problem su uslovi rada u srpskoj namenskoj industriji gde radnici često stradaju. Enormni profiti završavaju u džepovima trgovaca, a fabrike, zaposleni i država ostaju kratkih rukava. Tehnologija proizvodnje u nekim od fabrika zastala je u sedamdesetim godinama prošlog veka, a mere zaštite na radu žrtvuju se za ispunjenje nerazumnih rokova isporuke. Na stranu što država povremeno iz budžeta pokriva rupe u poslovanju fabrika namenske industrije.

A to što oružje završava na nekoj strani koja je pod međunarodnim embargom, iako je papirološki sve “čisto”?

Posebna dimenzija je uključenost srpskih firmi u međunarodnu trgovinu oružjem koje završava na područjima zahvaćenim građanskim ratom, i to u rukama ekstremističkih islamističkih naoružanih grupa. To pravi nesagledivu štetu ugledu Srbije u svetu. Zar je potrebno posebno objašnjavati zašto velike sile koje podržavaju neku od zaraćenih strana prilično paze da ne ostave direktan otisak prstiju u njihovom snabdevanju oružjem. I baš je Vučićev režim zagrizao da upetlja Srbiju u prljave poslove za tuđe državne, a svoje lične interese. Sasvim je jasno da se ne radi o državnim interesima Srbije. Kao što se o njima nije radilo ni kad je izdavan srpski pasoš Jingluk Šinavatri, bivšoj premijerki Tajlanda za kojom je raspisana međunarodna poternica.

Kako tumačite to što su se dokumenti o umešanosti Stefanovićevog oca u trgovinu oružjem za Jemen pojavili na bugarskom sajtu, za koji ministar tvrdi da ima svega stotinak pratilaca, šta stoji iza toga?

Arms Watch nije nepoznat onima koji se interesuju za oblast koju prati, ni u Srbiji ni u svetu. Izazvao je pažnju šire javnosti u Srbiji kada je objavio materijal koji dokumentuje umešanost srpskih privatnih firmi, a posebno firme GIM i oca ministra Stefanovića u trgovinu oružjem koje završava u rukama islamističkih grupa. Indikativno je da je sajt, po objavljivanju navedenog materijala, pod konstantnim hakerskim napadima za koje se tvrdi da dolaze iz Srbije. Izgleda da režim pokazuje aspiracije da primeni svoje standarde medijskih sloboda i van granica Srbije. Poznato je da u Jemenu trenutno bukti surovi

Da li Branko Stefanović nabavlja džipove za MUP

Ima mnogo pitanja na koja javnost čeka odgovor. Evo i novih – za Vučića, jer Stefanović ili ne zna ili ne sme da odgovori ni na jedno. Da li je tačno da GIM, preduzeće u kojem je otac ministra Stefanovića angažovan, nabavlja za MUP 49 džipova Range Rover Discovery u vrednosti 2.500.000 evra? Da li je tačno da vozila plaća GIM? Da li je u pitanju poklon firme GIM srpskoj policiji ili oca sinu? Ili je posredi neki kompenzacijski posao između GIM i MUP i šta GIM dobija u toj trampi? Da li je to naoružanje i gde ide to naoružanje? Da li je Srbija možda samo tranzitna zona i za ove džipove?

Postoji li i pedeseti džip i da li je on predmet neke posebne kompenzacije? Ako je sve to istina, kako se objašnjava porodična relacija u kojoj sin izdaje dozvolu za izvoz oružja firmi za koju radi njegov otac, a onda ta ista firma kupuje džipove ministarstvu koje vodi sin? Da li je po sredi sukob interesa ili ipak samo otac i sin u zrelim godinama razmenjuju igračke – oružje za džipove? S obzirom da ni otac ni sin nisu do nedavno pokazivali neke natprirodne moći, a u skorije vreme čine čuda, kako u oblasti obrazovanja tako i biznisa, čovek se zapita – da li je uz oca i sina prste umešao neki duh, ili svetovno kum. I ko je taj kum?

“Sasvim je jasno da je povlašćeni položaj koji ima GIM po pitanju cena na direktnu štetu proizvođača, a i državne firme SDPR. Enormni profiti završavaju u džepovima trgovaca, a fabrike, zaposleni i država ostaju kratkih rukava. Tehnologija proizvodnje u nekim od fabrika zastala je u sedamdesetim godinama prošlog veka, a mere zaštite na radu žrtvuju se za ispunjenje nerazumnih rokova isporuke”

građanski rat uz indirektni sukob nekih moćnijih regionalnih i svetskih sila. To je prostor trenutno najmasovnijih stradanja civila u svetu, a stanje se kvalifikuje kao humanitarna katastrofa. Javnost u Srbiji ima pravo da zna kako se oružje proizvedeno u Srbiji, koje je iz fabrika preuzela firma za koju radi otac ministra policije, našlo u rukama jedne od zaraćenih strana. Da li je vlast u Srbiji možda zauzela stranu u tom sukobu, s kojim razlogom, šta je nacionalni interes, ko i kad je o tome odlučivao? Šta je po tom pitanju savetovao savetnik Toni Bler i da li njegovi saveti možda odražavaju interes onoga ko ga plaća, jer izgleda da ipak nije plaćen iz srpskog budžeta.

Otkud u Bugarskoj, da li iza toga stoje interesi SAD, kako tvrde neki?

Nije mnogo važno odakle radi ili čiji pasoš poseduje novinar koji objavi argumentovanu priču na temu od ogromnog interesa javnosti, a samim tim i razloga za glavobolju neke vlasti koja najradije operiše u mraku. Osim toga, i neki domaći novinari, konkretno BIRN, veoma podrobno su pisali o ovoj temi. Nemam dilemu da Vašington zna šta Vučić radi i u Srbiji i van Srbije. A da li Vašington ima neki problem s tim ili ne, to je pitanje za američku administraciju. Srbija i njeni građani svakako imaju problem sa Vučićevim režimom i taj problem moraćemo da rešavamo sami, bez obzira šta kaže ili radi neko spolja. Bilo bi lakše kada bi iz Vašingtona, Brisela, Berlina pokazali više interesa za stanje demokratije, ljudskih prava i institucija, ali oni trenutno imaju neke druge prioritete u Srbiji. Što se tiče priča o unutrašnjim previranjima u vrhu režima, nema tu niko ko može Vučiću dobronamerno da kaže ni da poseti lekara, a kamoli da oproba autonomnost u svom delovanju. Nije se on slučajno okružio ljudima sa lažnim diplomama i raznim drugim moralnim i radnim deficitima i kompromitujućim nasleđenim dosijeima.

Šta se dešava sa SDPR?

SDPR je državna firma pod punom partijskom kontrolom SNS, konkretnije, poverena je na operativno upravljanje izraslijim članovima zemunske filijale SNS. Naravno, ni ta ekipa nije prošla neki staž ni bezbednosnu proveru da se bavi poslom kojim se bavi SDPR. Ali to SNS ni inače ne praktikuje u poslovima od posebnog državnog interesa. Ima još nekih interesantnih stvari vezanih za SDPR i aktuelnu upravljačku garnituru. Imamo situaciju da je Branko Stefanović angažovan u firmi GIM i zajedno sa vlasnikom GIM osnivač još jedne firme registrovane za trgovinu oružjem, njegov mlađi sin Nemanja jedan je od suvlasnika firme iz iste branše zajedno sa direktorom SDPR Jugoslavom Petkovićem, a stariji sin Nebojša je ministar policije i izdaje dozvole za trgovinu oružjem. Sasvim je jasno da članovi porodice Stefanović nemaju nikakve reference koje ih kvalifikuju za uspešno bavljenje poslom međunarodne trgovine oružjem osim bliskosti i lojalnosti sa predsednikom Vučićem. To je izgleda sasvim dovoljno u režimu gde je vlast lična i gde se država tretira kao privatno vlasništvo. Svakim danom je sve jasnije da Srbijom vlada jedan čovek uz pomoć svoje i sa osloncem na još samo par porodica. Takav sistem vlasti obično se sreće kod nekih drugih entiteta, a duboko je suprotan ustrojstvu i funkcionisanju normalne države. ¶

DAVOR LUKAČ

Afera koja hoda

Nemamo mi ovde posla samo s bezličnim štreberom sklonom gafovima, kako Nebojša Stefanović na prvi pogled deluje, već s čovekom koji je jedna od najvažnijih karika Vučićevog režima – spremna na akciju, sposobna za sve, bez opterećujućih etičkih barijera, sasvim uronjena u ovaj i ovakav režim, kojem bespogovorno služi i u čijem kreiranju aktivno učestvuje

Lik i delo aktuelnog ministra policije Nebojše Stefanovića najbolje opisuju i njegovu kompletnu biografiju najbolje sublimiraju dve stvari: 1. opštepoznati nadimak koji mu je odavno dodeljen i 2. fotografija iz jedne izborne noći, na kojoj je umornu glavu položio na rame osmehnutog Aleksandra Vučića koji ga nežno miluje po kosi.

Iako ga već godinama prati niz afera, on ni iz jedne nije izašao ni čist, ni kriv, nikad jasno postavljen na ovu ili onu stranu – već uvek nekako politički zamackan i štrokav, ali istovremeno i uvek na nogama. S druge strane, sigurno je da taj i takav ministar, na nekom drugom mestu i bez neupitne Vučićeve ljubavi i naklonosti, ne bi uspeo da stigne ni do pozicije šefa kućnog saveta. Konačno, čak i da je nekako došao tu gde je došao, teško da bi u drugačijim okolnostima, u bilo kakvoj vlasti opstao dovoljno dugo da makar zagreje fotelju i okači sako na čiviluk.

DOKTOR I POETA

Najveća afera koja ga prati već evo tri i po godine jeste nezakonito rušenje objekata u Hercegovačkoj ulici u Savamali, sa svim "dodacima" koji su tu postojali: od rušitelja u fantomkama, preko neodazivanja policije na pozive građana, do praktično kidnapovanja ljudi usred noći. Umesto da momentalno odleti s pozicije, kao što bi drugde bio slučaj (mada se to nigde drugde ne bi ni desilo, jer je nemoguće, nezamislivo, suludo da država učestvuje u takvom poduhvatu), ministar je dobio priliku ne samo da se nevešto brani i objašnjava, već i da tim povodom tuži dva medija: NIN zato što ga je nazvao "glavnim fantomom iz Savamale" i Peščanik na kojem je Vesna Pešić napisala da je "jedino glupost ministra policije Nebojše Stefanovića nenadmašna i nepredvidiva", te da "dosada nismo otkrili zašto je baš njemu dodeljena uloga da ispadne najgluplji". U sudskim procesima koji nikako ne služe na čast srpskom pravosuđu, ministar je "pobedio", a medijima su određene poprilične novčane kazne.

Čitava stvar tako je bar privremeno zamaskirana: dok se još raznosio šut od zgrada iz Hercegovačke, dok se raščišćavao teren za nova zdanja i lepši pogled stanara "Beograda na vodi", javnost se bavila slobodom štampe i obrukanim sudstvom, a nadležne institucije verovatno nisu ni trepnule na niz bizarnosti i laži koje su povodom Savamale izgovorili najviši državni funkcioneri – na čelu sa Vučićem i ministrom policije.

U tom smislu, reklo bi se da je "učenik" prevazišao "učitelja". Dok se Vučić zadržavao u okvirima one antologijske teze o "kompletnim idiotima" i poruke da bi on Savamalu rušio po danu, da svi vide, ministar je konstatovao kako su srušeni objekti služili za "sticanje bogatstva", da su to "građevine dobijene spregom politike i tajkuna", da policija nije smela da reaguje na pozive građana jer je policajce mogla da ubije električna struja iz ruševina, a da nije dozvoljeno ugrožavati živote policajaca.

Sve to, naravno, nisu izjave ozbiljnog ministra policije: tako nešto mogao bi da pomisli i izgovori samo neko ko ima karakter u skladu s onim narodskim nadimkom, a ko istovremeno uživa zaštitu samog vrha države.

Pre ovog skandala izbio je skandal u vezi s plagiranim doktoratom. Kada je 2014. otkriveno da je dr Stefanović jednostavno prepisivao delove svog doktorata, stvar je odjeknula na sve strane, ali – baš kao i slučaj rušenja u Savamali – nije proizvela ama baš nikakav rezultat. Nesuđeni doktor koji je u vreme otkrivanja plagijata već bio ministar policije, na istu je poziciju postavljen i nakon izbora 2016, a svi novinarski i naučni dokazi uporno su diskvalifikovani s najviših državnih govornica.

Iako zbog toga nikada nije raščivijano da li je ministar zaista krao rezultate tuđeg rada, u međuvremenu je stigla i nova "obrazovna afera" u kojoj se postavilo pitanje o fakultetskoj diplomi Nebojše Stefanovića. Sasvim u skladu sa svojim već uobičajenim modelom ponašanja, on je mrljavio i mutio odgovarajući na pitanja o mestu studija i diplomiranja. Danima se razvlačila debata da li je studirao u Beogradu ili u londonskoj ispostavi Megatrend univerziteta, da bi on sam na kraju opet zablistao ističući da je studirao tako što je pohađao nekakve časove u Sava centru (?!). Senat Megatrenda potom je potvrdio da je Stefanović bio njihov student, a u javnost su putem Tanjuga pušteni i snimci njegovog indeksa i drugih fakultetskih dokumenata.

Iako je kolega Lazar Čovs stručno secirao ove materijale i još jednom pokazao da je reč o mućki – javno još uvek nije potvrđeno da li je Stefanović studirao ili bio dopisni polaznik nekog večernjeg kursa na Novom Beogradu.

Zapravo, sve sumnje je u svom stilu "razvejao" lično Aleksandar Vučić koji je ovih dana – a povodom sumnjive doktorske teze Siniše Malog – poručio da čoveku zapravo ne treba nikakva škola da bi bio ministar u srpskoj vladi. Naravno, to pitanje niko nije ni postavljao. Postavljalo se pitanje o krađi i laganju, ali što bi to Vučića uopšte i zanimalo? Parole o znanju i političkoj volji, kao elementima koji imaju veću specifičnu težinu od tamo nekog doktorata ili fakulteta, zvuče daleko bolje.

U nizu afera od kojih su ove dve samo vrh ledenog brega, i aktuelna priča o trgovini oružjem i tata Branku sasvim će sigurno ostati bez adekvatnog završetka: ministar sigurno neće leteti iz Vlade, tata će sigurno ostati ono što je bio i

Foto: Zoran Mrđa /FoNet

ranije, a građani Srbije opet neće saznati kompletnu istinu pošto će biti zatrpani novim skandalima. Jer, u slučaju Nebojše Stefanovića to jedino tako može da se okonča.

BISERI BEZ SJAJA

Osim po diskutabilnom obrazovnom statusu i debelom obrazu, Stefanović na svoje stranačke kolege liči i kada su u pitanju verbalne bravure. Jedna od antologijskih jeste ona iz decembra prošle godine kada je na fotografijama protesta "Jedan od pet miliona" prebrojavao glave i preračunavao koliko je bilo "odraslih ljudi u zimskim jaknama". Tada je i građanima preporučio da se bave matematikom: "Izračunajte i vi koliko može da stane, a da hodaju. Dakle, da se kreću i da jedan čovek pravi korak. Izračunajte koliko je to da jedan čovek pravi korak i da drugi čovek pravi korak iza njega." Kao da to nije bilo dovoljno, u jednoj drugoj epizodi ovih kalkulacija, objasnio je da na jedan kvadrat može da stane "maksimalna gustina tri čoveka sa zimskim jaknama".

Briljantna i nepravedno zapostavljena ostala je ministrova bravura na temu autora bajki. Odgovarajući na neku izjavu Boška Obradovića, Stefanović je u decembru 2016. rekao da neki ljudi "kada pred spavanje nemaju braću Andersen, izmišljaju bajke, koje plasiraju u novine". Nakon što mu je objašnjeno da postoje braća Grim, a da je Andersen jedan i jedini Hans Kristijan, objasnio je to ovako: "Lapsus linguae nastaje pod uticajem semantičke bliskosti. Moj je spontana reakcija na nečiju pojavu konfabulacije – bogatih lažnih sećanja."

Sve ovo, naravno, pada u sasvim drugi plan kada se prisetimo ministra okruženog pripadnicima specijalnih snaga policije na običnoj konferenciji za novinare, kada analiziramo svaku preteću poruku njegove državne sekretarke Biljane Ivković, kada se vratimo na nikad razjašnjenu priču o njegovoj najbližoj saradnici Dijani Hrkalović i njenim vezama s kriminalnim grupama, pa i njenom misterioznom odlasku iz MUP-a. Tu, baš kao i u skandalu s oružjem ili fantomima iz Hercegovačke, vidi se da mi ovde nemamo posla samo s bezličnim štreberom sklonom gafovima, kako Stefanović na prvi pogled deluje, već s čovekom koji je jedna od najvažnijih karika Vučićevog režima – spremna na akciju, sposobna za sve, bez opterećujućih etičkih barijera, sasvim uronjena u ovaj i ovakav režim, kojem bespogovorno služi i u čijem kreiranju aktivno učestvuje.

Zvanična biografija kaže da je rođen u Beogradu 1976, da je na Megatrendu završio fakultet i došao do doktorata, da je radio u privatnim firmama "različitih delatnosti", od distribucije računarske opreme do marketinških. Bio je član Srpske radikalne stranke, zaposleni u Generalnom sekretarijatu (u vreme kada je Vučić bio generalni sekretar), zamenik sekretara, odbornik radikala u beogradskoj skupštini, a od 2007. i republički poslanik. Po osnivanju SNS-a prelazi u tu stranku i brzo avanzuje: potpredsednik, član Predsedništva, predsednik beogradskog odbora, sve je to bio dok na kraju, u julu 2012. nije dospeo i do pozicije predsednika Skupštine. Od aprila 2014. ministar je policije, a od 2017. sekretar Saveta za nacionalnu bezbednost i šef Biroa za koordinaciju službi bezbednosti.

Čak i bez dodataka u vidu afera, bisera i činjenice da je Stefanović najbliži saradnik centra ove vlasti, u pitanju je jedan zaista impresivan CV. Pitanje je, naravno, šta će biti njegovo veliko finale. I da li je ono prošlo ili se tek očekuje. ¶

TAMARA SKROZZA

bioskop Dragan Gaga Nikolić vam predstavlja i prikazuje:

MALA PULA 2.0 S02

RECENTNOST 2018-19 I REMINISCENCIJA 1969

30.09 - 04.10.2019 Beograd, Kapetan Mišina 6a (UK Stari grad)

revijalni program TBA/TBC 21.00 (slobodan ulaz)

1.“Mali" (2018) Zlatna Arena za najbolji film / PON 30.9. 21h
2. "Comic Sans” (2018) UTO 01.10 21h
3. “Lada Kamenski” (2018) SRE 02.10. 21h
4. "Poslednji Srbin" u Hrvatskoj (2019) ČET 03.10. 21h
5. "Koja je ovo država” (2019) PET 04.10. 19h
6. “Sam samcat” (2019) PET 04.10. 21h

off retrospektivni program 17h/ 19h (slobodan ulaz) 1969

1. “Vrane" - Gordana Mihića i Ljubiše Kozomare (PON 30.9- 17h)
2. "Nizvodno od sunca", Fedora Škubonje - Zlatna Arena za najbolji film (PON 30.9- 19h)
3. "Ubistvo na svirep i podmukao način" - Žike Mitrovića (UTO 01.10. 17h)
4. "Veliki dan" - Dragoslava Ilića (UTO 01.10. 19h) **TBC**
5. “Most" - Hajrudina Krvavca (SRE 02.10. 17h)
6. “Neretva" - Veljka Bulajića (SRE 02.10. 19h)
7."Divlji anđeli" - Fadila Hadžića (ČET 03.10. 19h)
8. "Kad čuješ zvona" - Antuna Vrdoljaka (ČET 03.10. 17h)

panel program UTORAK 01.10 19h/20h

19h Budućnost produkcije I: filmovi ili serije iz perspektive ženskog rukopisa:

1. **Dragana Tešić** (ex producent najgledanijeg nakon SFRJ domaćeg filma "Zona Zamfirova", sada distributer Kontinetal Film - Srbija)
2. **Snežana Houwellingen** (producent uspešne domaće serije “Jutro će promeniti sve” i koproducent pobednika Pule “Dnevnik Diane Budisavljević”)
3. **Jelena Mitrović** (producent Baš Čelik i koproducent Propeler film)
4. **Jovana Karaulić** (ex producent dečijeg filma “Zlogonje” i sada predavač na FDU - Beograd)
5. TBC/TBA **Jelena Veljača** (producent koprodukcijske serije “Pogrešan čovek” - Zagreb)

moderator **Ana Martinoli** prodekan FDU - Beograd

20h Budućnost produkcije II : filmovi ili serije, bioskopski ili arthouse film iz regionalne i recentne perspektive:

1. **Dragan Bjelogrlić** (reditelj i producent najpopularnije domaće serije “Senke nad Balkanom”, kao i regionalnog serijskog proizvoda “Žigosani u reketu”)
2. **Jurica Pavičić** (filmski kritičar Jutarnji List)
3. TBC/TBA **Zlatko Vidačković** (selektor filmskog festivala Pula)

moderator: **Dragan Jovićević** urednik kulture nedeljnik NIN

TEOFIL PANČIĆ

Cenzura je lepa samo dok se čeka

Cenzori iz komšiluka pokazali su se trapavim i naivnim, ovi naši su daleko lukaviji, pridavljuju svaki javni glas neslaganja ne ostavljajući trag

Normalan svet za vikend ode negde da se opusti, ja i za vikend nađem nevolju – ili ona nađe mene. Recimo, odem u prelepi Kotor na dan-dva, i tamo, umesto da uživam (mada sam i uživao, nije da nisam, da se ne lažemo), ja nađem da se gombam s – cenzurom. Otkud cenzura *u Kotor*? Eh, otkud... Iz onog istog mesta između glave i dupeta odakle izvire cenzura i bilo gde drugde.

Pa dobro, Pančiću, ko te je to zabranio u bratskoj i sestrinskoj državi? Mene niko, ali... Nezgodna je stvar biti zabranjen, ali ima jedna još nezgodnija, bar ako mene pitate: kad nekog drugog zabrane, a vas... dozvole. Makar i samo zato što ih se mnogo ne tičete jer ste uvozna roba, da ne kažem: tuđi problem.

Ovako je to, dakle, bilo. Zvalo me na Kotorski krug, novi (druga mu je godina tek) festival slobodne reči i misli (hajde da malko budem patetičan) u organizaciji mladih profesoraki sa crnogorske akademsko-intelektualne scene. Trebalo je da govorim na jednoj od tribina, a sagovornik je trebalo da mi bude Goran Jovanović, poznatiji kao Timur Tmurni, kotorski lekar i pisac i, ispostaviće se, bespoštedan kritičar tamošnje DPS vlasti, što lokalne, što državne. Pa su kotorske velmože – inače jako živopisni likovi koji su na vlast došli bespravno najurivši legalno izabrano opštinsko rukovodstvo, a tu su radili i lanci i katanci i svašta još – samo dan pred početak manifestacije naložile organizatorima da Jovanović ne sme da govori, inače će oni povući sve pare odobrene za Kotorski krug, a verovatno će uskratiti i prostor za održavanje programa (gradski kulturni centar). Ono na šta Zabranjivači kanda nisu računali je to da organizatori neće krotko ustuknuti pred pretnjom, nego će je razglasiti gde god mogu. Dok sam stigao na primorje, već je cela Crna Gora znala za malu bokešku svinjariju.

Slećem, dakle, na tivatski aerodrom, Ksenija me vozi prema Kotoru i dočarava mi novi razvoj situacije. Šta raditi? Leganje na rudu, jasno, ne dolazi u obzir, ali šta je pravi odgovor? Najlakše bi bilo ćutke se uvređeno povući, izdati velevažno Saopštenje i samozadovoljno čekati da sve prekrije mahovina – a to bi se dogodilo u roku od nekoliko sati. Umesto toga, kristališemo pravce akcije: hitno pronaći nekoga u Kotoru ko može istog dana da napravi i isporuči majicu na kojoj će pisati "Je suis Timur Tmurni", da je odjenem za javni nastup, doći na poprište dešavanja u Timurovom društvu i dati mu mikrofon da se barem iz publike obrati prisutnima, na delu p(r)okazati svu ogoljenu stupidnost ovako brutalnog posezanja za pravima građana. Što smo smislili, to smo i učinili. Odjeci i reagovanja, kako čujem, još uveliko traju. A biće i zavrtanja ušiju sa nekih visokih adresa. Zašto? Zato što su nelegitimne, a bogme i nelegalne velmože kotorske varoši učinile prizeman i diletantski akt, sasvim nedostojan položaja na kojem se nalaze i pripadajuće mu tradicije iz "vunenih vremena". Sve i da su došli u onu salu i nalupali šamare govornicima i prisutnima, ne bi sve to bilo toliko primitivno, palanački i bedno kao ovo... A Knez Crnogorski, koliko ja znam, do stila ipak drži, pa nešto stila čak i ima, nije baš da mu se preliva, ali svakako je u tom pogledu daleko rafiniraniji od svog beogradskog kolege.

O tome sam, između ostalog, i pričao kotorskoj publici: kako onamo odakle ja dolazim takve stvari rade mnogo lukavije, suptilnije i po posledicama dalekosežnije. Umesto incidentno-histeričnog reagovanja na "nepoželjno" ime na tamo nekim plakatima, u Vučićevoj Srbiji se takve stvari rade preventivno. Nemam pojma postoji li igde – osim u glavama Revnosnika – tzv. crna lista (to mi zvuči odviše jeftino i podseća me na one jadnike koji su bili ubeđeni da krckanje u telefonskoj slušalici znači da ih prisluškuju, bog te veselio!), ali znam da sjajno funkcioniše. Znam to, naime, (i) po vlastitom iskustvu. Ovde do zabrana u kotorskom stilu dolazi izuzetno retko jer se sprovodi *sveobuhvatna preventivna cenzura*: svaki direktor i svaki programski urednik u bilo kojoj lokalnoj javnoj biblioteci ili u Domu kulture, dobro zna koga ne sme da zove ni u svojstvu pridrživa̧ča noge od stola, još manje u svojstvu govornika o ikebani, hortikulturi ili makrameu, a ponajmanje u svojstvu nekoga ko bi možda imao šta da kaže glede političkih i društvenih pitanja.

Kako se, dakle, zove fenomen u kojem obitavamo i pretrajavamo? *Zarobljeno društvo*, mislim da je to najpreciznije. Kamarila je, dakle, otela iz ruku građana javne resurse u zajedničkom vlasništvu, među njima i javne agore: medije na čelu s "javnim servisom" ili njegovim ubedljivo većinskim delom, kulturne i obrazovne institucije kojih smo svi mi osnivači i svi ih solidarno i finansiramo, ukratko, sve ono što tzv. prosečni građanin konzumira kao medijski, ali i kulturni sadržaj.

Ima li još nekoga ko se ovome čudi, ko misli da nije tako, ko tvrdi da preterujem? Takvom bih preporučio da samo uporedi neko "Politikino" "večeras u gradu" od pre deset godina sa ovim današnjim, i kaščе mu se samo...

U takvim okolnostima, svi smo gotovo sve vreme Timur Tmurni. Osim što su ovi mučenici u Kotoru ako ne pošteniji onda barem naivniji i lišeni lukavosti, pa za sobom ostavljaju jasne tragove nečovještva. A nama sa druge strane trebalo bi jedino da bude bitno kada ćemo i kako povratiti društvo i državu boreći se svakim legalnim i časnim oružjem protivu otmičara. ¶

Ko muti a ko mutira

Da li bi trebalo zbog pravno-obavezujućeg sporazuma o Kosovu, za koji je potrebna "demokratski izabrana" Skupština u Srbiji, suspendovati demokratiju na neko vreme, dok se to Kosovo jednom konačno ne reši, pa ćemo se posle baviti milionima slupanim u rekonstrukciju rekonstruisanog Trga republike u Beogradu, pakovanjem reka u cevi bilo na Šari, bilo na Staroj planini, ministarskim plagijatima, izvršiteljima, otpuštanjima radnika i partijskim zapošljavanjima? I, ukoliko je odgovor ne, imaju li stranke koje su proglasile bojkot snage da zaštite birače po najzabitijim delovima Srbije od neregistrovanih džipova

Svi oni dobronamerni ali i zlonamerni kritičari bojkotaša izbora, oni koji nisu videli svrhu tzv. vikend demonstracija i bojkota parlamenta, kao što danas ne vide svrhu najava bojkota prolećnih izbora, trebalo bi da pokušaju da odgovore na jedno pitanje. Kako se dogodilo da glas predsednika Aleksandra Vučića mutira iz rečenice: "Da vas se skupi i pet miliona, nijedan zahtev neću da vam ispunim" (decembar 2018), u izjavu: "Šta god hoćete, sve ćemo da prihvatimo" (septembar 2019)? E sad, da je slaba vajda u držanju predsednika za reč – to je poznata stvar, i onda i sada i oduvek, u njegovu reč još samo Brisel mora da veruje, i poneki mislilac ovdašnji što podržava Vučićevu politiku o Kosovu "mada ne zna tačno šta hoće" (Nenad Prokić, Utisak nedelje, 12. maj). Vučićevim mutacijama u izjavama na istu temu mogli bi se, i u mnogo kraćem periodu od 10 meseci, napisati tomovi knjiga sličnih primera, on je tokom svoje političke karijere pokazao zavidnu moć da žonglira u trouglu: jedno mislim, drugo radim, treće govorim.

SET MERA NA FPN

Ipak, pristanak SNS-a da razgovara, makar i na nameštenim i nategnutim okruglim stolovima o izbornim uslovima s predstavnicima opozicije na FPN-u, zatim dolazak Dejvida Mekalistera, predsedavajućeg Spoljnopolitičkog odbora Evropskog parlamenta kao i predlog EP o medijaciji između vlasti i opozicije, sve to govori da su i Brisel i zvanični Beograd ipak priznali da je "nešto trulo u državi Danskoj" ili Srbiji, kako vam drago. Dakle, mnogo toga u Srbiji ipak duboko nije u redu, Srbija je u ozbiljnoj političkoj krizi, ne postoji vladavina prava niti elementarne slobode. Zašto bi, inače, bili potrebni pregovori o unapređenju izbornih uslova, posredovanje Evropskog parlamenta u razgovorima između vlasti i opozicije, set mera koje je predložio SNS?

Takvo, posredno priznanje je, pre samo deset meseci, da budemo pošteni, bio za Srbiju čist SF. A onda su počela gradska gibanja po ulicama Srbije, građanska, opoziciona ili čija god, ali gibanja. Dakle, protesti, izlazak opozicije iz parlamenta i najava bojkota izbora na proleće 2020, uprkos svim greškama i propustima, ipak su doveli do toga da se pacijent trgne iz kome u koju je zapao pre sedam godina ili da bar mrdne malim prstom na ruci. Usledio je izveštaj Evropske komisije u kojem je sve to zapisano pa i malo više od toga: neuravnoteženo medijsko izveštavanje i nejasne granice između stranačkih i državnih aktivnosti, netransparentnost finansiranja partije i predizborne kampanje, zabrinjavajuće pretnje i nasilje nad novinarima, nepostojanje napretka u slobodi izražavanja, zabrinjavajuć politički uticaj na pravosuđe, zloupotreba parlamenta i bojkot parlamenta koji je proistekao iz te zloupotrebe, kao i protesti od 8. decembra prošle godine i najava bojkota izbora zbog svega prethodno navedenog.

I ko septembra 2019. negira značaj protesta, bojkota parlamenta i najave bojkota izbora (tim redom) u briselskom registrovanju političke krize u Srbiji i pristajanju Aleksandra Vučića da napravi ustupke, ne mora odmah da bude etiketiran kao saradnik Aleksandra Vučića, nije lepo, možda samo pokušava da razmišlja lukrativno, računa kako da se u novonastaloj situaciji, koja može biti korisna i za njega, što se kaže narodski, ogrebe.

SET MERA U MEDVEĐI

Jasno je da mnogo vajde, kako rekosmo, od Vučićevih obećanja nema, pa tako ni od seta mera koje je SNS predložio na poslednjoj rundi razgovora sa opozicijom na FPN-u. Ukoliko se taj set predloženih mera stvarno ne implementira

IMA LI OPOZICIJE ZA PRAZNE KLUPE: Skupština Srbije
Foto: Tanjug / Tanja Valić

– mačku o rep. Dovoljan je poslednji primer lokalnih izbora u Medveđi. Nedavno je o tome govorio i Dejan Nikolić, poslanik DS-a, predstavnici SNS-a su dok su razgovarali s delom opozicije o tome da su spremni da unaprede i srede birački spisak, istovremeno u Medveđi koordinisali četom aktivista koji su s tim istim biračkim spiskom u rukama, što je protivzakonito, upadali u kuće i popisivali i zaokruživali ljude – ko je glasao, ko nije, i onda, po dobro poznatom scenariju, u džipovima bez registarskih tablica, prevozili ljude do glasačkog mesta.

Rade Veljanovski, predstavnik Građanskog demokratskog foruma na okruglim stolovima na FPN-u je primetio: "Što vreme odmiče, nas je manje, a razgovor je sve konstruktivniji – to je dobro, ali ne i činjenica da je manje predstavnika opozicije", kaže Veljanovski, potpredsednik Građanskog demokratskog fronta, stranke koja je nastala kao odgovor dela nezadovoljnih članova Pokreta slobodnih građana izborom Sergeja Trifunovića za lidera PSG.

GDF je doneo odluku da na izbore izađu. Pored njih, od opozicionih stranaka koje će najverovatnije učestvovati na izborima 2020, bez obzira da li je reč o tzv. lažnoj ili pravoj opoziciji, tu su SRS, LSV, LDP, Stranka moderne Srbije (SMS), a spekuliše se da će na izbore izaći i DSS, Trifunovićev PSG, Šapićev SPAS. E, sad, Aleksandar Šapić je pre neki dan na TV N1 kazao: "Nećemo izaći na izbore i ako u naredna tri meseca postanemo Švajcarska što se tiče izbornih uslova, ako se ispostavi da je nedovoljno vremena da sebe predstavimo." Nisu se definitivno izjasnili ni Sergej Trifunović ni Miloš Jovanović(DSS).

Predsedništvo Ujedinjene Demokratske stranke saopštilo je da ukoliko ta grupacija bude učestvovala u najavljenom dijalogu vlasti i opozicije uz posredovanje predstavnika EP, neće odustati od zahteva da se poštuje rok od minimum devet meseci od eventualnog prihvatanja zahteva opozicije i tima nezavisnih stručnjaka – do održavanja izbora. Kako je naglašeno, ova inicijativa EU je došla, nažalost, prekasno, za izbore najavljene za proleće. Što će reći da će Ujedinjena DS učestvovati na izborima 2020. ukoliko rok za održavanje izbora bude pomeren na zakonom predviđen način. Bojkot su najavili Dveri, Narodna stranka i Stranka slobode i pravde, a Inicijativa "Ne davimo Beograd" predstavila je 20. septembra Deklaraciju o bojkotu. U njoj pozivaju birače da ne učestvuju na, kako kažu, lažiranim izborima, jer njihov legitimitet nije samo partijsko pitanje, već realan problem za sve građane. Ukratko, možda je režim Aleksandra Vučića bio primoran da razgovara sa opozicijom na FPN-u, a uskoro i uz posredstvo EP u Skupštini će morati da naprave ustupke i porade na izbornim uslovima (prva runda pregovora je najavljena za 9. i 10. oktobar), ali je iz ove FPN etape opet izašao sa solidnim kartama u čemu mu je Brisel i te kako pomogao. Opozicija se pocepala u raspravama o bojkotu i uslovima izlaska na izbore, i Vučić, makar u ovom trenutku, ima jedan njen deo koji će mu obezbediti demokratske, legitimne izbore i istu takvu Skupštinu.

VUČIĆ POPUSTIO?

Aleksandar Olenik, predsednik Građanskog demokratskog foruma, kaže za "Vreme" da je šesta runda razgovora bila veliko iznenađenje zato što je Vučić popustio, narodski rečeno: "Ako bude sproveden u praksi makar deo onoga što je prihvaćeno, izbori će biti, što se uslova tiče – bolji. Odluku da izađemo na izbore doneli smo mnogo pre, ipak, ponašanje Aleksandra Vučića nam je samo potvrdilo da je naša politička procena bila ispravna, da će on morati da popusti i da razloga »

za bojkot nema. Govorili smo da se odluka o bojkotu donosi 15 dana pred izbore a ne sedam meseci pre izlaska na birališta. Suština je da se izborni uslovi neće promeniti sami od sebe. Za to je potrebna aktivna politička borba, poput razgovora na FPN koji su dali pozitivne rezultate, a ne pasivnost, povlačenje u mišije rupe i kukanje po društvenim mrežama kako su uslovi loši."

Rezultati koje je donela šesta runda razgovora jesu izborni predlozi SNS-a. Naime, vladajuća većina se obavezuje da će tokom izborne kampanje biti zabranjena zloupotreba javnih resursa, da javni skupovi i događaji neće biti korišćeni za promociju ili osporavanje bilo koje političke opcije ili stava, obavezuje se da će srediti biračke spiskove, da će unaprediti rad RIK-a... Mere za unapređenje izbornih uslova na koje se obavezuje izborna većina mogu da se primene u roku od dva do tri meseca, a neke i ranije, najavio je potpredsednik Vlade i ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović, šef radne grupe za unapređenje izbornih uslova: "Neke za sedam, neke za 20 do 30 dana. Verujem da imamo dovoljno vremena i za mere za koje je potrebna redovna procedura u Skupštini", ističući da je reč o promenama u vezi sa funkcionerskom kampanjom, medijima, Agencijom za borbu protiv korupcije, Regulatornom agencijom za elektronske medije (REM), biračkim spiskovima. U delu opozicije, međutim, onom koji je sklon bojkotu ali se još ne izjašnjava, smatraju da su svi ti rokovi kratki i da bi izbore trebalo odložiti za jesen. Ministar Stefanović je kazao da je to protiv Ustava Srbije.

NE VERUJEMO IM NIŠTA

Predrag Voštinić iz Lokalnog fronta Kraljevo, za razliku od Aleksandra Olenika (GDF), režimu Aleksandra Vučića ne veruje ništa. Kaže da Lokalni front nema nikakvo poverenje u ono što režim govori: "Na tome ne možemo da zasnujemo bilo kakav svoj aktivizam, mi smo i nastali zato što su ljudi izgubili veru u sva njihova obećanja. To što su oni sada nešto obećali, to je jednako svim ostalim obećanjima u proteklih sedam godina. Dakle, apsolutno ništavno, što se nas tiče. Ni jednog trenutka ne možemo pomisliti da će oni popraviti izborne uslove, čak i da sada imamo najdobronamerniju izvršnu vlast, to bi bio problem, a ljudi koji su se baš u dosadašnjim izbornim procesima pokazali kao najzlonamerniji, tek oni to neće učiniti." Iako je bliže odluci da bojkotuje izbore, Lokalni front se zasad drži "blago uzdržano": "Opozicija se premišlja o bojkotu ili izlasku na izbore, ne bi bio prvi put da se dogovorimo jedno, a da onda uz ne znam koliko izgovora odluke počnu da se menjaju u poslednjem trenutku. Ne bi me iznenadilo da oni koji sada viču 'bojkot, bojkot', ustanove da su nekakvi uslovi stvoreni i ipak izađu na izbore. Kad Lokalni front odluči hoće li izaći na izbore ili bojkotovati, to će ostati tako. Mi zapravo ovo vreme koristimo da definišemo šta će taj bojkot značiti, da napravimo sopstveni plan. Odluka da bojkotujemo izbore neće biti puka odluka da na izborima ne učestvujemo, nego šta ćemo učiniti da bi izbori bili zaista bojkotovani a vlast nakon toga delegitimizovana. To je ono što nas odvaja u ovom trenutku od konačne odluke."

Bojkot jeste najgore rešenje, uveren je Voštinić, za bojkot je potrebno mnogo energije, novca, to nije za pristalice bojkota samo ostati kod kuće i čekati rezultate u izbornoj noći. Za bojkot, dalje, neće biti pristupa medijima. Za bojkot ljude treba pripremiti i objasniti im zašto ne treba da se plaše da tog dana ostanu kod kuće, posebno u manjim mestima gde se odmah zna ko nije prošetao do biračkog mesta. "Opozicija nije u stanju da iznedri zajedničku politiku koja bi se suprotstavila sadašnjoj vlasti niti je to u budućnosti moguće. Možemo se ujediniti jedino u borbi protiv kriminala. S obzirom da sem oko te tačke ne postoji mogućnost za zajedničku politiku, bojkot bi mogao da bude surogat zajedničke politike. Kao takav bi možda mogao da bude uspešan."

U tim neslaganjima opozicije oko izlaska na izbore i bojkota, ni jedna ni druga strana nije pokazala ni trunku suzdržanosti u napadima na one druge, koji su, ako hoće da izađu na izbore, odmah kritikovani kao saradnici Vučićevog režima, a ako smatraju da je bojkot jedino rešenje, optuženi su da zemlju vraćaju u devedesete. Na kraju se završilo tako da je Kosovo ponovo – jabuka opozicionog razdora.

IZLAZAK NA IZBORE I SKEPSA PREMA BOJKOTU: A. Olinek... Foto: Medija centar

KOSOVO, BEOGRAD I UNUTRAŠNJOST

Olenik (GDF) podseća da je Boško Obradović (Dveri) rekao kako je jedan od ciljeva bojkota da se spreči donošenje legitimne odluke u Skupštini o sporazumu za Kosovo.

"U GDF-u smatramo da je to civilizacijski katastrofalno loše po društvo i državu jer blokiranje sporazuma o Kosovu jeste direktno na štetu svih građana i građanki Srbije i predstavlja nastavak fašističkog orgijanja iz devedesetih koje su sprovodili Milošević, Šešelj, Vučić i na taj način se ta politika devedesetih produžava. Vučić bi, naše je mišljenje, trebalo odmah da nastavi s pregovorima, da se ne sakriva iza taksi i da što pre dođe do sporazuma, i da taj sporazum što pre prođe Skupštinu i referendum ako treba, i ne samo kod nas nego i u Prištini, na Kosovu." Građanski demokratski forum, dakle, podržava Vučića da što pre potpiše konačni pravno-obavezujući sporazum o Kosovu, da bi celo društvo i država mogli da nastave putem evroatlantskih integracija. "Ako se Srbija opredeli za zamrznuti konflikt? Srbija sa Evroazijskom unijom potpisuje ugovor 25. oktobra. Svaki korak bliže Evroazijskoj uniji jeste tri koraka dalje od Evropske unije i evroatlantskih integracija. Pa i popovi odlaze iz Srbije, ostavljaju svoje parohije i odlaze u EU da zarade kao vozači i obezbede porodicu. Ako želimo da preživimo kao društvo i država, moraćemo da

M. Stamatović
Foto: Tanjug / Rade Prelić

P. Voštinić
Foto: Predrag Voštinić

doslovno preslikamo EU vrednosti. Ali, zbog Kosova nam sve stoji – i ljudska prava i sloboda izražavanja, neslobodni mediji, korupcija, kriminal, ekonomija. A šta je politika dela opozicije koja želi da bojkotuje izbore? Zamrznuti konflikt. Ko će ostati u Srbiji dok bude trajao zamrznuti konflikt? Niko", uveren je Olenik i zato bojkot izbora na proleće 2020. smatra najgorim mogućim rešenjem.

S druge strane, Voštinić insistira da tačka okupljanja može biti samo sveopšta borba protiv korupcije i kriminala, i to na najvišem mogućem stupnju: mi ili oni. "Sve ostalo spada u kandidovanje politike, a to ćemo moći kad budemo imali priliku da kandidujemo svoje politike", uveren je on. "Ne može neko iz beogradskog kruga reći bilo kome u Vranjskom (o)krugu kad je trenutak za izbore jer on za svoje lokalne izbore nije u prilici ni da se bori, jer u tom Vranjskom okrugu neki ljudi žive u takvim uslovima kakve taj beogradski krug nije nikad video uživo. I nije u redu, zato, da beogradski krug ima konačan stav u vezi sa izborima i onima koji se odlučuju na bojkot zbog neslobode i nemogućnosti da učestvuju na izborima, a ne zbog svojih nemoći i političkih nezrelosti kako se o tome obično govori", kaže Voštinić.

Olenik, međutim, podseća da smo imali u proteklih četvrt veka pokušaje bojkota i – nijedan nije bio uspešan. "Uvek se setim izbora 2000. godine kad su izborni uslovi bili mnogo lošiji nego danas, kad smo imali pred te izbore politička ubistva, atentate, ubijeni su Slavko Ćuruvija i Ivan Stambolić, bila su i dva pokušaja atentata na Vuka Draškovića, Vučić je tada bio ministar informisanja i lično zatvarao medije. U tom trenutku, u takvim uslovima, tadašnja opozicija donosi odluku i izlazi na izbore. Time što su izašli, naterali su režim da masovno krade, zbog te krađe su građani izašli 5. oktobra. Da su bojkotovali izbore, a imali su sve razloge za to, ne bi bilo 5. oktobra. Velika razlika jeste to što je tada opoziciju predvodio Zoran Đinđić, a sada je predvodi Boško Obradović."

Da je Kosovo podelilo srpsku opoziciju, uveren je i Milan Stamatović, predsednik Opštine Čajetina, predsednik Zdrave Srbije i jedan od osnivača Saveza za Srbiju. Stamatović, koji je predložio da se Kosovo ustupi Rusiji na upravljanje, kaže da su i u samom SzS-u velike razlike ne samo u stavovima prema kosovskom pitanju nego i po pitanju ulaska u EU: "Kosovo jeste kod nas najvažnije pitanje. I teško da se oko toga različiti politički subjekti mogu složiti, mislim na građanski i patriotski blok. Tu dogovora nema. Vlast je to prepoznala i uredila tako da se opozicija sama posvađa u ovim razgovorima. O preporodu Srbije manje-više svi se slažemo šta i kako treba da se radi, ali tačke neslaganja su Kosovo, NATO, EU i na četvrtom mestu, decentralizacija. Ni oni koji pretenduju da dođu na vlast ni ovi koji su sad na vlasti nisu baš raspoloženi da se posvete decentralizaciji. A to je ključni uslov za oporavak Srbije."

Lider Zdrave Srbije upozorava da će promene, kao i uvek, doći iz unutrašnjosti Srbije. Mada je Zdrava Srbija članica Saveza za Srbiju, Stamatović kaže za "Vreme" da će na lokalne izbore izaći, a da će o parlamentarnim izborima odlučiti kad dođe vreme, i u zavisnosti od toga hoće li se steći elementarni uslovi za održavanje poštenih izbora, da se u SzS-u pasivizirao jer su mu na prvom mestu lokalni poslovi i obaveze koje ima prema svojim biračima, te da u SzS-u nije bilo zanimanja za njegove probleme na lokalu: "Recimo, za problem vodosnabdevanja u opštini, ili kad su tukli naše pristalice u Čajetini, to Beogradu nije važno. Mi nismo pozvani na razgovore, valjda male partije iz unutrašnjosti nisu mnogo značajne tim velikim organizatorima razgovora. Ne znam, dalje, ko je tu kompetentan da kaže ko je dostojan da učestvuje u pregovorima a ko nije? Ovo uključivanje stranog faktora deluje mi dosta neozbiljno, izborni uslovi interes su srpskog naroda a ne međunarodne zajednice i stranih posmatrača koji treba da nam propišu ili odrede pravila, da posreduju, da disciplinuju bilo vlast bilo opoziciju. Na prethodnim predsedničkim i gradskim izborima sam pozivao opoziciju da ne izađe na izbore, da se izbori bojkotuju, ali sam ostao u manjini, svi su izašli na izbore. Rezultat je bio katastrofalan. Tada je bila prilika da se nešto reši, ali nije bilo volje. Ili nije bilo razumevanja."

POUKA IZ MEDVEĐE

Lokalni izbori u Medveđi nisu pokazali da vladajuća koalicija ima volju da nešto zaista promeni u izbornim uslovima. Zato je ovde pitanje svih pitanja da li bi trebalo zbog pravno-obavezujućeg sporazuma o Kosovu, za koji je potrebna demokratski izabrana Skupština u Srbiji, suspendovati demokratiju na neko vreme, dok se to Kosovo jednom konačno ne reši, pa ćemo se posle baviti milionima slupanim u rekonstrukciju rekonstrukcije Trga republike u Beogradu, pakovanjem reka u cevi bilo na Šari, bilo na Staroj planini, ministarskim plagijatima, izvršiteljima, otpuštanjima radnika i partijskim zapošljavanjima. I, ukoliko je odgovor ne, imaju li stranke koje su proglasile bojkot snage da zaštite birače po najzabitijim delovima Srbije od neregistrovanih džipova? ¶

ZORA DRČELIĆ

Može da bude još

“Smatram da je sada gotovo nemoguće da se stvore nekakvi uslovi da izbori budu ne pošteni, nego i da zadovoljavaju minimum standarda. To je kao da igraš utakmicu koju bi zbog pravila izgubio sa 8:0, a sad ti neko kaže: hajde igraj, izgubićeš samo sa 8:2. U tom pogledu svakako ne vidim neki jasan smisao učestvovanja u svemu tome”

Dan kada je vođen razgovor sa vanrednim profesorom Fakulteta političkih nauka dr Đorđem Pavićevićem obeležile su dve vesti – jedna je bila da su studenti i rektorka Univerziteta u Beogradu sve bliže dogovoru i prekidu blokade Rektorata. Podsetimo, studenti su blokirali Rektorat 13. septembra, između ostalog i zbog nerešenog slučaja plagijata ministra finansija Siniše Malog.

Druga, spektakularnija vest glasila je da je Vlada Srbije donela zaključak kojim je ukazala ministrima, državnim sekretarima, direktorima javnih preduzeća i ustanova – generalno, svim državnim činovnicima – da ne smeju da krše član 29. Zakona o Agenciji za borbu protiv korupcije od raspisivanja do okončanja izbora, kao i da ne smeju da zloupotrebljavaju javne resurse u kampanji.

Sutradan, na dan kada ovaj intervju odlazi u štampu, objavljena je vest da su studenti došli do dogovora sa rektorkom Ivankom Popović, da je Rektorat odblokiran, te da, kako reče rektorka Popović, “upitnost doktorata i sporost rešavanja validnosti doktorata ministra finansija Siniše Malog narušava ugled Univerziteta” i da je “u interesu svih članova akademske zajednice da se ovo pitanje reši u najkraćem mogućem roku”.

Iz Njujorka se javio i predsednik dajući štimung za verovatne napade na rektorku u narednim danima, rekavši da je Rektorat postao “partijska prćija”, da u nju ulaze Đilas, Sergej Trifunović i Obradović, da su svi oni studenti, i da on, Vučić, “podržava ljubav rektorke i njih”.

Pitanje za prof. Pavićevića bilo je – šta bi bilo kompromisno rešenje, ako je zahtev studenata bio da rektorka izađe na RTS i preporuči premijerki da smeni ministra finansija?

ĐORĐE PAVIĆEVIĆ: To je svakako pretežak zahtev, pogotovu taj deo o izlasku na RTS, ali stvar jeste da studenti zaista imaju pravo, pošto postoji klasičan sukob interesa – imate nadležnog ministra finansija, o kome treba da se odlučuje, a on odlučuje o finansiranju vaše institucije. Zahtev za smenu bi mogao da bude deo kompromisa koji oni najavljuju sa obe strane, s obzirom da su postignute dve stvari – da će ta procedura zaista biti ubrzana, a postoje indicije da to jeste tako, kao i da je Univerzitet priznao da su oni koji su ulazili u zgradu Univerziteta da opstruiraju blokadu u stvari bili pripadnici vladajuće stranke.

“VREME”: Da li vas je to iznenadilo, to što je rektorka rekla?

Ne bih rekao da me je iznenadilo – mene bi iznenadilo ovo sa izlaskom na RTS. Mnogo više me je iznenadilo ono prvo saopštenje rektorskog kolegijuma, zapravo i prvo i drugo. Prvo je potpuno ličilo na ona saopštenja iz devedesetih godina, kada su studenti protestovali, a njih osuđivali za zloupotrebe i govorili da studenti ne treba da se bave politikom. To je diskurs koji je potpuno ličio na devedesete i taj standardni autoritarni model koji kaže “samo mi smemo da se bavimo politikom, niko drugi ne sme”. Drugo saopštenje bilo je ono u kome su izjednačili studente i ove koji su po pozivu stranke upali u Rektorat da opstruiraju – rekli su da su to dve suprotstavljene političke strane. Mislio sam da univerzitet više ne reaguje na takav način.

Otkud ta promena u stavu Rektorata onda?

Na Univerzitetu postoji značajan broj ljudi koji se slaže sa onim što studenti kažu. Ti ljudi su iz ovih ili onih razloga ćutljivi ili neće da im daju otvorenu podršku. Mnogim kolegama sa kojima sam ja razgovarao smeta baš taj zahtev koji

i gore

Fotografije: Marija Janković

ste pomenuli, inače, u svemu drugom se oni slažu sa studentima.

Šta mislite, kako će ovo da se završi? Ne ovo u Rektoratu, nego ceo "slučaj Siniša Mali", koji je bio povod blokade.

Teško je reći. Vi njemu ne možete da oduzmete doktorat, zato što on nije ni dat, formalno nije bila promocija Siniše Malog kao doktora. On može da se proglasi za plagijat i da mu se ne dodeli doktorat, ja pretpostavljam da će to na kraju morati da bude ishod cele priče, jer mnogo su veliki ulozi u igri, reč je o reputaciji celog Univerziteta i prema spolja i prema unutra. Imaćete veliki otpor studenata, ali i veliki otpor profesora ako se to ne dogodi.

Ako bi se zvanično reklo da je doktorat Siniše Malog plagijat, da li bi to imalo bilo kakve posledice, osim ovih akademskih, tj. da mu se nikada ne dodeli doktorat? Mislim na političke, krivične posledice.

To je potpuno neregulisano područje. Krivično bi moglo, ukoliko bi oni od kojih je prepisivao podneli prijavu. Ali, nema tu onoga što se zove falsifikovanje isprave, u tom pogledu to nije regulisano na takav način, do sada nemamo nikakvu praksu što se toga tiče. To je nešto što ostaje još da se reguliše. Tek pretprošle godine smo dobili taj pravilnik, skraćeno ga zovu "pravilnik o plagijatu". Nisu takve pojave bile regulisane jer se pretpostavljalo da neće biti masovno, da mentori neće potpisivati takve referate.

Kada je politička odgovornost u pitanju, imate jako neobično shvatanje političke odgovornosti našeg predsednika, koji kaže da neko neće biti na listi ili neće biti ministar, ali samo ako ne ispuni ono što on smatra da treba da ispuni, a ovako može da bude ministar i ako je varao. Nije samo Siniša Mali, tu su guvernerka i ministar policije. Uz ministra finansija, to su ljudi koji su varali sistem. Faktički, oni su na najvišem položaju – dodajte još nekoliko ministarstava i to su najznačajnija ministarstva u svakoj vladi. Ono što se računa jeste kakav će efekat toga biti na izborima. To je sve što interesuje SNS kao stranku, ili njenog predsednika, a da vi, u stvari, nemate nikakvu odgovornost prema institucijama, ni prema društvu.

Naravno, u svakoj iole normalnoj zemlji koja drži do nekih standarda, niko od njih ne bi mogao da bude ministar. I ne samo to – ne bi smeo da obavlja ni neku drugu odgovornu javnu funkciju. Ali, posledica svega toga jeste da imate potpuno devalviranje svega i urušavanje univerziteta. Kad kaže predsednik da može i neko sa osnovnom školom da bude ministar, i da je to njegova odgovornost što ga je birao, ili odgovornost predsednice vlade, to onda znači da prosto sistem validiranja znanja, dakle, diplome, nemaju nikakve veze ni sa čim više. Vi ste prvo hteli diplome da biste dobili legitimnost, a kad su ljudi otkrili da vaše diplome ne valjaju, vi kažete – pa, diplome nisu važne. Ako nisu važne, zašto je onda toliki broj ljudi u stranci – ako pogledate period od 2009, 2010, pa do danas – dobijao takve diplome, radio razne mastere, doktorate na univerzitetima na kojima se to može vrlo lako završiti, ili, završiti a da nemate nikakve obaveze?

Zašto nekome uopšte treba doktorat?

To je meni misterija. Šta će ti taj papir? Verovatno je potrebno za neku vrstu dodatne legitimacije za ono što radite. Vi »

“Siniša Mali ima CV, ali, plašim se da je to CV za nešto drugo, odnosno, da je više za neke druge službe koje bi time trebalo da se bave”

kao stranka pripremate ljude za različite oblasti, pa kažete, evo, ovaj ima doktorat iz te oblasti, može time da se bavi. Ali, to uopšte nije nužno, a sad nam upravo i kažu da to nije važno. Ukoliko čovek ima neku karijeru, ukoliko ima CV i ako taj CV potvrđuje njegove kompetencije, onda vam te diplome ništa ne znače. Siniša Mali ima CV, ali, plašim se da je to CV za nešto drugo, odnosno, da je više za neke druge službe koje bi time trebalo da se bave. Ali mislim da smo imali puno slučajeva ljudi – Bečić, na primer – koji nemaju apsolutno ništa iza sebe, koji time popunjavaju neku rupu.

Vi ste učestvovali na nekim od razgovora između vlasti i opozicije na FPN. Kako to izgleda iznutra, je l’ ima dijaloga ili to liči na Skupštinu?

Bitna je razlika između prvog i poslednjeg sastanka. Prvi je na trenutke ličio na Skupštinu, ali to je bilo dok je još učestvovao SZS. Kasnije su veću ulogu uzimali moderatori, dosta značajniju u odnosu na učesnike. Promenilo se i raspoloženje predstavnika vladajuće stranke, oni su na poslednjem sastanku došli sa tim papirom, koji bi, u stvari, trebalo da izađe u susret onome o čemu se govorilo. Druga je stvar kako su razgovori postavljeni, da li je to dovoljno ili nije, ali ono što su CRTA, CESID i Transparentnost iznosili, oni su skoro sve maltene prihvatili, makar formalno.

Meni se čini da se institucije još više urušavaju ovakvim načinom rada. Oni postavljaju sebe kao da će garantovati da će poštovati zakon. I to neke delove nekih zakona koji im sada odgovaraju – kažu, ovo ćemo da poštujemo.

To je problem druge vrste, to je problem šta je postavljeno unutar samog razgovora, o čemu može da se razgovara. Odmah je odbijeno da se razgovara o promenama zakona, zato što je to i kasno i posao za Skupštinu. Sa druge strane, neke vrste toga su mogle da se urade, poput imenovanja članova Saveta REM-a koji nedostaju. Otkud mi znamo koga će oni tu da izaberu i šta će to da promeni? Može da bude još i gore. To ne garantuje bilo šta. Ovde je veliki problem što, po mom mišljenju, bilo koja promena regulacije ne bi mogla bilo šta da garantuje.

Zbog čega?

Imate i sada sudstvo kakvo imate. Da li neko može iskreno da veruje da će Agencija za borbu protiv korupcije da kazni Vučića ukoliko on prekrši neko od tih pravila? Ili, da će ta kazna da bude takva da njemu bilo šta naudi. Možda ponekad, simbolički, kao što i sada rade. Ili, da će REM zaista uspostaviti kontrolu nad medijima i tražiti da oni rade ono za šta su dobili frekvenciju. Kada imate ove i ovako definisane institucije, vi ne možete verovati da će reagovati na odgovarajući način, uključujući i pravosuđe. Potrebno je malo više od toga. Kako doći do toga, to je druga stvar. Verovatno ključna stvar koja može da se uradi, a da sve može da se uradi u okviru zakona, jeste da RTS promeni uređivačku politiku. To može sutra da se uradi.

Zašto stati na tome? Ok, možda će to i da se desi, ali tada i dalje imate 4 od 5 nacionalnih televizija u kojima je rasulo. To bi REM trebalo da radi.

Meni je teško da verujem da će REM to da radi, a isto tako verujem da jedan telefonski poziv može to da reši. Hajde da vidimo da li će sutra na Pinku ili nekoj drugoj televiziji da neko iz SNS gostuje sa Đilasom ili Jeremićem. Pa, ako to vidimo, onda, hajde, verovaću da može.

Zašto se uopšte održavaju ovi razgovori? Evo, sad će i Mekalister da dođe, pa kaže, isto kao Maja Gojković, da će da se razgovara i pre izbora i posle izbora... Čemu? Sa kojim ciljem?

Postoje dve stvari koje su ovde jako problematične. Jedna je da postoji politički ali i svaki drugi društveni sukob koji se stalno produbljuje. To je nešto što ide sve dublje i dublje, i moguća posledica toga jeste potencijalni sukob ili represija koja može da proizađe iz toga, kao i krize koje onda mogu da imaju različite ishode. E sad, verovatno je stranim akterima stalo mnogo više da do krize ne dođe, da to koliko-toliko mirno funkcioniše, a da li će biti demokratije u punom smislu reči – nije važno. Ljudima unutra takođe treba da bude stalo da se napravi društvo u kom možete da komunicirate. Ono što je poznato, odnosno, nije nešto što nije ispitivano, jeste to da tamo gde postoje duboki sukobi, ti razgovori licem u lice daju dobre ishode, u smislu smanjenja tenzija, promene slike o drugom.

Ali, ovde jedna veća grupacija, verovatno najveća u opoziciji, otišla je posle dva sastanka. Opet, dakle, nema tog dijaloga.

Nema, a verovatno ga neće ni biti neko vreme.

Da li je moguć dijalog sa nekim ko koristi medije na ovakav način?

Znate šta, organizovali su ljudi razgovore sa ubicama i porodicama žrtava i imali su nekakvog efekta. Važno je da se sve to ne završi nekakvim pomirenjem, nego da dobije neku vrstu institucionalnog razrešenja, uključujući onu koja se tiče krivične odgovornosti, kao i odgovornosti za sve ono što bi bila posledica tih oblika činjenja. Iskreno, kada kažete "jurićemo se po ulici", pa, ne znam ko bi tu baš stradao u ovoj situaciji. Taj efekat da jači juri slabijeg, to je dosta loše. Ono što je važno jeste da li vi efekte takvih razgovora možete da prelijete u institucije.

Na koji način se oslobađa zarobljena država, kojom smo proglašeni od Evropske komisije?

To će biti jako teško. Ono što je vlast imala kao ambiciju, i ono što je sad dobrim delom i realizovala, jeste promena društvene strukture – to je da imaju deo privatne imovine koji oni kontrolišu, ili neko ko je blizak njima, i da imaju mnoge nedržavne poluge koje kontrolišu. Ono što je zanimljivo jeste da je ovde malo obrnuta situacija od klasičnog koncepta zarobljene države – to znači da neke neformalne moćne strukture kontrolišu poluge vlasti. A ovde je obrnuto, najpre su zauzeli vlast, pa su zauzeli i ove poluge moći koje postoje, sa očekivanjem da i kada padnu sa vlasti, mogu da nastave da ih kontrolišu.

Znači – i kada padnu sa vlasti, ostaje im imovina.

Kad komparativno gledate takve režime, mnogo toga zavisi od toga na koji način je režim otišao – da li je prosto izgubio izbore, pa se to povremeno razvlašćivalo, u smislu da nikada nisu znali išta da rade bez države, ili su to bili nagli prelazi koji su vodili do radikalnijih mera.

Mi smo 2000. imali nagli prelaz bez radikalnih mera.

Nagli prelazi vam omogućavaju da pravite tu vrstu radikalnih mera. Mi smo imali nagli prelaz koji je od jednog od glavnih aktera interpretiran kao nenagli prelaz, kao kontinuitet. Pitanje je spremnosti onih koji dođu na vlast da to krivično gone ili uvode neke sankcije koje im stoje na raspolaganju, mada, ruku na srce, malo ima nepravnih sankcija. Verujem da ovde imate puno materijala da se to i krivično goni, sva ta bogatstva i sve te firme su često kule od karata koje propadnu čim propadne državna podrška. Od trenutka kada tu stvar otvorite, možda će neko i da preživi u takvoj situaciji, ali pretpostavljam da većina neće. Nečija firma sa iskustvom popločavanja Trga republike verovatno može sutradan da bude stavljena na crnu listu, ako hoćete da imate takve stvari. Vi možete reći – oružje ti je završilo u Jemenu, ti više ne možeš nikad da se baviš time.

Prethodnih meseci je bila žučna rasprava, a deluje da će i da se nastavi, a to je da li bojkotovati izbore ili ne. Kakvo je vaše stanovište?

U ovom trenutku kako stvari stoje, meni je bojkot bliža varijanta od izlaska na izbore. Smatram da je sada gotovo nemoguće da se stvore nekakvi uslovi da izbori budu ne pošteni, nego i da zadovoljavaju minimum standarda. To je kao da igraš utakmicu koju bi zbog pravila izgubio sa 8:0, a sad ti neko kaže: hajde igraj, izgubićeš samo sa 8:2. U tom pogledu svakako ne vidim neki jasan smisao učestvovanja u svemu tome.

Druga stvar, to je ovaj problem koji nameću ovi koji su protiv bojkota – da li vi svojim prisustvom u institucijama i mogućnošću budžetskog finansiranja nešto pravite, gradite organizaciju, ali smo do sada videli kakav je to efekat imalo. Vi sada prosto morate da verujete da će se nešto promeniti, da vas tamo ne bi kinjili u Skupštini, ili, da vam ne bi i taj novac koji dobijate uzimali kroz razna kažnjavanja, račune i ostalo. Tako zapravo perpetuirate jednu situaciju iz koje biste u sledećem koraku još teže izašli.

To smo imali u Mađarskoj; Đurčan je izbore izgubio 2009, i tek na poslednjim izborima je prestao da bude glavni kandidat opozicije. Znači, 10 godina je gubio izbore pre nego što se sklonio. Ako ćemo tako, a tome se ovde bližimo, da imamo skoro 10 godina ljude koji izlaze kao kandidati opozicije, gube izbore i gubiće ih još mnogo puta, u tom pogledu bi bojkot bio bolji pritisak da uslovi u sledećem koraku budu fer.

Ja bih odmah pristao da izađem na izbore u dva slučaja. Jedan je da se svi pomenuti uslovi ispune i da imate garanciju da će za godinu dana biti prevremenih izbora, uz nastavljen dijalog. Drugi slučaj jeste da se izbori pomere, kao što je bio slučaj u Makedoniji – kada je bila pretnja bojkotom, izbori su pomereni.

"Imate i sada sudstvo kakvo imate. Da li neko može iskreno da veruje da će Agencija za borbu protiv korupcije da kazni Vučića ukoliko on prekrši neko od pravila? Ili, da će ta kazna da bude takva da njemu bilo šta naudi"

Da li mogu izbori uopšte da se pomere, oni su redovni?

Da, sad vam odjednom Ustav postaje neka nepremostiva prepreka. Ukoliko postoji saglasnost svih aktera, postoje sigurno instrumenti u Ustavu koji mogu da vam omoguće da to uradite.

U svemu ovome što je vlast do sada ponudila, tu nema medija. A bez medija tu nema šta da se priča.

Naravno, mediji su broj jedan u tom pogledu. Vi kroz medije najlakše možete da vidite da li ta promena postoji ili ne postoji. Jednostavno, postoje mehanizmi kontrole. RTS ima Upravni odbor koji je državni, ovi drugi mediji sa nacionalnom frekvencijom imaju REM, "Informer" ima sud. Tu im je mesto.

Ali tu onda opet idemo dalje, treba da radi tužilaštvo, sudovi...

Ukoliko zaista hoćete da obezbedite uslove, ti koraci mogu da budu napravljeni, i to dosta jednostavno. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

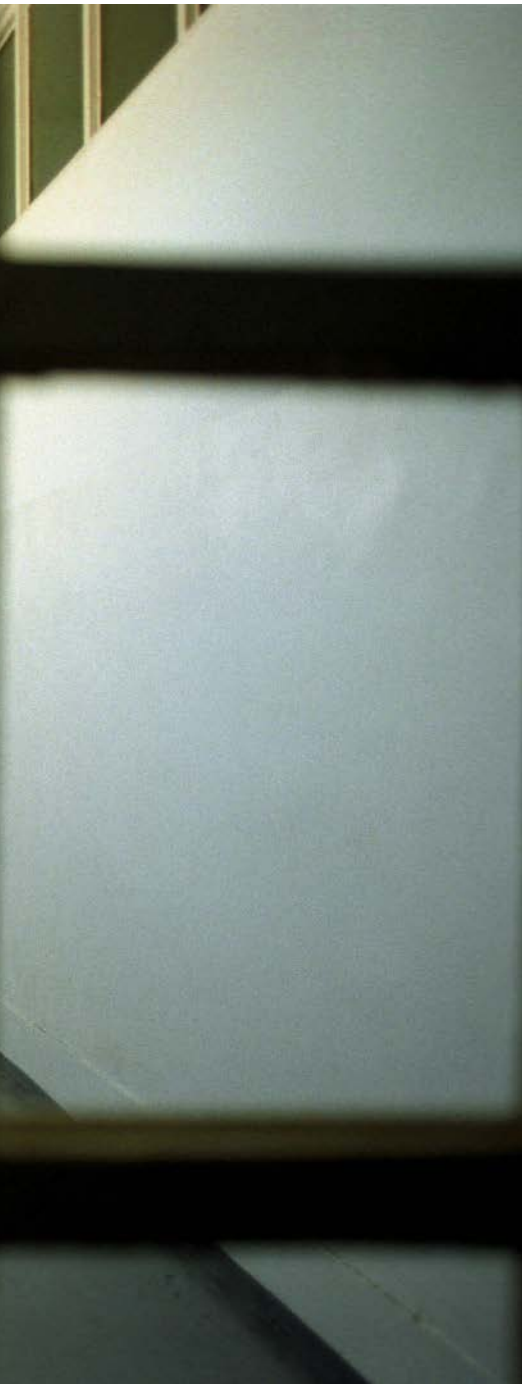
Novinar “Vremena” u teatru apsurda

Kako me je policija uhapsila i strpala u smrdljivu rupu u podrumu samo zato što sam joj prijavio da su mi dripci u menjačnici uvalili lažnih 50 evra i posle toga mi pretili; kako je zaštitnik građana, samo na reč, poverovao policiji da me nije hapsila i strpala u pomenutu rupu, već da sam lagao da se to desilo, ali je ipak naredio policiji da mi se nekako izvini, što je ona nekako i učinila. I kako umalo nisam postao kriminalac-povratnik, optužen da je džepario u autobusu gradskog prevoza, tek što je napustio policijsku stanicu

Već sam dosadio Bogu i narodu prepričavajući nadrealno iskustvo koje sam imao pre tri i po godine, detaljno opisano u tekstu “Kako je novinar ‘Vremena’ dopao ćelije” (“Vreme” broj 1319, 14. april 2016).

Ukratko, kupio sam tada u menjačnici “Mićko” u Ulici Vuka Karadžića u centru Beograda neke devize i otišao pravo u obližnju banku da ih uplatim na račun.

Kada mi je službenica na šalteru rekla da jednu novčanicu od 50 evra mora da zadrži jer sumnja da je falsifikat, zbunjeno sam je pitao šta da radim. Pošto me posavetovala da opet odem do menjačnice, vratio sam se do “Mićka”. Momak koji mi je lažnjak uvalio zbunio se kada me video, pa je pozvao gazdu. Gazda, valjda Mićko sam, predložio je da zajedno odemo do banke. Tamo je iskusno konstatovao da je u pitanju čist falsifikat, a kada smo izašli, osuo je psovke i pretnje na moj račun.

PROLOG

Vratio sam se u banku i insistirao da pozovu policiju. Stigla su dva momka, ja sam potanko sve ispričao, oni su me pozvali da krenem sa njima u stanicu u Ulici Majke Jevrosime i tamo dam izjavu. Kada smo došli u stanicu, rekli su mi da pođem sa jednim policajcem, ali da ugasim i ostavim svoje mobilne telefone. Naivno sam se pohvalio da to razumem jer znam šta je službena radnja, sišli smo niz neke stepenice, policajac me uveo u ćeliju. "Vi to mene hapsite?!" "Uhvaćen si sa falsifikovanim novcem." "Ko, bre, uhvaćen, ja sam vas zvao?! Jeste vi normalni, hoću advokata!!!" Tresak vrata, klik ključa. U smrdljivom podrumskom sobičku bez toaleta, lavaboa i prozora, prepunom govana i mokraće, proveo sam sledeća dva-tri sata. Trajalo je, u stvari, beskrajno dugo. Ogulio sam ruke i noge udarajući u metalna vrata, a kad se setim šta mi je tada prolazilo kroz glavu, i danas se naježim.

Kada su me izbezumljenog i besnog konačno izveli na svetlost dana, prvo sam urlajući tražio telefon da pozovem porodicu koja me već sahranila pošto prvi put u životu nisam otišao po decu u obdanište i školu i nisam se javio, a telefoni su mi bili isključeni. Onda sam se izduvao kao balon, dao izjavu, potpisao je i izašao u normalan svet.

Sutradan sam popričao sa pravnikom. On je kasnije podneo pritužbu Zaštitniku građana i tužbu Ustavnom sudu za protivpravno lišavanje slobode, a ja sam napisao pomenuti tekst. Javilo mi se posle toga bezbroj ljudi iznoseći svoju muku ili muku svojih bližnjih, koji su na sličnim mestima prošli mnogo goru golgotu od mene. Neki su se u ćeliji obesili, neki završili sa trajnim duševnim oštećenjima koja i danas leče.

"IZJAŠNJENJE" POLICIJE

Onda mi je moj pravni zastupnik u januaru 2018. poslao dopis koji je dobio od Zaštitnika građana. Pala mi je krv na oči posle čitanja tog dopisa, pa sam napisao tekst "Zaštitnik protiv građanina", koji je izašao u "Vremenu" br. 1412, 28. januara 2018.

U zaključku tog dopisa, između ostalog, piše da na osnovu "izjašnjenja" dobijenog od policije, "raspoložive dokumentacije" itd, nije bilo osnova da se zaključi kako su policajci prema meni postupali nezakonito, nekorektno i t. i sl.

Pored gomile drugih brutalnih laži, ima tu deo u kome policija tvrdi da se "imenovani" (ja) sve do davanja izjave "nalazio u holu ispred Dežurne službe, sedeći na klupi dok je pored njega bio dežurni policijski službenik, da mu nisu privremeno oduzeti predmeti, da nije bio zadržan, da je bio upoznat o razlozima dovođenja, o pravima i ishodu postupka..."

Napisao sam tada da mi je jasno zašto policija besramno laže: napravili su svinjariju, pa bi da je zatrpaju, i da mislim da znam zašto su napravili pomenutu svinjariju – oni koji su sve to obavili poznaju Mićka, u rejonu im je, može biti i da imaju neki zajednički poslić. Kada su čuli da sam ga prijavio, rešili su da me zaplaše tako što će me strpati u podrum, verujući da ću posle toga od svega da dignem ruke.

Napisao sam, između ostalog, i da ne razumem zašto Zaštitnik građana, kome je opis posla u nazivu funkcije, veruje policiji samo na reč da građanina nije zatvarala i ponižavala, i pitao se zašto zaštitnik štiti one koji građane šikaniraju, štiteći tako i kriminalce koji valjaju lažne pare.

LJUBAZNOST PRE SVEGA

Kako god, zaštitnik je tada zaključio što je zaključio – građanin laže, policija u belom odelu, on obavio svoj posao. A onda me je, istog dana kada je tekst izašao, pozvao kabinet Zaštitnika građana. "Dobar dan, gospodine Turudiću, ovde Zaštitnik građana Zoran Pašalić." "Izvolite, kako mogu da vam pomognem?" "Ja sam pročitao vaš tekst i dokumenta o vašem slučaju. I mislim da ste vi sve u pravu." "Pa zašto ste mi onda poslali ono što ste mi poslali?" "Ja nisam radio na tom slučaju...", tuc-muc, i ljubazni poziv da dođem na razgovor, jer zaštitnik misli da postoje propusti zbog kojih bi se moj "slučaj" mogao ponovo otvoriti.

Nisam poverovao neproverenim glasinama da je zaštitnik Pašalić pobesneo kada je pročitao moj tekst, pa vikao da će me tužiti i pisati demanti, sve dok ga neko nije pozvao telefonom i urlao na njega da ispegla svinjariju jer nije plaćen da pravi sranja pred izbore (valjda su tada sledili neki izbori, prim.nov), i to sranja koje se provlače po novinama, a nemaju veze sa politikom već sa glupošću, makar bio u pitanju novinar "Vremena". Tako sam prihvatio ljubazan poziv i otišao na razgovor.

Dijalog je bio civilizovan, ja sam opet ispričao svoju verziju događaja, gospodin Pašalić je obećao da će se slučaj ponovo ispitati, uz napomenu da, i uz nove elemente, ne može da prejudicira kakav će biti zaključak.

Tekli su meseci, u međuvremenu sam se sa porodicom preselio u inostranstvo. Leta prošle (2018) godine, pozvao me telefonom neko iz službe Zaštitnika građana, rekao mi da ta služba organizuje »

sastanke građana koji imaju primedbe na rad zaštitnika i pitao me da li bih hteo da zakažem termin za razgovor. Odgovorio sam potvrdno, ali da ću u Srbiji biti tek u septembru. Dobio sam obećanje da ću biti pozvan u septembru, ali poziva nije bilo. Zato sam ja u septembru zvao nekoliko puta, ali zaštitnik je uvek bio službeno odsutan, a onda sam ponovo otišao iz zemlje.

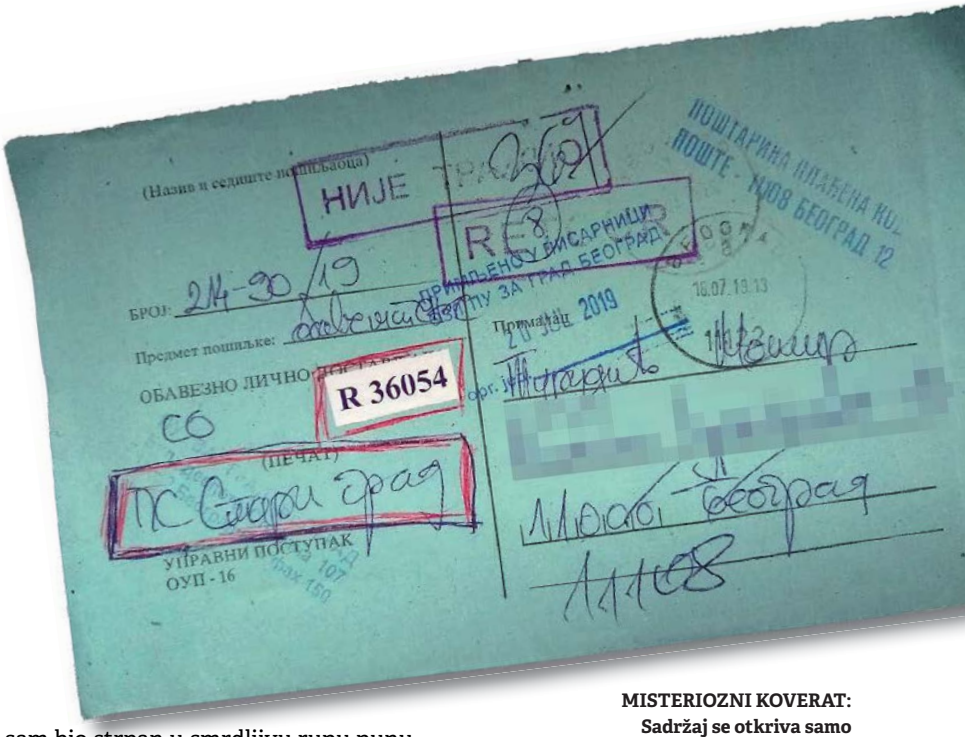
Pošto novi odgovor nikako nije stizao, mada se moj pravni zastupnik više puta obraćao zaštitniku sa molbom da ga pošalje, u maju ove godine sam mu se lično obratio. Elektronskom poštom sam ljubazno podsetio na istorijat mog slučaja i naveo, između ostalog, da je prošlo više od godinu dana od kada je ponovo podneta moja pritužba i da mislim da su prošli svi razumni rokovi u kojima je odluku trebalo da dobijem.

Dodao sam i kako se nadam da tako dugo čekanje na odluku nije posledica toga što sam napisao tekst u nedeljniku "Vreme" o svemu što mi se dešavalo, jer sam na to bio prinuđen posle prethodnog skandaloznog dopisa zaštitnika, i da se nadam da je pogrešan moj utisak da Ustavni sud i zaštitnik čekaju da prođe dovoljno vremena da moj slučaj zastari, a ja se umorim i od svega dignem ruke, jer ja sigurno neću odustati ni od tužbe ni od obaveštavanja javnosti kako se taj slučaj razvija.

ODBRANA I POSLEDNJI DANI

Već sutradan je odgovor na pritužbu stigao, i bio je tako opširan da mi je izgledalo neverovatno da je napisan u toku prethodnog dana. Zlobno sam pomislio da mora da ga je gospodin Pašalić spremnog držao u svom stolu (kompjuteru) i nije želeo ranije da ga pošalje, iz meni nepoznatih razloga, ali može biti da grešim i da je razlog ove efikasnosti bila činjenica da lepa reč i gvozdena vrata otvara.

Kako god, u tom odgovoru je, kratko rečeno, zaštitnik naveo da je "utvrdio da je kontrolisani organ (policija, prim. nov) propustio da gospodinu Turudiću uruči pisano obaveštenje o pravima lica lišenog slobode", i to je u odnosu na prvo oglašavanje bila jedina novina koju je posle druge istrage pronašao zaštitnik. Kako sam ja razumeo odgovor, ja i dalje lažem da

MISTERIOZNI KOVERAT: Sadržaj se otkriva samo u policijskoj stanici

sam bio strpan u smrdljivu rupu punu mokraće i govana da bi policija zaštitila kriminalce koji su me pokrali. Jedini greh policije je što mi nije dala papir "o pravima lica lišenog slobode", a ja lažem da sam priveden i uhapšen bez razloga, upozorenja, mogućnosti da se javim advokatu, porodici, da me pregleda lekar itd.

Na sajtu Beogradskog centra za ljudska prava, u kome radi moj pravni zastupnik, objavljeno je potom saopštenje "Zaštitnik građana nepotpuno ispitao pritužbu građanina lišenog slobode". U tom saopštenju, između ostalog, detaljno je navedeno na čemu su se zasnivale tvrdnje o povredi mojih prava.

Zaštitnik se baš naljutio i ekspresno odgovorio BG centru. Da skratim taj opširni i bezobrazni odgovor, suština je da zaštitnik tvrdi da nije našao baš nikakve dokaze da se desilo sve ono što ja tvrdim da se desilo; ponavlja da je policija njemu napisala da nikakvih nepravilnosti u postupanju prema meni nije bilo, a zaštitnik policiji očigledno neograničeno veruje.

Poseban utisak na mene je ostavio pasus u kome se kaže da "okolnost da Zaštitnik građana, u nedostatku dokaza, nije utvrdio druge propuste u radu MUP-a u konkretnom slučaju, čime bi ispunio očekivanja Beogradskog centra za ljudska prava..."

"Pašalića, Pašalića", vrtelo mi se po glavi dok sam čitao ove redove, "pa niko u BG centru, a ni ja, ne misli da je Zaštitnik građana Deda Mraz koji ispunjava nečija očekivanja." Ja, na primer, možda naivno, mislim da bi zaštitnik trebalo da, za debelu platu koju prima i koju finansiraju svi građani, radi ono što mu je zapisano u tituli. Možda sam subjektivan, ali čini mi se da je moj slučaj dosta lak, da nisu potrebna forenzička ispitivanja i trogodišnja istraga da se utvrdi istina.

Tačno je da nema snimaka kamere, jer nema ni kamere, koji dokazuju da sam u podrumskoj ćeliji bio, ali ako tamo nisam bio, samo se paranormalnim sposobnostima, koje nemam, može objasniti činjenica da tačno znam gde se ta ćelija nalazi, i to što sam dao njen detaljan opis u tekstovima koje sam pisao. Mogao sam zaštitnika sam da odvedem direktno do mesta mog tamnovanja. Verovatno bi bar nešto razjasnio i razgovor licem u lice zaštitnika, mene i onih koji su me u podrum zatvorili i iz njega izveli (još ih se dobro sećam), ali zaštitnik očigledno za to nije bio zainteresovan, draže mu je da se sa policijom samo dopisuje i svoje zaključke donosi isključivo na osnovu tog dopisivanja.

Ostaje mi, ipak, misterija zašto gospodin Pašalić i dalje kao u Sveto pismo veruje izveštaju policije prepunom notornih laži, koje je tako lako proveriti. Na primer, piše MUP-a da su iz banke zvali i rekli da je tamo osoba sa falsifikovanom novčanicom, da su mi policajci u banci stavili lisice na ruke (zbog mogućnosti bekstva), i takvog me odveli od banke do stanice. Olakšao sam komplikovanu istragu gospodinu Pašaliću, sam sam otišao do filijale Unikredit banke u Rajićevoj ulici, gde se sve desilo. Službenici me se seća-

IZVINJENJE IAKO "NEMA ZAŠTO": Zaštitnik građana Pašalić
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

ju, ali baš svi tvrde da me policija tamo nije hapsila i stavljala mi lisice; kažu i da niko iz banke nije rekao, niti imao pravo da kaže da je u banci lice sa falsifikovanom novčanicom – rezultati ekspertize su stigli tek 15 dana posle toga. Dakle, nema krivičnog dela, pa nema ni osumnjičenog, zašto me onda policija "lišila slobode"? Nema ni javnog hapšenja u banci sa lisicama, i za to su svedoci brojni i lako dostupni. Meni, kao laiku, deluje kako je očigledno da policija masno laže, ali to je stručnjaku, što je gospodin Pašalić, izgleda nemoguće da utvrdi.

Jesam potpisao službenu belešku u kojoj piše da nemam primedbi na ponašanje policije, a zaštitnik i policija se toga drže kao pijan plota. Potpisao sam, a nisam je ni pročitao, priznajem, ali bih u onom stanju, izbezumljen pošto su me izveli iz smrdljive rupe, bez čitanja potpisao i da sam ubio Kenedija, da sam ključni Šarićev saradnik u švercu droge, i bilo šta drugo. Rekoše mi mnogi pravnici da se takvi potpisi na sudu ne uzimaju u obzir, zbog psihičkog šoka koji dožive oni koji prvi put budu zatvoreni, ali valjda zaštitnik zna bolje od njih.

POVRATAK NA MESTO ZLOČINA

Kako god, nisam stizao zbog raznoraznih obaveza da javno odgovorim gospodinu Pašaliću na drugu odluku koju sam dobio, a onda su mi pre mesec dana ukućani javili da su mi na kućni prag u Beogradu dolazila dva policajca. Rekli su da su iz stanice u Ulici Majke Jevrosime, nosili su neki koverat za mene. Pomenuli su da je to nešto u vezi sa mojom tužbom i da moram da dođem u stanicu da koverat lično podignem.

Možda izgleda paranoično, ali u stanicu sam pošao sa pravnim zastupnikom. Koga su guje pecale i guštera se boji – kada sam se prošli put odazvao na ljubazni poziv da u tu stanicu dođem, završio sam u podrumu.

Razgovor sa zamenikom komandira stanice bio je pristojan, uručio mi je plavi koverat i papir u kome se kaže da je Zaštitnik građana konstatovao određene nepravilnosti u postupanju policijskih službenika prema meni prilikom mog dovođenja u stanicu, u aprilu 2016. Još mi je policija napisala da su "postupili po preporuci Zaštitnika građana, kako u budućem radu ne bi dolazilo do istih ili sličnih propusta".

Zbunjeno sam pitao zamenika da li to što piše znači da su me hapsili i strpali u podrum ili nisu, i koga će policija hapsiti ako me sledeći put, ne daj Bože, neko pokrade, a ja ih pozovem – mene ili lopova? Zamenik nije imao precizan odgovor na ova pitanja, pozvao se na saopštenje zaštitnika. Rekao mi je da mu se javim ako mi išta zatreba; ja sam njega zamolio da pozdravi svoje kolege koje su me u podrum strpale, da im kaže da ih nisam zaboravio, da oni prenesu pozdrave svojim prijateljima i saradnicima u menjačnici, koje takođe nisam zaboravio. Još sam mu rekao da se nadam da se unutrašnja kontrola MUP-a, makar daleko od očiju javnosti, pozabavila pomenutim kolegama. I pored civilizovanog razgovora, imao sam utisak da je jedva čekao da mi vidi leđa.

KRIMINALAC POVRATNIK

Malo kasnije, ušao sam u prepun autobus GSP-a na Terazijama i nekako uspeo da se dočepam praznog sedišta. Neko vreme sam bezvoljno premetao po glavi policiju, zaštitnika, život, a kada sam podigao pogled, primetio sam starijeg gospodina kako stoji pored mene. Pridigao sam se. "Izvolite, sedite." "Daj mi novčanik!" "Možete da sednete." (zbunjeno) "Vraćaj mi moj novčanik!" Zavalio sam se nazad u stolicu i okrenuo glavu ka prozoru. Samo mi je nedostajao neko od onih jurodivih, što se svađaju po autobusima.

"Ljudi, ukrao mi je novčanik!", proderao se dekica. Pogledao sam ga, pokazivao je otvorenu torbicu koja mu je visila sa ramena. "Gospodine, sedeo sam, kako sam mogao da vam ukradem novčanik." "Lažeš, motao si se oko mene kod vrata! Otvaraj ranac!"

Ljudi su počeli da me zagledaju i da se pomalo odmiču. "Pogledaj da ga nije bacio ispod sedišta," dobacio je neko. "Hteo je da beži, ne dajte mu!"(dekica) "Ma, hteo sam da vam ustupim mesto..." "Ne bojte se, neću ga pustiti da izađe," rekao je krupni momak koji je stajao pored dekice. "Otvaraj ranac!" (dekica) Paranoik mi je vrisnuo u glavi: "Ne otvaraj, možda ti nešto podmetnu!" "Pozovite policiju, pa ću da otvorim."

Unutrašnji dijalog u glavi se nastavio: "Budalo, znaš šta je bilo prošli put kada si zvao policiju! Pa šta da radim, da probam da izađem pa da me prebiju zato što misle da bežim?"

"Majstore, zaustavi, pokrao mi je sve, zovi policiju!", drao se dekica. "Auh, da li smo prošli Slaviju, ako nismo, opet će da me vode u Majke Jevrosime, isti je rejon!", strujalo mi je kroz mozak. Autobus je, srećom, prikočio tek na Autokomandi. "Eno policajca, zovite ga!" (dekica) Kroz nekoliko trenutaka, u autobus je ušao momak u fluorescentnom prsluku, vrata su se za njim zatvorila. "Otvori mu ranac, pretresi ga, ukrao mi je sve pare i dokumenta!" "Gospodine, ne mogu ja da ga pretresam, »

ja sam saobraćajni policajac. Imate li ličnu kartu?" (obraća se meni). "Izvolite."

Momak je izašao, vrata su se opet zatvorila, putnici su žamorili i zagledali me popreko, dekica je penio i vikao na mene, ja sam gledao kroz prozor. Ubrzo su se vrata otvorila, putnici su počeli da izlaze. "I vas dvojica izađite, stanite sa strane, sada će doći patrola," rekao je saobraćajac.

IMALI SU ŠTA I DA VIDE:
Putnici na stanici GSP-a
Foto: Marija Janković

Stanica je već bila prepuna, oni koji su izašli iz autobusa objašnjavali su ostalima šta se desilo i pokazivali u mom pravcu. Stigla je patrola, stariji i mlađi policajac, saobraćajac im je dao moju ličnu kartu. "Lopov, sve mi je pokrao, pretresite mu ranac!", vrišti dekica. Stariji policajac ga odvodi na stranu i uzima mu izjavu, mlađi preuzima mene.

"Šta imate u rancu?" "Snimke kičme, opremu za fizikalnu terapiju..." Počinje da pretura po rancu. Uzima plavu kovertu na kojoj su moje ime, pečat policijske stanice Stari grad, gomila drugih pečata. Srce mi poskoči, momak srećom ne zagleda detaljno kovertu. "Mnogo je stvari," odlaže ranac. "Istresite sve, da vidi onaj gospodin da nema ništa." (ja) "Nemoj da me učiš mom poslu! Jeste li privođeni?" ('Ne govori, nema šanse da objasniš, ići ćeš pravo u zatvor!', vrišti paranoik u mozgu) "Nisam." "Imate li krivični dosije?" "Nemam." ('Valjda nemam...') "Moram da vas pretresem." "Izvolite." Dižem ruke, brojna publika na stanici i vozači koji prolaze ljubopitljivo gledaju. "Jesu li vam ovo pare u zadnjem džepu?" "Jesu." "Jesu vaše?" "Da." "Izvadite ih." Polazim rukom ka džepu. "Polako, sa dva prsta!" Naređenje – izvršenje, logično, šta ako neko ima pištolj. "Sada ih polako vratite, takođe sa dva prsta."

"Radite li negde?" "Da." "Gde?" "Novinar sam i pomoćnik glavnog urednika nedeljnika 'Vreme'. Radim povremeno i kao prevodilac za kancelariju za azil policije Srbije." Šokiran izraz i spontano: "Uh."

Prilaze stariji policajac i dekica. "Moramo u stanicu." "Da ti kažem..." (mlađi starijem). "Rekli su da moramo da ih dovedemo." (stariji) Raspoređuje dedu na prednje sedište, meni naređuje da sednem na zadnje. "Polako spusti ranac." (stariji policajac, naredbodavno) "Ako možete vi, imam problema sa kičmom." "A, dobro."

Pomaže mi, potom seda pored mene i odmerava me. "Gde radiš?" Ponavljam tiradu. "Novinar? Imate li novinarsku karticu?" Iskusno, polako i sa dva prsta, vadim karticu iz zadnjeg džepa. Dubok uzdah starijeg policajca. "Pojavljujete li se na televiziji?" "Ponekad, sinoć sam bio." "Gde?" "Na RTS-u." Još dublji uzdah.

Atmosfera u kolima postaje nelagodna dok se približavamo stanici. "Znate, moramo da se pojavimo, ali brzo ćemo sve završiti." "Nadam se, idem kod lekara, a već kasnim."

Dok ulazimo u stanicu, starijem policajcu zvoni telefon, javlja se. "Ma nije to, čovek je glavni i odgovorni urednik nedeljnika 'Vreme'.." "Pomoćnik sam," dobacujem. "Dobro, to..." Nastavlja razgovor sa sagovornikom. "Ja ću da ga pustim na moju odgovornost. Pa neće glavni i odgovorni urednik 'Vremena' da džepari po autobusu, pošao čovek kod lekara." (Žarković bi verovatno rekao: 'Kakva su vremena došla za novinare, ništa nije isključeno', ali ja se ne usuđujem da ironijom iskušavam sudbinu). "Na moju odgovornost! Mi ćemo da ga odvezemo, kasni."

Sedamo u kola, ćaskamo o Zvezdi i Bajernu, opoziciji i poziciji, stižemo kod lekara. Ljubazni pozdrav i izvinjenje.

NARAVOUČENIJA

Pouka gospodinu Pašaliću – može se posao raditi i po propisima i ljudski, ništa ne boli.

Poruka onim policajcima koji su me strpali u podrum da bi zaštitili bitange i kriminalce – uvek sam mislio da su u policiji uglavnom pošteni ljudi, i pre ove priče sa "džeparenjem" nisam verovao da ste vi, otpad, većina.

Pozdrav Ustavnom sudu, koji se po mojoj tužbi pravi mrtav već tri godine. Može biti da je pretrpan poslom i da je moj slučaj banalan u odnosu na neke važnije stvari, ne bih da verujem da neko čeka da svinjarija zastari, ako već nije. U krajnjem slučaju, ima i onaj sud u Strazburu ili neki drugi međunarodni organ koji je više zainteresovan za ovakve stvari, raspitaću se.

A poruka i kolegama novinarima – jeste profesija došla na baš niske grane, ali pres kartica može ponekad da pomogne, samo ako se izvadi na vreme. Makar polako, sa dva prsta. ¶

MOMIR TURUDIĆ

DRAGAN ILIĆ

Marina ko Marina

Foto: *24 minuta* printscreen

Marina je, poput lakmus papira društvene situacije, otkrila ili razotkrila iste ili slične mračne delove primitivizma i netolerancije na svim stranama srpskog političkog spektra

Čistačica je stigla u Beograd! Dolazak Marine Abramović i otvaranje njene izložbe u Muzeju savremene umetnosti svakako će biti kulturni događaj godine.

Njen rad, međunarodna reputacija i retrospektiva umetničkog opusa bili su povod za ogroman interes medija.

Na televiziji je svoje pojavljivanje veoma pažljivo strukturisala. Zanimljivo je bilo gostovanje u Dnevniku RTS-a, gde je na otvaranju izložbe dosta lično govorila o toku svoje karijere. Povratak u Beograd posle 40 godina opisala je kao pad, a publici se zahvalila što je taj pad ublažila. Ovo je zanimljiva i provokativna teza o odnosu umetnika i njegove okoline, priča o odlasku i povratku, samo je to putovanje umesto horizontalnog kretanja kroz prostor (Beograd–Amerika), sada transponovano u vertikalu (uzleti i padovi).

Detaljan opis i ličnu ispovest njene karijere videli smo takođe na RTS-u, u fenomenalnoj emisiji "Razgovori sa čistačicom". Razgovor je vodio Boris Miljković, koji se potrudio da insertima iz arhive dopuni Marininu priču o umetničkom razvoju koji traje 40 godina. Tu je opisala svoj raskid sa komunističkom ideologijom, razočaranje u revoluciju 1968. i ceo kasniji put do današnjeg povratka u Srbiju. Za one koji su možda sumnjali u autentičnost njenih pobuda ili ideja, ovde su mogli da vide duboku promišljenost svakog projekta. Naravno, jedni će njene radove strastveno voleti, drugi takođe strastveno mrzeti, treći je neće razumeti, ali kod najvećeg broja ljudi ona će izazvati reakciju koja može biti visceralna, emotivna, duhovna ili filozofska. Retko izostaje.

Popularnost Marine Abramović je tolika da postoji čak i parodija, tačnije kvazidokumentarac pod nazivom "Waiting for the Artist" sa Kejt Blanšet u ulozi imaginarne konceptualne umetnice poreklom iz Mađarske, Izabele Barto. Kejt je potpuno "skinula" izgled i mimiku Marine Abramović, tako da toplo preporučujem da pogledate ovaj film. Uz sve kontroverze koje prate savremenu umetnost, pitanje svrhe i smisla, na duhovit način je prikazana ne samo umetnica, već i umetnička scena, publika i kritika. Danas ćete u Srbiji prepoznati sve ove teme u izvornom obliku tokom Marinine izložbe. U svakom slučaju, morate biti svetska faca da bi vas parodirala Kejt Blanšet, to mora da se prizna.

Kod nas je tu ulogu dobio Zoran Kesić. U svojoj emisiji je snimio fenomenalan skeč, večeru sa Marinom Abramović, gde je na duhovit način pokušao da prikaže odnos Srba prema njenoj umetnosti. Marina je takođe iznenađujuće dobro reagovala na ironiju, što je opet znak umetničke zrelosti. Zezanje na sopstveni račun je znak da možete da pobedite sopstvenu sujetu.

Ceo fragment emisije, večera u restoranu "Kod MOME" objavljen je na Jutjubu. Tu sam otkrio neverovatan broj negativnih i zlobnih komentara koje, ruku na srce, nisam očekivao. Verovatno bi manje mržnje bilo prosuto kada bi Kesić večerao sa Vučićem. Njegove gledaoce koji su ostavljali komentare možda bismo mogli smatrati obrazovanijom, tolerantnijom ili "drugom" Srbijom, ali pokazali su neverovatnu dozu primitivizma, provincijalizma, ksenofobije, konzervativizma i netolerancije. Marina je, poput lakmus papira društvene situacije, otkrila ili razotkrila iste ili slične mračne delove primitivizma i netolerancije na svim stranama srpskog političkog spektra. Naprednjakuša sa Menhetna, satanista, pedofil, kvaziumetnica i tako redom, kao da ste na nekoj od stranica SrBskog (nečeg), ili Antivakcinaša, ravnozemljaša, ili Vučićevih botova. Kao, ti si, Kesiću, super, ali šta ti je trebala "ova"?!

Marina je, dakle, pokazala uskogrudost naše sredine, gde dijalog ne postoji, pa imamo večite izmišljene podele u koje će po svaku cenu želeti da vas utrpaju. Zato se, valjda, beži iz zemlje ako želite da prevaziđete logiku tarabe.

Na kraju, jedan potpuno jungijanski primer sinhroniciteta. Naime, nekako sa početkom izložbe Marine Abramović, na Zvezdari se, u mirnom kraju oko Gradske bolnice, noću pojavljuje misteriozna žena odevena u neku vrstu narodne nošnje, koja igra na ulici sa nožem u ruci uz nerazgovetno vikanje.

Komšije se uplašile, deca ne izlaze noću, policija postavlja patrole, a ta misteriozna žena iskače pred vozače i plaši miran svet. Ova arhetipska Anima, verovatno poremećena, kao da je iskočila iz nekog od Marininih performansa, poput onog koji je nazvan "Srpski barok". Umetnost koja se graniči sa ludilom i plaši miran ušuškani svet na periferiji – nemam bolju definiciju Marine Abramović. ¶

Osobama sa invaliditetom trebaju mediji

“Pomislite samo koliko ljudi sa oštećenjem vida ili sluha zavisi od filtera koji se ogleda kroz osobe kojima su okruženi. Da li osobe iz neposrednog okruženja (porodica, prijatelji, asistenti) uopšte rade da im omoguće pristup informacijama i u kojoj meri ta ponuda korespondira sa stvarnim potrebama osobe koja želi da se informiše”

“Pristupačne komunikacije” naziv je projekta koji se već dve godine realizuje u Novom Sadu. Iako na prvi pogled zvuči čudno, jer svaka komunikacija po definiciji treba da bude pristupačna, u ovoj formulaciji nema ničeg čudnog. Okruženi smo sadržajima koji su nepristupačni ljudima sa smetnjama u sluhu ili vidu, i to na raznim poljima – od svakodnevne komunikacije do medijskih i kulturnih sadržaja. O nedostatku komunikacije sa osobama sa invaliditetom, načinima na koje mediji mogu da prilagode svoje sadržaje, o potrebi za pluralizmom informacija za ovu ciljnu grupu, razgovaramo sa Natašom Heror, direktorkom medijske agencije Heror Media Pont, koja je specijalizovana za povećanje vidljivosti različitih manjinskih grupa.

“VREME”: Šta bi pristupačne komunikacije trebalo da budu, a na kom su nivou trenutno u Srbiji?

NATAŠA HEROR: Najobuhvatnija definicija pristupačnosti je data u publikaciji “Pristupačne komunikacije”: “Nešto ili neko je pristupačno ako svi ljudi, bez obzira na svoj uzrast, pol, etničku pripadnost, veru, stepen obrazovanja, spretnost i veštost, fizičke karakteristike, psihičke karakteristike mogu da dođu do tog nečega, nesmetano koriste i upotrebljavaju podjednako sa svima drugima.” (iz autorskog teksta Marije Vrebalov, konsultantkinje za pristupačnost).

Srbija ima veoma dobro uređenu legislativu kada je reč o pristupačnosti. Nivo primene je upitan.

Neophodan je razvoj svesti u društvu na svim nivoima.

Koliko su mediji svesni da je važno da budu pristupačni osobama sa invaliditetom?

Moj je utisak da mediji u najvećoj meri nemaju uopšte svest o potrebi da pristupačno komuniciraju. A ako je i imaju, dolazimo do momenta da su potrebna dodatna finansijska sredstva i ljudi, i tu cela stvar, uglavnom, padne u vodu.

Ono što ne košta ništa je da mediji, za početak, nediskriminatno izveštavaju.

Statistika kaže da 10 odsto svetske populacije ima neki invaliditet. U područjima koja su bila zahvaćena ratnim dejstvima taj procenat može biti i veći. To je ogromna publika koja treba da bude uvažena i kojoj se mediji moraju znati obratiti.

Da li vam se čini da većina medija, kada se govori o pristupačnosti ovoj grupi, misli na članke o osobama sa invaliditetom, kao da je to jedini medijski sadržaj koji bi trebalo da ih interesuje?

Nažalost, da. Osobe sa invaliditetom ne zanimaju samo vesti ili informacije o zdravlju. Interesuje ih sve što interesuje i ljude koji nemaju invaliditet. Pored toga, mediji treba da omoguće senzibilisanje šire javnosti na potrebe osoba sa invaliditetom.

Invaliditet može biti urođen, ali može biti i stečen tokom života. Svakome može da se dogodi. Skloni smo da zdravlje uzimamo zdravo za gotovo.

Do koje mere su osobe sa oštećenjima vida ili sluha uskraćene za samostalno pravljenje dobro informisanih izbora ako su im medijski sadržaji nedostupni?

Pomislite samo koliko ljudi sa oštećenjem vida ili sluha zavisi od filtera koji se ogleda kroz osobe kojima su okruženi. Da li osobe iz neposrednog okruženja (porodica, prijatelji, asistenti) uopšte rade da im omoguće pristup informacijama i u kojoj meri ta ponuda korespondira sa stvarnim potrebama osobe koja želi da se informiše? Poenta je u samostalnom izboru sadržaja. Mi smo se kao društvo obavezali na politiku jednakih mogućnosti, zar ne?

Sa druge strane, većina medija je u finansijskim problemima. Koliki su troškovi prilagođavanja sadržaja osobama sa invaliditetom?

Razvoj svesti koji sam već pomenula se odnosi i na same medije. Orijentisanost na rešenja je mnogo bolja nego orijentisanost na probleme. Koliko znam, ne košta ništa da portali imaju opciju uvećanja slova ili opciju negativa (crna pozadina i bela slova) za tekst. Čak je opcija negativa poželjna i za zdrave, ali umorne oči na kraju dana. Pretvaranje teksta u govor takođe može biti relativno lako dostupno.

Bilo bi dobro da Asocijacija medija, kao reprezentativno udruženje izdavača, inicira rad na ovom području i obezbedi obuke za medije, kako za menadžmente, tako i za novinare, kao i pristup sredstvima koja su neophodna da dođemo do softverskih rešenja koja će unaprediti pristupačnost informacija osobama sa nekim stepenom oštećenja vida i sluha.

Koliko znam, donatori se spremaju da se vrate, jer su verovatno shvatili da su svojim povlačenjem uzrokovali pad kvaliteta informisanja u Srbiji u celini. Bez uvi-

■ "Osobe sa invaliditetom ne zanimaju samo vesti ili informacije o zdravlju. Interesuje ih sve što interesuje i ljude koji nemaju invaliditet. Pored toga, mediji treba da omoguće senzibilisanje šire javnosti na potrebe osoba sa invaliditetom"

janja: budžet Srbije nije u stanju da izdrži sve što je potrebno da kvalitet medija bude na zadovoljavajućem nivou, čak i kada apstrahujemo politiku iz cele priče, a o razvoju u ovom trenutku teško da možemo uopšte da govorimo.

Šta ćemo sa javnim servisima kada je reč o ovoj tematici? Tu i tamo imamo prevodioca na znakovni jezik na televiziji, ali to je sve. Šta je sa štampom i onlajn medijima?

Sjajno je što su, recimo, televizijski prenosi sednica gradske skupštine u Novom Sadu u celosti prevođeni na znakovni jezik, što su vesti na RTV Vojvodini prevođene na znakovni jezik. Ponoviću: osobe sa nekim stepenom oštećenja sluha interesuje i obrazovanje i kultura i ekonomija i zabava.

O sadržajima namenjenim deci i mladima da i ne govorimo. Polje je široko i zahtevno i to niko ne spori. Nema brzih rešenja. Ako im pristupimo sa željom da ih rešimo, uspećemo u tome.

Pre dve godine u Novom Sadu održana je konferencija "Pristupačne komunikacije". Koji su bili njeni glavni zaključci?

Tako je. Formulisali smo ih u tri teze: da sistem prepozna znakovni jezik kao maternji jezik i da se znakovni jezik uvede u obrazovni sistem; da je uloga nacionalnih, lokalnih i manjinskih medija kao glavnih aktera u širenju ideje o pristupačnim komunikacijama krucijalna, jer su upravo mediji ti koji kroz komunikaciju mogu da omoguće napredak društva u celini; da Grad Novi Sad treba da iskoristi titulu Evropske prestonice kulture 2021. godine tako što će usmeriti svoj razvoj ka obezbeđivanju arhitektonske i komunikacione pristupačnosti za sve ljude bez diskriminacije kroz primenu univerzalnog dizajna i putem podizanja komunikacijskih kapaciteta ustanova kulture, obrazovnih i uslužnih delatnosti najšireg spektra.

Sa velikim zadovoljstvom mogu da kažem da je uz finansijsku podršku Fondacije Novi Sad EPK 2021 u međuvremenu, u godini koja je iza nas, Arhiv Vojvodine sa Savezom gluvih i nagluvih Vojvodine i Heror Media Pontom realizovao projekat koji je omogućio obuku iz znakovnog jezika za zaposlene u pet ustanova kulture u Novom Sadu u dva tromesečna modula, kao i vođenja kroz Arhiv Vojvodine i izložbe, na znakovnom jeziku. Očekujemo da će se obuka za znakovni jezik nastaviti, jer nijedan jezik ne može da se nauči za tri ili šest meseci, pa ni znakovni.

U četvrtak, 26. septembra biće održana još jedna konferencija. Šta da očekujemo od nje?

Projekat "Kultura i komunikacija" ima za cilj da kroz dijalog predstavnika ustanova kulture, medija, institucija i profesionalaca koji se bave ovom oblašću mapira trenutno stanje kapaciteta Grada Novog Sada kada se radi o pristupačnosti sadržaja iz kulture osobama sa nekim stepenom oštećenja sluha i da kroz dijalog dođe do rešenja za maksimiziranje kapaciteta za godinu 2021. koja bi nakon godine titule za Novi Sad kao EPK 2021. doveo do trajnih sistemskih rešenja. Želim da verujem da smo na dobrom putu. Sa potpunom svešću da je ovaj proces sporohodan i da zahteva istrajnost i posvećenost, upravo sa aktivnostima koje sprovodimo, o kojima informišemo širu javnost i razgovaramo sa relevantnim sagovornicima, dajemo mogućnost da se na taj način stvari menjaju na bolje. ¶

J. GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Intervju:
Viktor Jerofejev

Pišem iz svog,

Fotografije: Vanja Fifa

ne "iz ruskog ugla"

"Čim poželite da budete pisac, neophodno je da odmah ubijete diplomatu u sebi jer su diplomatija i pisanje dve apsolutno suprotne stvari. U diplomatiji se sve zasniva na pravilima povezivanja među ljudima, a u pisanju se sve zasniva na ljudskoj prirodi koja, priznaćete, nije uvek tako lepa"

Viktor Jerofejev ponovo u Srbiji. Sleće na aerodrom, ali ne iz pravca Moskve pa ne može ponovo da svedoči o našim putnicima "sa puno torbi, kao kod Babelja". Ovoga puta dolazi iz Budve gde je učesnicima skupa o piscima u emigraciji čitao priču "Indus i Puškin" i kaže da su se mnogo smejali to veče. Stiže i sa činjenicom da je u Srbiji objavljena već deseta njegova knjiga ("Ružičasta mišica", Geopoetika, 2018) koju sa pažnjom uzima u ruke, kao da mu je prva. I da je laureat Međunarodne nagrade za književnost koju su u Novom Sadu primili i Konrad, Ljosa, Handke, Magris, Mangel, Pamuk... Iz jednog sebe, onog "diplomatskog", sa osmehom priča o nagradi, mladim čitaocima koji ga čekaju u Novom Sadu, o svojim sećanjima. Iz onog drugog sebe, sa pronicljivim pogledom, "objašnjava" svoj "spor" sa beogradskom čaršijom jer, radi se o krucijalnoj stvari, o samoj biti pisca, za koju nije verovao da će morati bilo kome da objašnjava. Upravo je u to verovao do onog momenta dok do njega nije stigla reakcija iz Srbije. Na kraju će ipak biti da njegov opis ljudske prirode onima o kojima je pisao mnogo više govori o njima samima nego o njemu. Potvrdiće ovaj razgovor za "Vreme" i to da su se oni o kojima je pisao "razotkrili" svojim reakcijama i više nego što su to bili u samom njegovom tekstu. Sve vreme je delovao kao "svoj na svome", radoznali, talentovani, kontroverzni pisac koji nijednog trenutka nije "u lavirintu prokletih pitanja".

"VREME": Odmah ste u svoju biografiju uneli podatak da ste ovogodišnji laureat nagrade "Milovan Vidaković", koja se dodeljuje na Međunarodnom književnom festivalu proznog stvaralaštva "Prosefest" u Novom Sadu. Da li ste znali za nagradu pre nego što vam je to saopšteno?

VIKTOR JEROFEJEV: Znao sam za nagradu od mog ovdašnjeg izdavača, Vladislava Bajca i kada su mi iz Kulturnog centra Novog Sada zatražili biografiju za katalog "Prosefest"-a, odmah sam je "apdejtovao" i sa tim podatkom. Kako je u Srbiji objavljeno dosta mojih knjiga, doživeo sam tu nagradu kao da mi je dodeljena za sve te knjige, a ne samo za poslednju ovde objavljenu "Ružičasta mišica".

Zaista sam impresioniran i smatram nagradu veoma važnom. Impresioniran sam i kvalitetom prevoda mojih knjiga, i to kako one izgledaju, kako se plasiraju... a sada je došla i nagrada koju i spisak laureata koji su je pre mene dobili čini velikom. Zaista sam prezadovoljan. Mislim da je Srbija jedna od zemalja u kojoj me i izdavači i čitaoci veoma vole.

Da li ste upoznati sa koncepcijom festivala koji nije uobičajen jer se gimnazijalci više sedmica, čitajući dela, u saradnji sa profesorima, pripremaju za razgovor sa vama?

Najvažnije za jednog pisca je da ga čitaju ljudi različitog doba. Tako živi i u prošlosti i u sadašnjosti i u budućnosti. Šta je dobro kod mlađih čitalaca? To što će se oni sećati knjige još mnogo godina nakon čitanja jer sećanje mladih je uvek toliko jako da će knjiga živeti s njima još mnogo godina. Ne znam šta će se desiti tokom razgovora, ali pouzdano znam da će knjiga biti u njihovim mislima dugo i zato volim kada me mladi čitaju i ispoljavaju emociju u vezi sa pročitanim. Ako imaju emociju u vezi sa pročitanim, to će biti važno za njihov život u budućnosti.

Da li se sećate kojeg ste pisca u mladosti čitali, a da ste imali priliku i da ga sretnete, da je na neki način bio važan za vas?

Kako da ne. Živeo sam tada u Parizu, imao sam 19 godina. Išao sam u rusku školu jer kao sinu diplomate nije mi bilo dozvoljeno da idem u francusku školu. Dakle, išao sam u rusku školu i jednog dana nam je u posetu došao Valentin Katajev, koji je bio zaista dobar pisac i koji će kao takav zauvek ostati u istoriji književnosti. Došao je na poziv ruske ambasade samo da bi održao taj program sa učenicima. Ali, vidite, bile su to pedesete godine, a on je bio ruski pisac i njemu je bilo stalo samo da obilazi Pariz a ne da tamo sa nekim đacima provodi vreme. Organizatori su mu rekli da mora prvo da obavi to zbog čega su ga i zvali pa će ga tek onda voditi u obilazak "grada svetlosti". Bio je poseban tip, sve vreme je bio negativan, namćorast prema svemu i svakome. Rekao nam je samo ovo: "Vi mi svi izgledate kao mačke, ali znate šta, mačke su jako, jako dugačke, skoro kao psi". Onda nas je sve pogledao i dodao: "Ali, vi svakako nećete razumeti to što hoću da vam kažem." I danas se sećam te njegove mačke. Ne sećam se s čim ju je sve poredio, ali je stalno ponavljao da mi ništa od toga ionako nećemo razumeti. To je bio moj prvi susret sa nekim piscem i ono što volim u vezi sa tim sećanjem je da sam već tada shvatio da pisac može biti ljut na sve i svakoga, čak i u školi.

Kakav osećaj ste imali dolazeći u Beograd? Pre, sada već više od deset godina, oštro ste iskritikovani zbog putopisa sa putovanja po Srbiji. Da li ste znali da je i vaš sunarodnik Igor Stravinski u svojim dnevnicima zabeležio 1961. godine vrlo slična zapažanja sa svog gostovanja u Beogradu? Vi ste pisali: "Hotel u kojem »

sam bio smešten pravi je primer ruine preostale iz vremena 'vesele' socijalističke arhitekture, sa rasklimanim krevetima, madracima, hodnicima... kao da čitav Beograd, koji je u mislima sovjetske liberalne inteligencije bio sinonim za slobodan grad, liči na lutku kojoj su otkinuli glavu." A Stravinski je, između ostalog, pišući takođe o utiscima već iz aviona dolazeći u jugoslovensku prestonicu, zapisao: "U prvom redu, sobe jedva da su raskošne, a osim toga telefoni su isključeni, svetla nas neprestano ostavljaju na cedilu, kvake s vrata i pisaćih stolova ispadaju na najmanji trzaj, a sobaricama treba dva i po sata da dođu. Voda je još ozbiljniji problem, jer je uvek vrela, a teče samo nekoliko nepredvidivih trenutaka na dan..." Koliko pisac mora biti beskompromisan?

Sjajno je što ste mi pročitali ovaj zapis Stravinskog. Sada ću vam odmah reći i drago mi je da sam u prilici da kažem kako se osećam povodom svega toga. Vidim sebe kao dve osobe. Jedna je diplomata koji se trudi da bude ljubazan prema svetu koji ga okružuje. Odrastao sam u porodici diplomata, i otac i majka su to bili, i rano sam shvatio da je važno biti diplomata u svom životu jer ćete tako lakše živeti sa svetom oko sebe. Ali, čim poželite da budete pisac, neophodno je da odmah ubijete diplomatu u sebi jer su diplomatija i pisanje dve apsolutno suprotne stvari. U diplomatiji se sve zasniva na pravilima povezivanja među ljudima, a u pisanju se sve zasniva na ljudskoj prirodi koja, priznaćete, nije uvek tako lepa.

Ima nešto u ljudskim srcima kada lako možete uočiti da je tu neki problem. Pisac ako ne piše o ljudskoj prirodi, on i nije pisac. On je lažov. Kada sam svojevremeno pisao sve to o Srbiji, nisam pisao o njoj kao takvoj, već o ljudskoj prirodi koja uvek ima neku "spoljnu dekoraciju", a ta dekoracija je u tom slučaju bila Srbija. Ništa od svega toga nikada nisam povezivao sa Srbijom na način na koji je to ovde protumačeno. Objavio sam to u Moskvi, kao humorističku priču gde sam ljudsku prirodu opisao kao u komediji. A komedija je samo komedija. Ona je jaka, nekada može biti i žestoka, ali je samo komedija. Ponekad ode predaleko, ali čak i tada, ona je samo komedija. Morate je sagledavati na ironičan način. Ali, reakcija odavde na taj tekst je bila potpuno suluda.

Vi ste i o Staljinu pisali ironično, kao i o "ruskim dušama". Oni koji poznaju vašu literaturu shvatili su tekst na pravi način, ali čaršija... I Gombrovič je "razotkrivao" Poljake, Tomas Bernhard nije štedeo Austrijance...

Neko me je zamolio da pošaljem taj tekst za Srbiju i ja sam ga, verujte mi, poslao bez ijedne loše primisli, bez loših namera. Kada su do mene došle reakcije na njega... malo je reći da sam bio iznenađen. Nisam mogao da verujem kada su mi preneli da je "Politika" pisala da, parafraziraću, NATO bombe nisu Beogradu uradile ono što sam ja uradio Beogradu svojim pisanjem?! Mislio sam da se šale, ali to nije bila šala. Ponekad nije lako pisati o ljudskoj prirodi a da pripadate drugoj naciji. Ipak, baš zbog toga, možete baš zbog tih razlika uočiti neke stvari bolje nego oni "iznutra". Naravno, ne misleći pri tome ništa negativno o drugome, već samo ironično, sa dozom humora. To sve nije ovde shvaćeno na način na koji je trebalo da bude shvaćeno, bar ne u tim čaršijskim krugovima. Reakcija je bila toliko jaka da godinama nisam ni dolazio u Srbiju.

Zaista?

Znate, pre nekoliko godina sam se sreo sa jednim srpskim izdavačem na nekom simpozijumu u jednoj evropskoj zemlji i razgovarali smo o tome da li je zainteresovan da objavi moj roman "Alkimudija". Posle nekoliko dana, kada se malo raspitao, pred kraj simpozijuma mi je prišao i rekao: "Znaš, Jerofejev, ti imaš tako lošu reputaciju u Srbiji da ja ipak ne bih objavio tvoju knjigu." Meni ni tada, a ni sada mi nije jasno, kada neko ne shvata o čemu se tu radi. Gogolj je tako pisao o Rusima, setimo se samo "Revizora", a Rusi ga obožavaju i dive mu se. S pravom ste spomenuli Gombroviča i kako je pisao o Poljacima i on je sada jako cenjen u Poljskoj, da ne spominjem Mišela Uelbeka koji mi je prijatelj i koji je u svojoj Francuskoj cenjen i voljen i pored toga kako piše o Francuzima. Posao pisca i jeste da sagleda i pronikne u ljudsku prirodu, a ako neko to shvati na nacionalnom nivou, to svakako nije dobro jer se tu nikada ne radi o naciji već samo o ljudskoj prirodi i o piščevom talentu.

Nisam mogao da verujem kada su mi preneli da je "Politika" pisala da, parafraziraću, NATO bombe nisu Beogradu uradile ono što sam ja uradio Beogradu svojim pisanjem?! Mislio sam da se šale, ali to nije bila šala

Da li vam je, pored neospornog talenta, i činjenica da ste ponikli u dve kulture istovremeno, francuskoj i ruskoj, otvorila put za izoštreniji uvid u ljudsku prirodu?

Ja sam samo ja. Nikada u životu nisam sreo čoveka koji sebe može da vidi "iz drugog ugla". Ljudsku prirodu sam mogao da sagledam samo zahvaljujući svom talentu. Ali, veoma sam srećan što posedujem dve kulture u svom srcu. Jedna je evropska jer mi je Evropa veoma bliska, a druga je ruska kultura. Znate, kada u sebi imate dve kulture, to vam je kao koridor sa dve strane ogledala. Tada možete da vidite istinu i sa jedne i sa druge strane. Rusija mi je pomogla da bolje vidim Evropu, i obrnuto. Naravno, još je bolje imati i više kultura u sebi, no ja duboko u sebi osećam samo te dve. Volim i kinesku i iransku kulturu, ali one nisu u meni na ovakav način. Moram reći kako mi je evrop-

ska kultura iz dana u dan sve prijemčivija, kao i ruska, uostalom. Onaj ko u sebi insistira na samo jednoj kulturi ne može biti dobar pisac, on je provincijalac. Sa dve kulture u sebi svakako imaš širi pogled na stvari, svakim danom rasteš iznutra i svakako se sve više i više udaljavaš od uskog, provincijalnog pogleda na svet oko sebe. Samo sa tom širinom možeš sebi dozvoliti da se upustiš u pisanje knjige o drugim nacijama i kulturama. Tada tačno vidiš šta je istinito u jednoj kulturi i po čemu je ona različita od druge.

Ključno je u 21. veku shvatati važnost različitih kultura koje se prožimaju. Loša energija je kada si zatvoren u svojoj kulturi i još na tome insistiraš. Setimo se samo još nekih velikih pisaca koji imaju dve kulture u sebi... Ruždi, na primer, Uelbek, Zagajevski... Orhan Pamuk koga jako volim, eto, u njemu su i turska i američka kultura.

Bili ste od 1979. do 1988. godine izbačeni iz Saveza pisaca SSSR-a zbog učestvovanja u samizdatskom almanahu "Metropol", čiji ste osnivač bili. Vaša proza do tada nije objavljivana. Koliko to može da odredi put pisca, pisati i znati da će to ostati "u fioci"?

Bio sam samo osam meseci član udruženja pisaca pre nego što su me izbacili. Do tada mi je u SSSR-u bilo objavljeno samo nekoliko članaka, ne i knjige. Moje knjige su počele da se objavljuju u vreme Perestrojke. U stvari, da budemo precizni, nikada nijedna moja knjiga nije objavljena za vreme postojanja SSSR-a. Samo u Rigi je jedan izdavač objavio moje kratke satiričke priče, ali bez mog imena na koricama. Dakle, bila je to knjiga bez pisca. Onda je došla 1989. godina i pojavila se prva knjiga filozofskih eseja. Da je ta država još malo nastavila da postoji, verovatno bih morao da je napustim. Bio je to vrlo mračan period, ali ja lično ne mogu reći da sam se osećao kao u zatvoru. U to vreme sam bio oženjen mojom prvom ženom koja je Poljakinja, dobili smo sina... Često sam bivao u Poljskoj i tamo gledao strane filmove, čitao francusku štampu, posećivao programe u Institutu francuske kulture. Pokušavao sam u tom periodu i da shvatim pravo značenje toga "biti pisac". To je težak posao i tek me je objavljivanje romana, najpre u Parizu a potom i u Rusiji, "Ruska lepotica" razotkrilo javnosti kao pisca. Zatim je usledilo i objavljivanje priča "Život sa idiotom", koju smatram i jednom od svojih najboljih knjiga.

A kada je Rusija u pitanju, i dan-danas se osećam pomalo stegnuto po pitanju šta znači biti "ruski" pisac. Kada bi mi neko rekao: idi u Rusiju, budi pisac i reci nam nešto o ljudskoj prirodi sa ruske strane, iz "ruskog" ugla, nisam siguran da bih znao šta to znači. Metaforički rečeno, bio bih istraživač sa artikom u očima. Smrznuo bih se da moram tako da posmatram stvari. Ne mogu na taj način, ja sam čovek dve kulture, a zavesa je odavno otvorena i ne može se više, po mom mišljenju, pisati "iz ruskog ugla". Piše se uvek iz više različitih uglova. ¶

GORDANA DRAGANIĆ NONIN

Niske istine i velike iluzije

Istorija nasilja
Foto: Tanjug / Bojan Stekić

Prvi deo festivala protekao je u znaku preispitivanja zajednice, pitanja odgovornosti članova zajednice za nasilje koje se vrši u zajednici i u ime zajednice, i različitih pristupa uključivanju publike u teatarski čin

Na 53. Beogradskom internacionalnom teatarskom festivalu sve je precizno osmišljeno. Bitef se odvija pod geslom "Počnimo ljubav iz početka". Festivalski plakat ima na crvenoj osnovi crveni tanjir i dva noža (umesto viljuške i noža) što daje utisak da se čežnja za ljubavlju meša sa osećanjem zebnje zbog mogućeg nasilja. Uostalom, pesma Beti Đorđević *Počnimo ljubav iz početka* nije vesela već govori o ljubavi koja je prošla i koju jedna žena očajnički pokušava da vrati. Selektor i umetnički direktor festivala Ivan Medenica u katalogu piše da se festival tematski (o)kreće oko pitanja raspada zajednice i pokušaja obnove, a što se forme tiče, u fokusu je imerzivno pozorište. Zaista, prvi deo festivala, od uvertire 17. do 21. septembra, protekao je u znaku preispitivanja zajednice, pitanja odgovornosti članova zajednice za nasilje koje se vrši u zajednici i u ime zajednice, i različitih pristupa uključivanju publike u teatarski čin. No, krenimo redom.

PROLOG

Na prošlogodišnjem Bitefu veliko oduševljenje izazvala je predstava Rimini protokola *Zaostavština, komadi bez ljudi* koja je dobila i *Grand prix* "Mira Trailović". Ove godine Rimini protokol je realizovao projekat *Beograd na daljinski* (koncept Štefan Kegi, režija Anton Roze). Projekat je počeo kao prolog festivala i nastavio da se odigrava sve do kraja ovogodišnjeg Bitefa. Insistiramo na reči "odigrava" a ne prikazuje jer je cilj imerzivnog pozorišta da publika od gledaoca i konzumenta postane aktivni učesnik u događanju. U imerzivnom pozorištu govorimo o događanju jer pozorišta u smislu dramskog pozorišta u pozorišnoj sali i nema, a nema ni pozorišne sale, već je uglavnom reč o sajt-spesifik (*site-specific*) projektima. U projektu *Beograd na daljinski* publika/izvođači povedena je u šetnju gradom – od Novog groblja do terase na krovu Doma sindikata. Vodio nas je sintetički glas preko slušalica, nalik na onaj iz programa za navigaciju. Dok smo hodali poznatim ulicama i sagledavali naš grad iz novog ugla, automat nam je u slušalice šaputao pitanja i opservacije autora u vezi sa: našim odnosom prema smrti; učestvovanjem; nama kao usamljenim individuama; nama kao delu grupe; nama kao delu pozorišta; suštinom pozorišta; odnosom tehnologije i pojedinca; našom zavisnosti i strahom od tehnologije; (ne) spremnosti da osetimo trenutak u kome smo. "Problem" (pod navodnicima jer je reč o nameri, a ne o omaški) ovog pristupa je u tome što sve zavisi od toga koliko ste spremni da se upustite i prepustite i da sebi sami stvorite ugođaj. Ako niste, onda možete biti razočarani, pa čak i frustrirani (automat tu i tamo govori da ste deo njegovog stada!). Jednostavno, došli

Tartif
Foto: Siniša Trifunović

ste u pozorište, a pozorišta nema to jest ima, ali samo ako ste spremni da sebe tretirate kao aktera pozorišnog čina.

POČETAK

Prva predstava je *Orest u Mosulu* u režiji Mila Raua i izvođenju NTGenta. Milo Rau prvi put dolazi na Bitef, a njegovu predstavu smo gledali na Velikoj sceni Narodnog pozorišta. On pravi angažovane predstave zasnovane na sučeljavanju i preplitanju dokumenata i fikcije. Bez mnogo dociranja i optuživanja Milo Rau suočava publiku sa niskim istinama u njenom odnosu prema fenomenu koji je tema predstave. Inspiraciju za *Oresta u Mosulu* reditelj je pronašao u Eshilovoj *Orestiji*. To je jedina sačuvana starogrčka tragička trilogija koja govori o tome kako je prekinut lanac zločina u porodici Atrida. Milo Rau je postavio pitanje ko bi danas mogao biti Orest, gde se danas stvara lanac zločina i može li se on prekinuti. Sa svojom ekipom otišao je u Mosul, grad koji stoji na ostacima drevne Ninive i koji je poslednjih godina brutalno stradao u sukobima ISIS-a s jedne i iračke vojske i SAD s druge strane. Dok slušamo stihove koji slikaju stradanje Troje, gledamo tužne slike devastiranog savremenog grada i potresna svedočenja o stradanju nevinih ljudi. Pred očima gledaoca preklapaju se dokumentarni snimci razorenog grada, snimci predstave izvedene u Mosulu sa predstavom koju glumci igraju pred nama. Sve je praćeno jednostavnom ali uzbudljivom muzikom, a gluma je bez zrna patetike. *Orestija* se završava oslobađanjem Oresta, a Milo Rau postavlja pitanje postradalim građanima Mosula da li bi bili spremni da oproste vojniku ISIS-a. Milo Rau nas suočava sa saznanjem da iako se dičimo sposobnošću da praštamo, ta vrlina brzo nestane kada lično iskusimo patnju. U predstavi su posebno uzbudljivi momenti kada se scene iz Eshilove tragedije stavljaju u savremeni milje. Npr. lažljiva, licemerna porodična večera u čast povratka Agamemnona nakon koje sledi ubistvo, ili ubistvo Egista i Klitemnestre od strane Oresta i Pilada u ekskluzivnom odmaralištu u Iraku. Ponovno ispisivanje, reinterpretiranje, *rewriting* je način na koji se pristupa tekstu u nizu predstava na ovogodišnjem Bitefu i o tome ćemo posebno govoriti.

DRUGI DAN

Umetnički direktor i selektor Ivan Medenica napravio je jako dobru dramaturgiju festivala koja obuhvata i glavni i prateći program. Nakon prologa i otvaranja, drugog dana mogli smo da proverimo kako domaće pozorišne snage odgovaraju na pitanja iz koncepta festivala. Tačno u podne u UK Stari grad performansom je otvorena jubilarna 20. Bitef Polifonija na kojoj će nastupiti čitav niz umetnika, pedagoga i mladih stvaralaca iz zemlje i »

Mladež bez Boga
Foto: Tanjug / Andrija Vukelić

regiona. Popodne je u Bitef teatru bio filozofski teatar (dijalog Srećka Horvata i pisca Normana Olera) posvećen vezi nacizma i narkotika. Uveče su u glavnom programu izvedene dve predstave: *Zašto je poludeo gospodin R?* u režiji Bobe Jelčića JDP-a i *Mladež bez Boga* Boruta Šeparovića u izvođenju ZKM i Montažstroja iz Zagreba (gostovanje u Ateljeu 212). O ovim predstavama smo već pisali tokom prethodne pozorišne sezone, pa ćemo o njima ovde govoriti isključivo iz ugla koncepcije festivala. U obe predstave teži se angažovanom pristupu gledaocu, ali se načini dolaska do cilja razlikuju. *Zašto je poludeo gospodin R?* je predstava u kojoj se ispituje odnos publike i umetnika prema pozorišnoj iluziji. Razotkrivanje pozorišne iluzije postaje način da se razotkriju tri velike iluzije našeg doba: iluzija o kapitalizmu po meri čoveka, iluzija o socijalističkoj Jugoslaviji kao zlatnom dobu i iluzija o prosperitetu savremenog srpskog društva koji samo što nije počeo, a koji nam se svakodnevno servira iz medija. Sve te iluzije služe tome da od nas samih sakriju užasno saznanje o ogromnoj agresiji i totalnoj destrukciji koja čuči u društvu koje se samoobmanjuje iluzijama o sebi, sopstvenoj i tuđoj prošlosti i mogućoj budućnosti. Bobo Jelčić vraća naše pozorište njegovoj bazi, a to je glumac školovan na tragu *Sistema* Stanislavskog koji zna šta je pozorišna iluzija, kako se stvara i kako razbija. Nasuprot tome, Borut Šeparović veoma insistira na primeni novih tehnologija, a njegovi izvođači su sasvim mladi glumci. Koristeći video, reditelj ispituje odnos čoveka i njegove medijske slike: savremeni mediji dovode do otuđenja; igranje video-igara podstiče otuđenog pojedinca da sa "upucavanja zombija" pređe na ubijanje stvarnih ljudi. Dakle, posledica otuđenja je nasilje. Mladi koji igraju u predstavi *Mladež bez Boga* obraćaju nam se neposredno sa željom da nam pokažu kako se iz lične frustracije lako kliza u totalitarizam i kako su društvene mreže postale moćno oružje u rukama ekstremne desnice.

TREĆI DAN – OSTERMAJER

Trećeg dana gledali smo *Istoriju nasilja* u režiji Tomasa Ostermajera i izvođenju Šaubine am Leniner Plac iz Berlina. Pre petnaestak godina Ostermajer je oduševio našu publiku postavkom *Nore* kada je klasičan Ibzenov komad smestio u savremeni kontekst. U *Istoriji nasilja* on polazi od savremenog romana Eduarda Luija u kome autor iznosi svoju životnu priču. Na Badnji dan uveo je u svoj dom u Parizu nepoznatog alžirskog mladića u koga se zaljubio, a onda ga je mladić opljačkao, silovao i za malo ubio. Kroz intimnu ispovest analizira se odnos zajednice prema nasilju. Žrtva nasilja u očima sopstvene zajednice je "kriva" za to što joj se dešava (naročito ako je gej orijentacije, a posebno ako je stupila u kontakt sa pripadnikom druge kulture i drugačije boje kože). Veštom i suptilnom upotrebom videa (ovo je treća predstava u kojoj video igra značajnu ulogu) reditelj nam omogućava da uđemo u "glavu" žrtve i shvatimo kako nasilje rastače ličnost. Glavni junak vodi očajničku borbu sa osećanjima povređenosti i poniženja. Prateći pokušaje glavnog junaka da prevaziđe traumu, reditelj otkriva niske istine o savremenom društvu: netrpeljivost provincije prema velikom gradu, nepoverenje neobrazovanih prema obrazovanima, hladnoća sistema pred fizičkom i emocionalnom patnjom jedinke i nadasve iluzija urbanog čoveka da može živeti svoj život neometano i da se razgovorom može izgladiti sukob.

A ONDA...

U glavnom programu festivala četvrtog dana su prikazane dve predstave. Na sceni "Raša Plaović" nigerijska trupa Kompanija Q izvela je plesnu predstavu *Yuropa* (koreografija Kuduz Onikeku) u kojoj je putem plesa, muzike i videa iskazana drama izbeglica iz Afrike onako kako su je razumeli i doživeli umetnici iz Afrike. No, koliko god bila jasna i dirljiva, ova predstava je bila tek uvod za glavni događaj večeri – predstavu Srpskog narodnog pozorišta *Tartif* u režiji Igora Vuka Torbice na Velikoj sceni Narodnog pozorišta. Reč je o savre-

menoj adaptaciji tj. rekontekstualizaciji Molijerovog *Tartifa*. U ovoj komediji pisac se obračunao sa "povlašćenim porokom" francuskog društva, s licemerjem crkvenih profitera. Igor Vuk Torbica postavlja pitanje šta je suština savremenog licemerja. To je kukavičluk i izbegavanje da se problem nazove pravim imenom te bežanje u samozavaravanje i samoobmanjivanje. Odlično je zapaženo da je u realnom životu na Balkanu problem često u odbijaju da se uđe u sukob sa onim ko brutalno radi u ličnu korist, a protiv interesa zajednice. Zbog toga se svi bave izvrdavanjima, obmanjivanjima, zamajavanjima, samoobmanjivanjima, potiskivanjem i više od svega normalizovanjem nenormalnog. Savremeni Tartif (Saša Torlaković) koristi kvazipsihologiju, *new age* filozofiju i veru radi sticanja vlasti. Na prvi pogled, takav čovek može delovati kao budala, ali on brzo zavlada zajednicom jer nema ko da mu se suprotstavi. Jedina koja mu pruži otpor je Dorina (Hana Selimović). Ona je kod Molijera služavka zdrave pameti, a ovde tetka na lekovima koja nije u stanju da podnese normalizovanje nenormalnog, ali ni da se izbori sa licemerjem čitave porodice. U svojoj nemoći i nervozi, ona se stalno obraća publici kao svedoku i jemcu svoje zdrave pameti pokušavajući da isprovocira njenu reakciju i reakciju ukućana. Dorina je usamljena u svojim naporima i Tartif je na kraju zadavi, a zatim aranžira sliku harmonične porodice okupljene oko trpeze. Ispod trpeze leži mrtvi zdravi razum i moral – Dorina. U poslednjem trenutku glumci podižu stolnjak i okreću se publici kao da je nemo pitaju: Hoćete li vi uraditi nešto u vezi sa ovim?

SVE U SVEMU...

Savremene predstave, bilo da su imerzivne ili dramske, prepoznaju se po rediteljskom konceptu. Reditelji su ti koji donose koncept kojim animiraju i provociraju i publiku i izvođače. U tom i takvom rasporedu snaga tekst predstave nastaje ponovnim pisanjem (*rewriting*) pozorišnih komada ili romana. Video i zvuk su veoma često važni koliko i tekst, dok je glumac izvođač rediteljskog koncepta, mada u imerzivnom pozorištu to može biti i publika. Tako je širom Evrope pa i kod nas. Tome u prilog govori prva polovina festivala u kome se pre svega govorilo o rediteljima (Milo Rau, Bobo Jelčić, Borut Šeparović, Tomas Ostermajer, Igor Vuk Torbica), a tek onda o svemu ostalom. Tome u prilog govori i činjenica da dve predstave kojima se domaće pozorište suvereno predstavilo na Bitefu – *Zašto je poludeo gospodin R?* i *Tartif* nismo videti na Sterijinom pozorju. Nismo ih videli jer su ove predstave formalno nastale na osnovu inostranih dramskih tekstova koje su postavljene tako da suštinski i sasvim precizno budu drame našeg trenutka. Međutim, kada poredimo različite predstave, moramo da primetimo kako naša publika poštuje i ceni rediteljski koncept i bira predstave koje će da gleda na osnovu imena reditelja, ali se i dalje pre svega oduševljava raskošnom glumačkom igrom koju su na ovom Bitefu priredili Boris Isaković kao Gospodin R, Saša Torlaković kao Tartif i Hana Selimović kao Dorina. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Igra, edukacija i akt

“Prva Bitef Polifonija bavila se zlom koje donosi nasilje. Bio je to velik izazov jer su istine koje pozorište takvim predstavama otkriva važne zbog živog i snažnog prikazivanja odnosa između onih koji vrše nasilje i onih nad kojima se nasilje vrši. Proces našeg rada bazirao se na ličnim pričama mladih učesnika”

Upravo je završeno dvadeseto izdanje Bitef Polifonije, najdugovečnijeg pratećeg programa Bitefa. Kao i do sada, posvećena ulozi pozorišnih umetnika i drugih stvaralaca u radu sa mladima, Bitef Polifonija je i ove godine predstavama, performansima, radionicama i razgovorima sledila temu festivala, sumirajući svoje prethodno iskustvo sloganom “Počnimo ljubav iz početka od prvog zagrljaja”.

Autor koncepta Bitef Polifonije je Ljubica Beljanski Ristić, dramski pedagog, sinonim za uvođenje kreativnosti u obrazovanje. Njeno je čuveno “Škozorište”, u kome su deca igrom i raznim dramskim tehnikama na osnovu predložaka situacija iz svakodnevnog života i sveta mašte saznavala o životu. Promene koje je, a na osnovu svog iskustva i istraživanja, predlagala da se uvedu u naš obrazovni sistem nailazile su na odobravanje, ali nisu prihvaćene. Poslednjih godina Ljubica Beljanski Ristić posvećena je samo razvoju kulture i scenske umetnosti za decu. Za izuzetan doprinos razvoju kulture i scenske umetnosti za decu, pre dve godine dobila je međunarodnu nagradu za životno delo “Mali princ”.

“VREME”: Pre 20 godina Bitef Polifonija je nastala kao reakcija na stvarnost. Bila je to pokazna lekcija tadašnjem društvu da umetnost, u ovom slučaju – teatar, može da ga promeni. Odakle vam ta ideja?

LJUBICA BELJANSKI: Bitef Polifonija je nastala iz programa “Umetnost za društvene promene – Igrom protiv nasilja” koji je krajem devedesetih godina pokrenula Evropska fondacija za kulturu iz Amsterdama. Verovali su da stvaralačke i umetničke aktivnosti koje neposredno uključuju mlade predstavljaju ostvarljiv model pozitivnog društvenog i umetničkog delovanja, model koji obećava. Posle prve godine realizacije programa odlučeno je da se evaluacija održi 2000. godine u Beogradu, u podsticajnom okviru festivala Bitef. Centar za kulturu “Stari grad”, u kome smo se tada bavili odnosom teatra i nasilja, dobio je priliku da prezentuje projekat “Igra za život”. Naslov je preuzet iz Andrićeve priče *Aska i vuk* čija je poruka

tivizam

Foto: Bitef Polifonija

da umetnost i volja za otporom pobeđuju svako zlo pa i samu smrt. Slogan Bitefa te godine bio je "Pozorište i zlo", a glavni program je nudio da se predstavama zapitamo na koji način se pozorište bavi ovom večitom temom. Ta prva Bitef Polifonija bavila se zlom koje donosi nasilje. Bio je to velik izazov jer su istine koje pozorište takvim predstavama otkriva važne zbog živog i snažnog prikazivanja odnosa između onih koji vrše nasilje i onih nad kojima se nasilje vrši. Proces rada bazirao se na ličnim pričama mladih učesnika u projektu iz kojih se stvarao materijal za predstave, koje su u prvoj godini bile više neverbalne, plesne i ostavljale snažan emotivan dojam na publiku. U godinama koje su sledile, radili smo predstave u tehnici forum pozorišta koji se upravo bavi nasiljem i načinima kako ga prevladati. Ta tehnika na neverovatno dobar način pokreće i učesnike predstave i one koji im prisustvuju, tako što preuzimaju i ulogu onoga koji trpi nasilje i svedoka nasilja, kako bi pronašli najprihvatljivija rešenja i osnažili se za takvu vrstu situacija u svakodnevnom životu. Umetnici i mladi učesnici u programima forum teatra ističu da su postali osetljiviji na prepoznavanje i predupređivanje situacija nasilja.

Reč polifonija u naslovu je metafora pre svega za višeglasje. Šta to znači u praksi?

Naš polifoni koncept od početka obuhvata tri različite oblasti u kojima su se otkrivale nove tendencije drame i pozorišta – kultura, obrazovanje i društveni aktivizam. U vremenima krize, konflikata i tranzicije, kao posebno dragocene "troglasne invencije" u okviru takvog koncepta uspostavljali su se susreti koji su gradili neke nove harmonije u regionu. Naime, u to vreme, pored Centra za dramu i edukaciju CEDEUM-a u Srbiji, dve organizacije, Centar za dramski odgoj BiH i Hrvatski centar za dramski odgoj (HCDO), istrajno su radile u svojim sredinama. U projektu "Umetnost za društvene promene – Igrom protiv nasilja", u uslovima napetosti i nepovoljnih političkih i društvenih okolnosti, jezikom pozorišta i snagom umetnosti polako su otvarali nove prostore delovanja i saradnje – jedan od takvih prostora bila je i sada jeste Bitef Polifonija.

Kako je prihvaćen vaš program, da li imate podršku društva?

Mi smo organizovanje Bitef Polifonije na različite načine održavali, ostvarivali i razvijali tokom svih ovih godina postojanja. Sa sredstvima ili bez njih. Uz institucionalne ili neke druge podrške ili bez njih. Lokalne, regionalne ili međunarodne. Na to smo navikli i to nikada nije bilo odlučujuće da li ćemo nešto da radimo ili ne. Uvek smo radili. Prva Polifonija je održana uz podršku Evropske fondacije za kulturu i Mreže Fondacija za otvoreno društvo.

Kakvo je vaše lično saznanje, da li je pozorištem moguće smanjiti nasilje?

Prvu lekciju kako umetnost može da pomogne doživela sam početkom devedesetih, dakle, deset godina pre Polifonije, u vreme raspada Jugoslavije, konflikata, krize, izbeglica... To je bio period velikog preokreta u mom radu i u punom smislu reakcija na stvarnost. Naime, trebalo je da sa grupom umetnika osmislim program kampa za decu izbeglu sa prostora obuhvaćenih ratom. Projekat je podržao novoosnovani Fond za otvoreno društvo, nosio je naziv "Živeti zajedno" i bio je organizovan tokom celog leta na Paliću, u predivnom okruženju pored jezera, parkova i zoološkog vrta. To okruženje postalo je ne samo prostor nego i podsticaj za različite radionice. Deca izbeglice i deca iz lokalne sredine zajedno stvaraju svet u kome bi želeli da žive bez konflikata i ratova. Ne znam za druge, ali meni je iskustvo u ovom kampu bilo jedno od najznačajnih u životu. Tu se pokazala sva snaga umetnika i umetnosti i sva dobrobit kreativnog zajedništva dece i umetnika. Zamišljeni svet stvoren pričama o čudesnim bićima iz prirode, pružio je mogućnost iskoraka, ali istovremeno i snažan komentar na realnost – protest protiv nasilja i rata u njegovom najdubljem smislu.

Smatra se da današnji mladi nisu kreativni i da im nije do čitanja i do pozorišta. Šta vi mislite?

Mislim da treba da se duboko upitamo šta smo to uradili od deteta koje gotovo od samog rođenja pokazuje zainteresovanost za sve ono što dolazi iz ljudske sredine, koje iskazuje veliku motivisanost, koje nam pokazuje da ima moćne unutrašnje pokretače, prijemčivost na uticaje, šta smo to uradili da ono postane nezainteresovano. Zato mislim da pitanje treba postaviti obrnuto i okrenuti se stvaranju pozitivnih uslova za dostupnost, bogatstvo i raznovrsnost kulturnih podsticaja. Verujem da takve promene u realnosti mogu da donesu onu vrstu transformacije kada zatvoreno počinje da se otvara i da u tim promenama otkriva i ostvaruje pun smisao, vrednost i značenje aktivnog i kreativnog života. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Feministarka

Za Samu

Festivali: Al Jazzera Doc

Pijana noć u Sarajevu

Na AJB Doc-u mogao se, između ostalog, čuti podatak da ukupno ima više snimljenog video-materijala o ratu u Siriji nego što taj sukob, evo, već sedam i po godina traje

Drugi festival televizijskih dokumentarnih filmova u organizaciji medijske kuće Al Džazira Balkan održan je pretposlednjeg produženog vikenda u Sarajevu, ove godine pod sloganom "Promena". Bolja reč je sloboda jer se provlači kroz sve filmove prikazane na festivalu: od borbe za slobodnu Siriju u filmu "Za Samu", koji je međunarodni žiri proglasio za najbolji, preko slobode da slepi i slabovidi igraju fudbal u beloruskom "Treneru", slobode za žene u Albaniji u "Virdžina i devojka", do slobode za albanskog heroja i srpskog zlotvora na Kosovu (zavisi iz čije nacionalne perspektive ga posmatrate) Fatmira Limaja, čije je suđenje za korupciju praćeno u filmu "Patriotski put", a koji je žiri posebno pohvalio.

PLJUSAK I VATRA

Nekoliko beogradskih novinara i jedna zagrebačka novinarka lutali su u sitne sate ulicama Sarajeva tražeći bilo kakav lokal, odlučni da se veče ne završi. Počeo je pljusak, ispostaviće se da je trajao do svitanja. Sakrili smo se u jedan prolaz u blizini *Vječne vatre* u samom centru grada u naivnoj nadi da će kiša ubrzo prestati. Dok smo prebirali u glavi oskudne informacije o sarajevskom noćnom životu, pojavio se jedan mladić (nažalost, ime mu nisam upamtio) koji je držao do pola ispijenu flašu piva i pitao može li s nama dalje. Čuvši odakle smo, odmah je rekao da je njegovog oca ubio Srbin, ali i da je danas jedan drugi Srbin njegov najbolji drug. On živi na relaciji Švedska–Sarajevo, majka mu je iz Doboja, odrastao je u Kačaniku odakle mu je otac. Kasnije je razjasnio da njegov otac nije poginuo tokom oružanih sukoba na Kosovu već 2003. kada je ubijen u kafanskom obračunu.

PATRIOTSKE PRIČE

Švedska rediteljka Karolina Tredson predstavila se filmom "Patriotski put" u kojem prati zemljakinju Marie Tumu koja je sudija u EULEX-u u Prištini i predsednica veća koje sudi nekadašnjem komandantu Oslobodilačke vojske Kosova, a od 2008. do 2010. ministru za infrastrukturu Fatmiru Limaju. Navodno je za pomenute dve godine na Kosovu izgrađeno više od 1200 kilometara puteva uključujući autoput ka Tirani. Potrošeno je oko milijardu evra, a sumnja se da je najmanje 20 procenata tog novca završilo u džepovima korumpiranih državnih službenika i raznih biznismena. Sudija Tuma je zabrinuta što EULEX smanjuje troškove, otpušta strane sudije i tužioce i što Kosovo bez dobrog pravosuđa nikada neće postati država. Njoj rediteljka pogrešno suprotstavlja samog optuženika Fatmira Limaja koji priča svoje patriotske priče. Pogrešno, jer sudija Tuma nije suprotna strana u postupku već predsednica veća koje sudi i na kraju oslobađa Limaja. Logičnije je bilo da je razgovarala sa tužiocem, ali je on, verovatno, to odbio. Sličan postupak neprekidnog praćenja glavnog junaka tokom nekoliko godina sa mnogo više uspeha sproveo je Viktor Nordenskjold u filmu "Feministarka". On je četiri godine snimao doskorašnju ministarku spoljnih poslova Švedske Margot Valstrom tokom njenog prvog mandata. Biografski filmovi su dobri onoliko koliko je zanimljiva osoba o kojoj govore, a Margot Valstrom je svakako veoma inspirativna. Poznata je po tome što je sprovodila, kako je sama naglašavala, feminističku spoljnu politiku. Na samom početku mandata priznala je Palestinu, sukobila se sa Saudijskom Arabijom zbog ponižavajućeg položaja žena u toj zemlji, strateškom partneru svake zapadne politike. Zbog toga je dobijala pretnje, a Nordenskjold je zbog toga snimio najbolji kadar viđen na festivalu. Kada joj saradnici pokažu članke u nekim novinama koji aludiraju da bi Margot Valstrom mogla biti ubijena, ona ustaje i odlazi na drugi kraj ogromnog kabineta, seda za svoj sto i okreće glavu. Svaki snimatelj bi krenuo za njom ne bi li uhvatio taj emotivni trenutak, ali Nordenskjold ostaje miran i sa drugog kraja, sedeći na sofi, u širokom planu snima jednu ministarku koja plače. Pobednici festivala Vad Al-Kateb i Edvard Vots doneli su još jednu priču iz Sirije, iz uništenog Alepa pod nazivom "Za Samu". Vad je bila studentkinja novinarstva kad je počeo rat u njenoj domovini, protestovala je zajedno sa mnogim mladima protiv režima Bašara Al-Asada i zaljubila se u mladog doktora koji je usred ratnog ludila osnovao bolnicu i rodila devojčicu Samu. Kao i mnogi drugi stanovnici Sirije, profesionalci i amateri, i Vad je počela svojom kamerom da dokumentuje sve patnje kroz koje su prolazili njen suprug i ćerka Sama, bombardovanja, ranjenike, mrtvu i živu decu. Na AJB Doc-u mogao se čuti podatak da ukupno ima

Patriotski put

Žudnja za povratkom

više snimljenog video-materijala o ratu u Siriji nego što taj sukob, evo, već sedam i po godina traje. Potresan film koji roditelji neće imati snage da gledaju.

DOKUMENTARCI SVUDA OKO NAS

Kroz noć i kišu naš novi poznanik doveo nas je do jednog haustora u kojem je klub koji radi 24 sata dnevno. Bar tako piše na jakim metalnim vratima čvrsto zaključanim debelim katancem. Mokri i pomalo promrzli opet smo raspravljali gde još nije kasno za nas koji odbijamo da spavamo. U jednom trenutku su se u haustoru pojavila dva tamnoputa mladića, jedan niži i jedan kao od brega odvaljen. Niži je na engleskom upitao: "Hoćete da pijete?" Potpuno zbunjena srpsko-hrvatska kombinacija novinara i albansko-bošnjačkog namernika potvrdno je odgovorila. Ode niži po ključ, otvori nam i mi se nađosmo u podrumskoj prostoriji udobnog i prijatnog bara okićenog muzičkim instrumentima okačenim na prašnjave španske zidove. Naš domaćin je Zeka, Alžirac iz Pariza, koji je pre tri godine došao u Sarajevo da bude menadžer lokala koji se nikad ne zatvara. Bar ne bi trebalo. Kaže da mu se Sarajevo dopada zbog ljudi, da ima divan odnos sa gazdom i njegovom suprugom i njihovom decom. Ne planira nikud da ide. Da smo tu pijanu noć snimali mobilnim telefonom, svako od nas bi imao po jedan dokumentarac.

Da danas svako može da snimi film, dokazala je Poljakinja Veronika Nič. Ona je sedam godina živela u norveškoj bestragiji prelepe prirode i dugih, snežnih, hladnih, mračnih i depresivnih zima. U svom projektu (sama ga tako naziva pošto vrvi od svih mogućih filmskih grešaka) "Bjarne mrzi kameru" ona na simpatičan način priča o prijateljstvu sa komšijom Bjarneom. To je priča o odnosu ekstrovertne, pričljive, radoznale mlade žene sa sedamdesetogodišnjim namćorom, stidljivkom, čovekom od malo reči. I to je dovoljno da bi nešto bilo film – priča. Nagradu programskog žirija Al Džazire Balkan dobio je film danske rediteljke Katrine Kjar "Žudnja za povratkom". Ona je tri godine snimala Tigist, desetogodišnju devojčicu iz Etiopije koju je majka preko specijalizovane agencije dala na usvajanje u Dansku. Tigist dobija novo zvanično ime Ejmi, ali se sa usvojiteljima ne slaže, biva premeštena u hraniteljsku porodicu koju zavoli i počinje pravnu bitku da se njeno usvojenje poništi, što rezultira porazom. Tek kad je napunila osamnaest godina, uspela je da ode u Etiopiju i poseti majku, sestre i dedu. Ovaj film postavlja pitanje etičnosti usvajanja dece iz afričkih zemalja koju siromašni roditelji daju bogatim belcima, među kojima ima i poznatih ličnosti, ne bi li im život i obrazovanje bili bolji.

Na put ne ka boljem životu već ka bilo kakvom životu krenuo je Avganistanac Hasan Fazili sa svojom porodicom. Njega su zbog slobodoumnih stavova talibani osudili na smrt, a tokom izbeglištva u Tadžikistanu australijske vlasti mu odbijaju molbu za azil. Tada Hasan i Fatima, oboje filmski reditelji u Avganistanu, sa svoje dve male kćerke kreću na dobro poznati put ka Evropi, preko Irana, Turske i Balkana. Njihov porodični film "Ponoćni putnik" (koji, nažalost, nije bio u konkurenciji jer pravila propisuju da filmovi moraju da budu u televizijskom formatu, to jest do 55 minuta) snimali su sve četvoro sa tri mobilna telefona. Da, svako danas može da snimi film. Da pokaže svu patnju, strahove i nadanja na putu koji vodi u život. Na tom putu svi će se izmeniti, ostariti, uozbiljiti i doneti važne odluke. Kao mala Nazif, njihova starija ćerka koja u prihvatnom centru u Krnjači priča kako neće biti pokrivena i da se ta odluka ne tiče nikoga osim nje same. Posle više od tri godine putovanja (od toga oko dve provedene u Krnjači) Evropska unija je porodici Fazili dala azil na osnovu identičnih dokumenata koje je australijska vlada odbila.

Dok se sarajevska kiša gasila pred svitanje, Zekin krupni drug za šankom je pričao svoju priču. I on je Alžirac, ali iz Alžira. Došao je ilegalnim kanalima preko Grčke i Albanije do Bosne i Hercegovine. U Sarajevu je već godinu dana. Čeka pravu priliku da se nekako dokopa Francuske. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Višak važnosti, manjak

Radovanovićev film dosegnuo je tačku znalački artikulisanog modernog dokumentarnog filma koji polemiše i sa gledaocem i sa njegovim shvatanjem teme i sa samom temom i izvorom svoga nadahnuća

Foto: Miroslav Jakovljević

Kako dokumentarni film uvek ostaje u nekakvoj vezi sa onim stvarnosnim, realnim i faktografski osetljivom, kritika novog (dokumentarnog) filma Gorana Radovanovića može da otpočne i kratkim podsećanjem na nekoliko važnih činjenica – dok je trajao rad na filmu, umro je veliki Dušan Makavejev, a Radovanovićev film pre par sedmica nije dobio nijedan glas Stručnog odbora Akademije filmske umetnosti i nauke Srbije na glasanju za odabir srpskog kandidata za mesto u trci na nominaciju za Oskara iako je zimus proglašen najboljim filmom u FEST-ovom programu *Srpski film (Srbija i prijatelji)*.

Srećom, u ovom kratkom međuvremenu, dugometražni dokumentarni film *Slučaj Makavejev ili proces u bioskopskoj sali* dospeo je u bioskopsku distribuciju i, premda će ta distribucija sigurno biti ograničenog opsega i trajanja, ovdašnja filmska i filmofilmska javnost već samom tom činjenicom jeste na višestrukoj dobiti. Dakle, u bioskopskom kontekstu, moguće je pogledati novi film jednog istinski vrsnog dokumentariste, a, uz to, reč je o veoma zanimljivom i nesporno uspelom ostvarenju nastalom i pred publiku pristiglom u trenutku kada, premda je očigledno da ovdašnja dokumentaristička filmska scena poslednjih godina doživljava preporod i dobija i na zamahu, tek retki dokumentarci dobace do kino-distribucije (kao što je poslednjih godina bio slučaj sa filmovima Mile Turajlić, Mladena Matičevića i Senke Domanović). Nije sve u faktografiji, naravno, ima nešto i u emociji i u gledalačko-kritičarskoj proceni i krajnjem sudu, a kada je reč o ovom Radovanovićem delu, procena glasi da se ovde radi o uspelom i po više osnova zanimljivom i značajnom delu.

Podsetimo ovde da ovaj film "istražuje poziciju umetnika u socijalističkoj Jugoslaviji i usredsređuje se na političku i društvenu klimu u kojoj je, 70-tih godina prošlog veka, sa javnih govornica i pod pokroviteljstvom komunističke partije osuđivan film Dušana Makavejeva *WR: Misterije organizma*. U tom smislu, ali samo u nekom širem shvatanju tog pojma, *Slučaj Makavejev...* može biti posmatran i kao omaž tom velikom autoru i kao detaljistički koncipiran osvrt na jednu posebno intrigantnu crticu iz profesionalne biografije Makavejeva. Goran Radovanović je, međutim, a što nam pokazuje čitav niz njegovih kvalitetnih i osobenih dokumentarnih ostvarenja nastalih u produkciono još crnja i grđa vremena, autor znatno šireg zamaha i krupnijih stvaralačkih ambicija, te i ovaj njegov film pred očima gledalaca dosta brzo transcendira u osetno više autorske sfere, nadilazeći taj filmofilsko-biografski okvir. Radovanović na uzorku ove izrazito ideološki, pa i antropološki potentne epizode u filmu preispituje razmere i opsege suštinske slobode, ali slobode kao nezaobilaznog aksioma – slobode u ličnom, građanskom, stvaralačkom, izražajnom, misaonom i drugom smislu. A ako ne krenemo put dodatnog zamućivanja ionako dobrano zamućene vode srpske današnjice, na jednoj strani, ili romantizovanja i do ovog trenutka varljive prošlosti iz druge polovine ovdašnjeg dvadesetog veka, možemo se saglasiti da smo svih tih, ali

slobode

i svih ovih skorijih decenija temeljno kuburili sa ozbiljnim i pogubnim deficitom slobode, tog tako eluzivnog a ipak neodoljivog apsoluta i konstrukta.

I upravo ta eluzivnost slobode kao potrebe i slobode kao ključne odrednice svih, pa i najboljih među svim mogućim svetovima, biva idejna konstanta u 74 minuta filma *Slučaj Makavejev ili proces u bioskopskoj sali*. Na planu izraza i stila, pak, Radovanović ostaje veran svom oprobanom autorskom pristupu oličenom ponajpre u pripovednim i idejnim sinkopama i poigravanju sa dostupnom materijom. Na planu materijala, Radovanović je vešto i poletno kombinovao sačuvane audio-snimke sa pomenutog procesa Makavejevu i njegovom filmu, tom i u svetskim razmerama osvedočeno referentnom prevratničkom klasiku, iskaze sagovornika, učesnika, saboraca i savremenika, uz ponešto možda i nepotrebnih paraigranih digresija, srećom, kratkog trajanja. Na to se ovde nadovezuje i upotreba segmenata Makavejevljevog dela, čime ovaj Radovanovićev film dobija na celovitosti, upečatljivosti, kao i izvesnoj metatekstualnosti. Doda li se tome i montažni pristup koji predstavlja brižljivo osmišljen i postavljen eho i koji, kao takav, budi hitru asocijaciju na "srpsku montažu" (Serbian cutting), slobodarski pristup za kojim je često posezao i kojim se neretko nadahnjivao i sam Dušan Makavejev, dolazi se lako i do suda da je (i) ovaj Radovanovićev film dosegnuo tačku znalački artikulisanog modernog dokumentarnog filma koji polemiše i sa gledaocem i sa njegovim shvatanjem teme (zapravo, tema, očiglednih i/ili posve implicitno pozicioniranih) i sa samom temom i izvorom svoga nadahnuća za ovo konkretno delo, pritom ne namećući bučne i nepobitne i samim tim i upitne zaključke, već navodeći na kontemplaciju prilično neizvesnog krajnjeg ishoda.

Najdiskutabilniji deo ovog (ukupno uzev) vrsnog i rasnog dokumentarca sa krajnje vešto odabranom i izbalansiranom tačkom gledišta onaj je trenutak u kome Svetozar Cvetković (čest saradnik Dušana Makavejeva) govori Makavejevljevu odbranu, čime se u izvesnoj meri razbija ta iluzuja zavodljive polemičnosti ne baš striktno naznačenih kontura, ali, na drugom tasu, i to se da podvesti pod Radovanovićev sasvim legitiman autorski izbor. A kada je u pitanju implicitna dimenzija ove filmske priče i čitavog tog slučaja, posebno je zanimljivo podsetiti se i nekadašnjeg značaja koji je film kao medij imao (ili mu je pridavan sa pozicija sa kojih je bilo moguće punktirati određene oblike stvaralaštva i kulturnog/umetničkog delovanja kao značajne i krunske), odnosno, kako i naređeni proces u bioskopskoj sali, zloćudan i dalekosežno destruktivan u svoj rigidnosti i bigotizmu koji su tom prilikom (uslovno rečeno) javno obelodanjeni, negde iz prikrajka ukazuje da se ovde nekada, doduše, i na sasvim pogrešne i maligne načine, marilo za javnu dobrobit, odnosno, kako se (pa bilo to iz pozicije ostrašćenog laika) gledalo na film kao sveobuhvatno oruđe i u ideološkoj borbi za ovakve ili onakve, ali zvanično proklamovane ideale.

Naravno, teško da bi iko zdravorazuman zazivao nekadašnju isključivost, ali dobro je makar s vremena na vreme u relativnom mraku bioskopske sale prisetiti se nekada snevanih snova i nekadašnje važnosti ovdašnjeg filma. I jedno i drugo se negde na putu zagubilo, ali, eto, barem sada može da služi kao temelj za nadahnuto promišljanje i prošlosti i sadašnjosti, što svakako jeste tačna dijagnoza u slučaju ovog Radovanovićevog filma. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
OKTOBAR **2019.**

PREMIJERA
Fernando de Rohas
SELESTINA
Režija: Milan Nešković
PREMIJERA 4. OKTOBAR
REPRIZA: 8. OKTOBAR

Scena „Ljuba Tadić"

4.	Petak u 20.00	SELESTINA – premijera
5.	Subota u 20.00	GOSPOĐICA
6.	Nedelja u 20.00	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R?
7.	Ponedeljak u 20.00	KRALJ BETAJNOVE
8.	Utorak u 20.00	SELESTINA
9.	Sreda u 20.00	TAKO JE (AKO VAM SE TAKO ČINI)
12.	Subota u 20.00	AJNŠTAJNOVI SNOVI
13.	Nedelja u 20.00	ŠVABICA
18.	Petak u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
19.	Subota u 20.00	MESEC DANA NA SELU
20.	Nedelja u 20.00	HOTEL SLOBODAN PROMET
21.	Ponedeljak u 20.00	IZDAJA
22.	Utorak u 20.00	TARTIF
23.	Sreda u 20.00	POD ŽRVNJEM
28.	Ponedeljak u 20.00	LORENCAČO
29.	Utorak u 20.00	LORENCAČO*
30.	Sreda u 20.00	VRAT OD STAKLA*
31.	Četvrtak u 20.00	UJKA VANJA

JDP titluje predstave na engleski jezik (*)

Studio JDP

17.	Četvrtak u 20.30	SUDNJI DAN
19.	Subota u 20.30	DOK NAS SMRT NE RAZDVOJI (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
21.	Ponedeljak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
22.	Utorak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
23.	Sreda u 20.30	SUDNJI DAN
24.	Četvrtak u 20.30	NATAN MUDRI
30.	Sreda u 20.30	BALAVA (nezavisna produkcija Hartefakt fond)
31.	Četvrtak u 20.30	SMRT FAŠIZMU: O RIBARIMA I SLOBODI (nezavisna produkcija „Reflektor teatar")

Gostovanja

1.	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R? 59. Internacionalni teatarski festival MESS, Sarajevo, BiH
11.	HOTEL SLOBODAN PROMET Kulturni centar Ruma
15.	UJKA VANJA 34. Gavelline večeri Gradsko dramsko kazalište Gavella, Zagreb, Hrvatska
25.	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R? 4. Pozorišni Kustendorf, Mećavnik
27.	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R? 39. Borini pozorišni dani Pozorište „Bora Stanković" Vranje

U PRIPREMI
Vilijam Šekspir
MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
Režija: Iva Milošević
PREMIJERA U NOVEMBRU

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd www.beograd.rs
Raiffeisen BANK

PLES PO ZMIJSKIM GLAVAMA

Tenzije na Bliskom istoku su eskalirale posle napada dronovima na dva naftna postrojenja u Saudijskoj Arabiji. Dok SAD upiru prstom u Iran, odgovornost za napad preuzeo je jemenski pokret Huti iza kojeg stoji Teheran, a koji ratuje sa međunarodno priznatim vlastima Jemena i Saudijskom Arabijom. Regionu preti rat širih razmera

Samo dan posle napada na postrojenja saudijskog nacionalnog naftnog giganta Aramko14. septembra, američki državni sekretar Majk Pompeo optužio je Iran. On tvrdi da Teheran stoji iza "gotovo sto napada na Saudijsku Arabiju" i da ugrožava globalno snabdevanje naftom. "Usred svih poziva na deeskalaciju, Iran je preduzeo nečuveni napad na svetsko snabdevanje energijom", rekao je Pompeo i zapretio da će se administracija predsednika Trampa uz podršku saveznika postarati da Iran "odgovara za agresiju".

U dizanju tenzija pridružio mu se i američki potpredsednik Majkl Pens izjavom da su SAD "spremne da preduzmu bilo koju vrstu akcija" ne bi li odbranile sebe, svoje vojne trupe i saveznike u Zalivu. "Možete računati na to", rekao je Pens najavljujući da će predsednik Donald Tramp "uskoro" doneti odluku o eventualnoj akciji, ali ne i kakva bi ona mogla da bude. Sam Tramp je pomenuo "krajnju opciju", precizirajući naknadno da to znači "rat". Naknadno se ogradio da postoje i "druge mogućnosti".

MEĐUSOBNE OPTUŽBE

SAD su dve već iskoristile. Tramp je odobrio slanje američkih vojnika u Saudijsku Arabiju, a Pentagon je saopštio da će oni biti fokusirani na odbranu. Prema rečima američkih zvaničnika, pored "umerenog broja" vojnika biće poslata i vojna oprema.

Druga mera SAD protiv Irana su nove sankcije, koje obuhvataju i iransku centralnu banku i razvojni fond. Ekonomske sankcije Tramp vidi kao američku vojnu uzdržanost: "Najlakše mi je da kažem 'može, slupajte petnaest velikih stvari u Iranu'... Ali, ako mogu, gledaću da to ne uradim".

Saudijska Arabija, koja takođe Iran smatra odgovornim za teroristički napad na svoja naftna postrojenja, pridružila se američkoj oštroj retorici. "Da li će biti vojne operacije? Sve je na stolu, naravno, ali to treba dobro razmotriti. Ko god da preuzme odgovornost za napad, iza njega sigurno stoji Iran", rekao je saudijski ambasador u Nemačkoj princ Bin Farhan.

Vlasti Irana odbacuju sve te optužbe. Ministar spoljnih poslova Mohamad Džavad Zarif rekao je u intervjuu za CNN kako se optužbe SAD i Saudijske Arabije zasnivaju na "lažima" i da se radi o potpirivanju sukoba. "Žele da pripišu krivicu Iranu kako bi nešto postigli i zato kažem da je ovo agitacija za rat, jer se temelji na lažima, na obmanama. Lažete i obmanjujete kada to služi vašim interesima, a ovo čak ni ne služi njihovim interesima", rekao je Zarif.

PROPALI SPORAZUM

Iran i SAD su na ratnoj nozi već duže vreme. Tramp je u maju prošle godine objavio da se SAD povlače iz međunarodnog Nuklearnog sporazuma sa Iranom rekavši da je to "loš dogovor", i proglasio Iran za "najvećeg sponzora terorizma u regiji". Sporazum sa Iranom od pre četiri godine, u kojem su učestvovale i Nemačka, Rusija, Kina, Francuska i Velika Britanija, trebalo je da ograniči iranski nuklearni program, pre svega obogaćivanje i skladištenje uranijuma. Zauzvrat, Iranu bi postepeno bile ukinute sankcije.

Povlačenje SAD iz sporazuma zabrinulo je UN i Evropsku uniju, koja se uz oštre kritike i pretnje iz Vašingtona i dalje pridržava sporazuma. Iran je, sa svoje strane, u međuvremenu suspendovao delove nuklearnog sporazuma. Predsednik Irana Hasan Ruhani najavio je obnovu obogaćivanja uranijuma, a SAD su na to odgovorile novim sankcijama. Trampovo nedavno otpuštanje savetnika za nacionalnu bezbednost Džona Boltona, kojeg su iranske vlasti smatrale jednim od najvećih huškača protiv Irana, nagovestilo je kakvu-takvu mogućnost obnove dijaloga. Posle napada na saudijska naftna

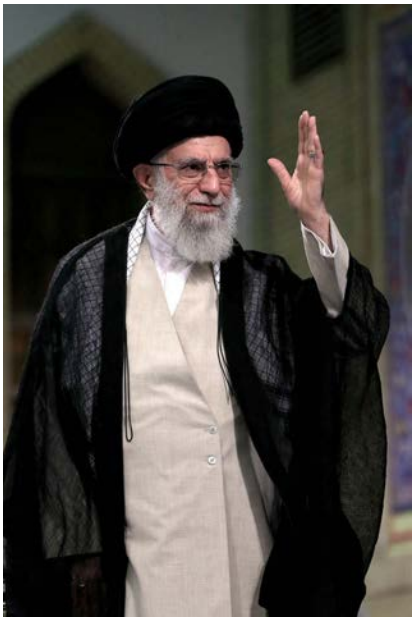

RAT BEZ OBJAVE: Ostaci drona i napadnuta saudijska rafinerija
Foto: AP

postrojenja i sve oštrijih izjava američkih zvaničnika, povratak za pregovarački sto se ni ne nazire. Tramp je ovih dana rekao da je fleksibilan u pogledu mogućeg sastanka sa iranskim zvaničnicima, ali da ništa nije dogovoreno. Vlasti Irana za sada su čvrste u stavu da bez ukidanja sankcija nema nikakvih razgovora.

PODRŠKA IRANA

Odgovornost za napad na saudijska naftna postrojenja preuzeli su jemenski pobunjenici Huti, koji već godinama ratuju protiv zvaničnih vlasti Jemena. Bez obzira na to, SAD i dalje optužuju Iran ne navodeći konkretne dokaze. Dokaze »

NEDOKAZANA VEZA: Ajatolah Hamnei i Huti u Jemenu
Foto: AP

za odgovornost Teherana pokušala je da pruži Saudijska Arabija na konferenciji za medije održanoj 18. septembra na kojoj su bile izložene navodne olupine dronova i raketa kojima je napad izveden. Kako prenosi Bi-Bi-Si, saudijsko ministarstvo odbrane saopštilo je da je osamnaest dronova i sedam krstarećih raketa upućeno iz smera koji isključuje Jemen kao polazište napada, što je ponovo u fokus stavilo Iran.

Navodi o vezama Hutija sa Iranom postoje već dugo. Bivši predsednik Jemena Ali Abdulah Salih (smenjen 2011. posle "arapskog proleća") u intervjuu za "Njujork tajms" još 2008. rekao je da Iran neformalno podržava Hutije zbog sukoba sa SAD. "Iran, naravno, ne može doći do SAD, pa raščišćava račune sa njima u drugim zemljama, u arapskim poput Jemena, ili na neki drugi način", rekao je Salih. On je Jemenom vladao 33 godine koristeći podele u zemlji, što je postalo poznato kao "ples po zmijskim glavama". I pored ranijih optužbi protiv Hutija, Salih je posle silaska sa vlasti sa njima sklopio savez, da bi im 2017. ponovo okrenuo leđa. Salih je neprijateljstva i saveze sklapao po potrebi, pa se njegove optužbe ne mogu smatrati dokazom iranskog uticaja. Huti su ga ubili 4. decembra iste godine.

FRIZIRANI DRONOVI

Poznavalac prilika u Jemenu, docent na Filološkom fakultetu u Beogradu Marko Gagić kaže da Huti ne negiraju bliske odnose sa Iranom. Njihov ubijeni vođa al-Huti govorio je da je Iran jedini pravi borac za "muslimansku stvar". Međutim, Gagić ocenjuje da se "ne može sa sigurnošću utvrditi koliki je uticaj Irana na Hute" i da se ne može "dokazati u kojoj meri iz Irana dobijaju materijalnu podršku". Čak i da su Huti izveli napad, smatra Gagić, pitanje je da li im je u tome Iran pružio podršku.

Ako je verovati diplomatskim depešama koje je objavio Vikiliks, prema navodima da Iran daje oružje Hutima bile su skeptične i američke diplomate. U depeši od 9. decembra 2009. godine (ID: 09SANAA2186_a) bivši američki ambasador u Jemenu Stiven Seš napisao je da se, suprotno optužbama iz jemenske vojske da Hute snabdeva Iran, "većina izveštaja lokalnih političkih analitičara slaže u tome da Huti oružje nabavljaju na crnom tržištu" i od korumpiranih pojedinaca iz vojske.

Iranski ministar spoljnih poslova Mohamad Džavad Zarif smatra da su Huti mogli samostalno da izvedu napad: "Čuo sam da su objavili neke dokumente koje nisam lično pregledao, a i nisam stručan za to. Ti dokumenti pokazuju da su Huti uspeli da poboljšaju domet projektila i dronova mlaznim motorima. Ali nisam stručnjak, pa ne mogu da tvrdim", rekao je Zarif.

SAUDIJSKI INTERESI

Kakvi god bili interesi vlasti Irana u Jemenu, nije Teheran doveo do rasula u kome se zemlja već godinama nalazi. U Jemenu deluje više aktera sa različitim motivima. Pobunjeni Huti su se tokom godina pokazali kao dostojan protivnik jemenskim vlastima. Glavni grad Sana nalazi se u njihovim rukama već pet godina. Sa druge strane, na jugu deluje pokret za nezavisnost Južnog Jemena al-Hirak. Tu je i Al Kaida Arabijskog poluostrva, čije snage pretežno čine borci koji su otišli iz Avganistana i Iraka. A Saudijci i njihovi interesi su poseban faktor.

Saudijska Arabija je i ranije bila upetljana u sukobe u Jemenu. Marko Gagić kaže da se njeni interesi ne mogu zanemariti, ne samo sa pozicije suseda, već i sa pozicije monarhije, jer se "protivi političkom islamu koji crpi legitimitet iz volje naroda". Saudijska Arabija je bila umešana i u građanski rat u Jemenu šezdesetih godina prošlog veka. Protiv Hutija je intervenisala 2009. godine, a u trenutne sukobe umešala se krajem marta 2015. godine, kada je uz podršku SAD i grupe arapskih zemalja pokrenula vazdušne napade na položaje Hutija u Jemenu.

U to vreme saudijski ambasador pri SAD rekao je da je cilj intervencije suzbijanje Hutija, te da "operacija treba da odbrani i podrži legitimnu vladu Jemena i spreči radikalni pokret Huti da preuzme zemlju". Međutim, Saudijci su u Jemenu gađali i sahrane i svadbe, a skoro su sravnili i jedan zatvor. Od početka rata u Jemenu poginulo je na hiljade civila, uništene su bolnice, vlada glad, i inače loše snabdevanje vodom je pogoršano, a izbila je i epidemija kolere.

PLES SA ĐAVOLOM

Dok krupni igrači razmenjuju optužbe i prete ratom, najveće žrtve su civili u Jemenu. UN smatraju da su za katastrofalnu situaciju u Jemenu krive sve strane. Grupa eminentnih međunarodnih i regionalnih stručnjaka, koju je formirao Savet za ljudska prava UN, objavila je

Rat dronova

Zaselak Abkajk sa svega 1500 stanovnika skriven je u jednoj od najvećih peščanih pustinja na svetu, udaljen oko 50 kilometara od morske obale. Ovde se nalazi centralna rafinerija saudijske državne kompanije Armako koju je 14. septembra u ranu zoru napala flota dronova. Ove bespilotne letelice pogodile su naftne rezervoare, kako je kasnije ustanovljeno, na 19 mesta, i izazvale seriju požara, a potom i strašan potres na tržištu nafte, novu krizu na Bliskom istoku i žestok verbalni sukob SAD i Irana. Rusija je ponudila novi sistem odbrane od dronova, a SAD će uputiti vojne savetnike kako bi se slični napadi sprečili u budućnosti.

Prva ideja je bila da su dronovi gađali rezervoare, ali su, po svemu sudeći, izvršili i "kamikaza napade". Ako pogledate mapu, zapazićete kako se napadnuta rafinerija – inače najveće takvo postrojenje na svetu iz koga stiže svaki dvanaesti litar goriva koji potrošite – nalazi na krajnjem istoku Arabijskog poluostrva, sučelice Iranu i relativno blizu ne samo obale, nego i iranskih voda. Sa druge strane, Jemen se nalazi daleko, daleko na jugozapadu. Dometi dostupnih vojnih bespilotnih letelica nisu veći od stotinak kilometara, što je većinu onih koji su o ovome mislili bar nekoliko minuta navelo na zaključak da robotizovani napadači nisu doleteli sa juga, nego sa istoka, iz Irana.

Igrom slučaja, Jemen je početkom godine obišla specijalna stručna komisija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Komisija je 25. januara objavila sistematičan izveštaj na 24 strane ne samo o zvaničnim borbenim kapacitetima, nego o trenutnom stanju i ukupnom naoružanju svih zaraćenih grupa, između ostalog i Huta. I upravo ovaj izveštaj, označen kao S2019-83, navodi kako Huti imaju i veštinu i tehničke mogućnosti da izvrše napad dronovima, kao i da su to već radili.

Letelice kojima raspolažu su adaptirani uređaji, najčešće sa dodatim motorom i tovarom eksploziva, i sa samo jednom namenom – da krišom priđu kakvom objektu i izvedu kamikaze. Ovi se dronovi svakako razlikuju od onih koje viđamo iznad parkova i gradova i koji služe za snimanje i druge akcije – to su u garaži modifikovane mašine, ali bez sumnje borbeni uređaji, na šta je ukazala i svojevrsna "izložba" koju je vojska Saudijske Arabije priredila za medije i izložila ostatke dronova korišćenih u napadu. Ova izložba, ali pre svega izveštaj UN, ukazuju na veze sa Iranom – same letelice ili pak njihovi dograđeni delovi su potekli iz Irana.

Sa druge strane, američka štampa je poslednjih dana intenzivno istraživala kako su Saudijci postupali tokom napada i ustanovila da, mada je rafinerija imala protivvazdušnu zaštitu (pre 15 godina već je bila meta Al Kaide), odbranu su, kako prenosi CNBC, vodili potpuno nesposobni operativci, a i oprema im nije odgovarajuća za odbranu od dronova.

Rafinerija je uz protivvazdušne topove bila naoružana i vrlo sofisticiranim američkim presrećućim raketama zemlja-vazduh tipa Patriot, pa bi insistiranje na Iranu kao moćnom neprijatelju spram militantne garažne ekipe iz Jemena moglo biti motivisano i prikrivanjem neuspeha.

Ma kako ulozi bili veliki, ako se izuzmu izjave u svrhu propagande i slanja pretećih poruka, ne može se pouzdano reći da li je zaista Iran odgovoran (mada je jasno da je upleten) i da li se zbog toga možda nagoveštava i novi rat u Persijskom zalivu. No, šta god bio ishod, slučaj će, bez sumnje, ući u istoriju i biti zanimljiv za sve koji se bave pitanjima bezbednosti – nakon napada u Abkajku čini se kao da mala militantna grupa može uz malo eksploziva, raketnog motora i starih vojnih dronova napraviti ubitačnu leteću flotu od koje se nije lako odbraniti. Dronovi se inače u ratnom vazduhoplovstvu i koriste zbog toga što su neuporedivo jeftiniji i dostupniji od borbenih aviona i ne nose rizik gubitka života pilota.

Kako su dronovi poslednjih godina postali sve prisutniji u civilnoj upotrebi, zbog svoje lakoće i stabilnosti (pre svega zbog nepostojanja potrebe da nose veliki teret jer nemaju pilota), javlja se i sve veći broj incidenata – od provokacija kao u slučaju albanske zastave na stadionu u Beogradu, do blokade aerodroma u Londonu. Istorija nas, međutim, uči da moderna društva lako stiču imunitet na terorističke ideje i da će uskoro biti smišljen, a potom na užas ljubitelja dronova preduziman čitav niz mera kako bi se objekti, postrojenja i ljudi štitili od metalnih ptica.

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

3. septembra izveštaj o brojnim ratnim zločinima počinjenim u proteklih pet godina u Jemenu. Pominju se vazdušni napadi, bezobzirno granatiranje, upotreba snajpera i mina, proizvoljno ubijanje i pritvaranje, mučenje i silovanje, kao i ometanje pristupa humanitarnoj pomoći. Grupa je u izveštaju osim Saudijske Arabije i Hutija pomenula i SAD, Veliku Britaniju, Francusku i Iran, i to u kontekstu "pružanja saveta stručnjaka, podataka, logističke podrške i/ili snabdevanja oružjem". O trgovini oružjem u Jemenu je za britanski državni Kanal 4 početkom aprila govorio bivši potporučnik britanske avijacije Šon Bel, koji je bio zadužen za nadzor prodaje: "Zašto britanska vlada to i dalje radi? Zbog platnog bilansa. Zbog uticaja na Bliskom istoku. Zbog stabilnosti cena nafte se ples sa đavolom ponekad isplati".

Trgovina oružjem važna je i za Donalda Trampa, koji je u julu vetom blokirao inicijativu u Kongresu o zabrani prodaje oružja Saudijcima i Emiratima. Dok platni bilansi trgovaca oružjem rastu, raste i bilans civilnih žrtava u Jemenu.

Napadi na saudijska naftna postrojenja i reakcija na to koja će tek uslediti samo su još jedna epizoda u regionu obuhvaćenom neprestanim tinjajućim ratnim dejstvima koji prete da eskaliraju u oružane sukobe većih razmera. ¶

PEĐA ANĐELKOVIĆ

Beni protiv Bibija

Nakon prvih ponovljenih izbora u istoriji Izraela, u Knesetu i dalje vlada pat pozicija. Između Likuda dosadašnjeg premijera Benjamina Netanjahua i Plavo-bele koalicije Benija Ganca vode se neizvesni pregovori o velikoj koaliciji. Arapska manjina je dobila najveći broj mandata od osnivanja Izraela

Predsednik Izraela Ruven Rivlin obećao je da će učiniti sve što je u njegovoj moći da se ne ponove tek ponovljeni izbori. Na Rivlinovu inicijativu, u njegovom kabinetu u ponedeljak sastali su se predsednik partije desnog centra Likud (Konsolidacija) Benjamin Netanjahu i predsednik umerene desne alijanse Kahol-lavan (Plavo-bela) Beni Ganc. Prema nezvaničnim rezultatima, njihove koalicije su na prvim ponovljenim izborima u istoriji Izraela održanim 17. septembra osvojile 31 odnosno 33 poslanička mesta (za formiranje vlade potrebno je obezbediti 61 od 120 mandata u Knesetu). Sličan tesan rezultat bio je i nakon parlamentarnih izbora na proleće, kada Netanjahu sa minimalnom prednošću nije uspeo da ponovo formira vladu.

Dok su Ganc i Netanjahu u ponedeljak pregovarali iza zatvorenih vrata, tviteraši su nagađali da predsednik mora da ih je "zaključao dok se konačno ne dogovore ko će biti premijer". Nakon nešto više od dva sata pregovora, predsednik Rivlin obavestio je javnost da su Ganc i Netanjahu "napravili značajan korak" ka formiranju koalicione vlade. Samo četiri dana pre toga Netanjahu je sam pozvao Ganca da razmotri ovakvo rešenje situacije. Ganc ga je odbio izjavivši da je on faktički pobedio i da će, ukoliko uopšte bude koalicione vlade, on biti taj koji će je voditi, te da je uslov za bilo kakve pregovore da se Netanjahu povuče sa čela Likuda.

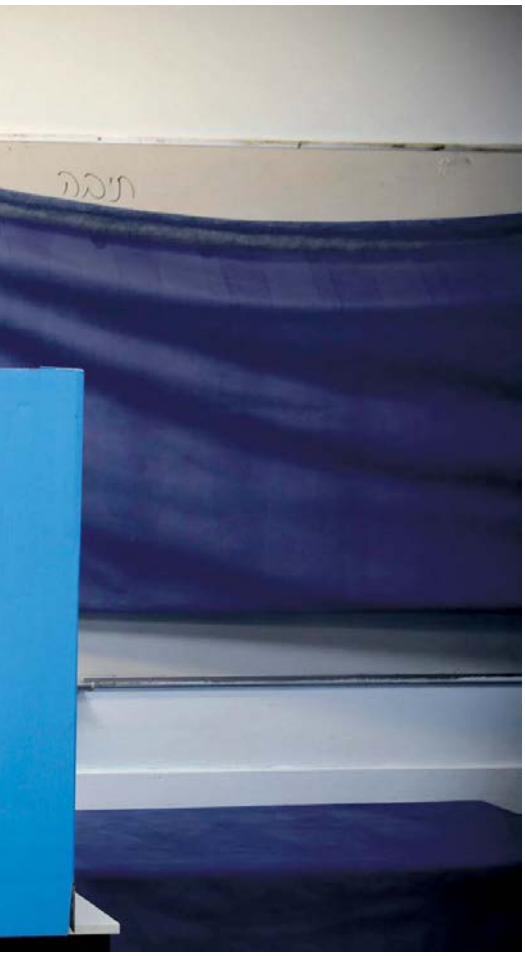
U utorak su Ganc i Netanjahu izdali zajedničko saopštenje za medije u kojem su izjavili da "dalje nastavljaju ujedinjeni", ali nisu objasnili šta bi to tačno trebalo da znači. Predsednik Revlin, koji će jednom od dvojice rivala dati mandat za formiranje vlade, izjavio je da građani Izraela ne žele još jedne izbore, "po ličnu ili ideološku cenu" učesnika u pregovorima.

ARAPSKI FAKTOR

Dan pre nego što je predsednik Rivlin pokušao da se postavi kao medijator u pregovorima vodećih kandidata, prvo je saslušao šta imaju da kažu predstavnici Zajedničke arapske liste. Ovogodišnji ponovljeni izbori svojevrstan su presedan kada se radi o arapskim političkim predstavnicima. Uz izlaznost od oko 70 odsto, Zajednička arapska lista osvojila je čak 13 mandata u Knesetu, što je, prema nezvaničnim rezultatima, čini trećom najjačom parlamentarnom frakcijom.

Dok su se arapske partije proteklih decenija uglavnom uzdržavale od podrške bilo kojoj izraelskoj političkoj grupaciji, Arapska lista se ovog puta izjasnila da je spremna da podrži koalicionu vladu na čijem bi čelu bio bivši šef izraelskog generalštaba i glavnokomandujući izraelskih oružanih snaga general u penziji Beni Ganc.

"Nema sumnje da je ovo istorijski trenutak", ocenio je lider Zajedničke arapske liste Ajman Odeh na sastanku sa predsednikom Rivlinom. Arapska koalicija poslednji put je javno izrazila svoju podršku nekom kandidatu 1992. godine, kada je na mesto premijera došao Jicak Rabin, koji je u septembru naredne godine potpisao istorijski Sporazum iz Osla sa palestinskim liderom Jaserom Arafatom, posle čega su palestinske vlasti preuzele kontrolu na području Palestinske autonomije (Gaza i Zapadna obala). Izraelska vojska se povukla iz ovog područja,

MIROLJUBIVI GENERAL I RATOBORNI PREMIJER: Beni Ganc i Bibi Netanjahu
Foto: AP

a Jicak, Arafat i tadašnji premijer Šimon Peres podelili su 1994. godine Nobelovu nagradu za mir. Rat se nastavio.

U komentaru za "Njujork tajms" Odeh je objasnio kako koalicija arapskih partija ne podržava Ganca zato što misli da je on idealan kandidat, već zato što "mora da kreira većinu potrebnu i spreči da Netanjahu dobije još jedan mandat". Odeh je ocenio da će ovo biti definitivni kraj Netanjahuove karijere. Međutim, uspeh Zajedničke arapske liste na izborima ne garantuje joj da će imati predstavnike u novoj vladi.

RATOBORNA RETORIKA

Benjamin Netanjahu, čiji je nadimak Bibi, dugo je bio najpopularniji političar u Izraelu. Obećavao je da će "neprijateljskim silama" na Bliskom istoku okružen Izrael pod njegovom vlašću ostati bezbedan. U atmosferi stalne napetosti u regionu ratoborna retorika mu je uvek obezbeđivala veliku podršku, pogotovu među mladim Izraelcima.

Kada je 1996. godine Benjamin Netanjahu postao prvi direktno izabrani premijer Izraela, bio je najmlađi lider na tadašnjoj političkoj sceni. Bio je to prvi put da neko rođen nakon 1948. godine, kada je Izrael i osnovan, dođe na neku od vodećih funkcija u zemlji. U premijersku fotelju seo je posle atentata na Rabina Jicaka.

Od samih početaka političke karijere Netanjahu je oštro kritikovao Sporazum iz Osla. Ipak, upravo se Netanjahu u januaru 1997. sastao sa Arafatom u prisustvu američkog medijatora Denisa Rosa i potpisao sporazum kojim je osamdeset odsto Hebrona, grada na granici sa Palestinom koji je i danas podeljen, priključeno području Palestinske Narodne Samouprave. Nakon toga izraelska vojska povukla se iz Hebrona.

To je bio vrhunac Netanjahuove pomirljive politike prema Palestincima. Kako mu je popularnost opadala, rasla je njegova ratoborna retorika. Tako je nedelju dana pred ponovljene izbore objavio da će, ukoliko bude izabran, "konačno anektirati Jordansku dolinu" (otprilike jedna trećina Zapadne obale gde većinski žive Palestinci). Netanjahu se tu nije zaustavio, nego je obećao da će ostatak Zapadne obale biti pripojen Izraelu kasnije – i to bez Palestinaca.

Za razliku od Bibija, Beni Ganc (60) je novajlija u politici. Alijansu plavih i belih osnovao je u februaru ove godine, samo dva meseca pred aprilske izbore. Obećao je da će "ujediniti zemlju, koja je izgubila kompas". Dosadašnju karijeru Ganc je gradio u vojsci: od kada je završio školu za oficire, učestvovao je u više krucijalnih operacija. Između ostalog, bio je zadužen za obezbeđivanje jevrejske strane podeljenog Hebrona i Zapadne obale 1995. godine, nakon što su pripadnici pokreta Kah izvršili teroristički napad u Pećini patrijarha. Tom prilikom poginulo je 29 Palestinaca.

"Tajms of Izrael" podseća da je Netanjahu više puta javno hvalio Ganca za njegovu posvećenu službu državi. Opisivao ga je kao "izuzetno kvalitetnog i odgovornog čoveka visokog morala, uravnoteženog i promišljenog". Hvalospevi su se pretvorili u baražnu paljbu kada je bivši general ušao u politiku sa ciljem da sa vlasti otera Netanjahua.

Ganc je otresito odgovarao Netanjahuu i insistirao da on mora da odgovara za svoje navodne kriminalne šeme.

DVOGLAVA VLADA

Kako pišu izraelski mediji, moguće je da Ganc i Netanjahu trenutno kupuju vreme nepotpunim izjavama jer razmatraju mogućnost trećeg scenarija razrešenja. Ukoliko se dogovore, Ganc, Netanjahu (ili Netanjahuov naslednik na čelu Likuda) stupili bi na dužnost premijera »

Pod ratnom psihozom

Rastuće tenzije na Bliskom istoku predstavljaju opasnost za čitav svet. Stabilna izraelska vlada od presudnog je značaja za stabilnost čitavog regiona

Posle dva izborna ciklusa, natezanje oko formiranja vlade u Izraelu se nastavlja, uprkos tome što su se nad čitavim bliskoistočnim regionom nadvile do sada neviđene ratne pretnje. Rastuće tenzije na tako osetljivom mestu predstavljaju opasnost za ceo svet, verovatno najveću posle kubanske krize 1962. godine, kada su američke i sovjetske atomske bombe bile spremne da polete i unište svet kakav poznajemo.

Posle napada dronovima i raketama na naftna postrojenja u Saudijskoj Arabiji, u stanju najviše uzbune osim te zemlja nalaze se i Iran, Emirati i Sjedinjene Američke Države, u stanju pripravnosti su sve okolne zemlje, a Rusija je daleko od toga da bude nezainteresovani posmatrač. Pritom, gotovo da nije bitno odakle su ispaljene letilice koje su dovele do pada svetske proizvodnje nafte, svaka strana napad tumači kako njenoj politici odgovara, a situacija u Persijskom zalivu, konkretnije oko Ormuskog moreuza, odavno je zapaljiva, pogotovu otkada je Iran srušio jedan američki vojni dron, prema tumačenju Vašingtona u neutralnom vazdušnom prostoru.

ŽIVOT U RATNOM STANJU

Stanovnici Izraela odavno su naviknuti na napade raketama. Iako većinu projektila na vreme obara protivraketna odbrana, ljudi beže u skloništa, ponekad ginu civili. Sveprisutna ratna psihoza, osećaj da je država pod konstantnom pretnjom, uvek ima uticaja na ishod izbora u Izraelu. Zvanična politika Izraela polazi od toga da je cilj pre svega Irana, ali i svih okolnih arapskih zemalja, da uništi jevrejsku državu.

U tom galimatijasu jedino Izrael poseduje atomsku bombu, iako to nikad nije javno priznao. U Izraelu vlada duboko ukorenjena bojazan da bi i Iran mogao da dođe do nuklearnog oružja, te postoji spremnost da se to na svaki mogući način spreči. U ovom času je zarad stabilnosti čitavog regiona potrebna stabilna izraelska vlada koja bi bila u stanju da donosi dalekosežne odluke, a ne samo da reaguje na dati trenutak.

PODELJENA ZEMLJA

Izrael je svoju državnost proglasio 14. maja 1948. godine u 16 sati, u času kad je prestao mandat vladavine Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije. Odmah je počeo rat sa susednim arapskim državama koje se nisu slagale sa osnivanjem nacionalne države Jevreja bez obzira na arapsko stanovništvo koje se našlo u njenim granicama. Danas se 20,9 odsto državljana Izraela izjašnjava da su Arapi. Iako su na dan osnivanja zemlje hebrejski i arapski bili ravnopravni zvanični jezici, danas je to samo hebrejski.

Izrael je jedna od tri države na svetu koja nema ustav – osim nje to su samo Ujedinjeno Kraljevstvo Velika Britanija i Novi Zeland. Umesto Ustava poštuje se Deklaracija proglašenja države Izrael, a donose se i ustavni zakoni. Mali deo stanovništva, ultraortodoksni Jevreji, njih oko sedam odsto, uopšte ne priznaju postojanje države u kojoj žive jer se, prema njihovom mišljenju, očekuje mesija, koji nikako da stigne. Svejedno, oni učestvuju na izborima ponekad sa više partija i često predstavljaju jezičak na vagi pri sastavljanju vlade.

Za izbore mogu da se prijave samo registrovane partije ili koalicije, cenzus za ulazak u Kneset iznosi 3,25 procenata. Zbog relativno niskog cenzusa u parlament je nakon svakih izbora ulazilo dosta partija, nikada manje od deset, često sa potpuno suprotstavljenim programima. Velike partije često sa malim partijama koje imaju samo nekoliko mandata moraju da prave nelogične kompromise ne bi li obezbedile većinu za formiranje vlade. Stanovništvo je podeljeno na dve polovine koje se međusobno ne podnose, pri čemu su stariji uglavnom za umerenog Ganca, dok su mlađi za ratobornog Netanjahua. Gancov kopredsednik Jael Lapid vuče korene iz Vojvodine, njegov otac Jozef Lapid rođen je u Novom Sadu kao Tomi Lampl, a kao sedamnaestogodišnjak 1948. godine iz Jugoslavije se preselio u Izrael gde je postao ugledan novinar, generalni direktor izraelske državne televizije, posle i ministar pravosuđa.

NESTANAK LEVICE

Predsednik Izraela Rojven Rivlin, koji uglavnom ima samo ceremonijalne obaveze, ali daje mandat za sastavljanje vlade, izjavio je da se uprkos međusobnim problemima zalaže za stabilnu veliku nacionalnu koaliciju jer ne vidi drugi izlaz iz haosa. Kaže da su Izraelci umorni od izbora. Ako se u dogledno vreme vlada ne izabere, novi izbori moraju da se održe na proleće što bi mučnu neizvesnost moglo da pretvori u opasan vakuum vlasti.

»

ove godine, a kroz dve godine bi došlo do rotacije, pri čemu bi formirali zajednički kabinet.

Kako prenosi Rojters, predsednik hardlajnerske partije "Naš dom Izrael" Avigdor Liberman, koji je osvojio osam mandata u Knesetu (partija pre svega zastupa interese ruskih Jevreja u Izraelu i bila je glavna prepreka Netanjahuu da formira vladu na proleće), ocenio je ovakvo razrešenje kao prihvatljivo. "Već smo imali jednu takvu situaciju u istoriji Izraela, kada su se levi Šimon Peres i desni Jicak Šamir (takođe iz partije Likud kao što je sada Netanjahu) u avgustu 1984. bili dogovorili o rotaciji na mestu premijera." Iako za sada još uvek nije jasno kako bi ta dvoglava vlada tačno bila organizovana, u vreme Peresa i Šamira svaka od partija imala je podjednak broj ministara, a sve odluke je glasanjem donosio kabinet od deset članova.

VELIKA KOALICIJA

Usred nagađanja kako bi mogla da izgleda buduća izraelska vlada, stalno se postavlja pitanje da li će Ganc i Netanjahu uspeti da nađu zajednički jezik, s obzirom na to da su tokom izborne kampanje pristalice Plave i bele partije sručile lavinu optužbi na račun Netanjahua, uključujući optužbe za podmićivanje, prevare i zloupotrebu službenog položaja u njegova prethodna četiri mandata. U jednoj

PODRŠKA ZA SVA VREMENA: Donald Tramp i Benjamin Netanjahu
Foto: AP

Ukoliko bi se sastavila velika koalicija, Ujedinjena Arapska lista bi sa trinaest mandata postala najveća opoziciona snaga u Knesetu. To bi značilo da bi njen predstavnik mogao da učestvuje na svim sastancima koji se tiču nacionalne bezbednosti. Lider Arapske liste Ajman Audi je izjavio: "General Ganc nije po našem ukusu, ali najvažnije je da se prekine sa vladavinom Netanjahua". Takav stav ne čudi jer je dosadašnji premijer Netanjahu tokom predizborne borbe rekao da su svi Arapi "državni neprijatelji".

Benjamin Netanjahu optužen je zbog korupcije, tužilaštvo je početak pretresa odložilo do posle izbora. Ako ne zadrži ministarsku fotelju, preti mu zatvor. U Izraelu ne bi bilo prvi put da visoki državnik dopadne robije. Predsednik Izraela od 2000. do 2007. Moše Kacav osuđen je na sedam godina robije zbog silovanja jedne saradnice i ometanja sudske istrage.

Leva partija Avoda jedva je uspela da uđe u Kneset sa 5 ili 6 mandata i to samo zajedničkim nastupom sa minipartijom Gešer koja se odvojila od Likuda. U aprilu samostalno nisu prešli cenzus. Avoda – ta reč na hebrejskom jednostavno znači "rad" – jeste naslednica politike marksističko-cionističke partije Mapai. Prvi predsednik vlade Izraela David Ben Gurion bio je jedan od osnivača Mapai.

Jedan od njenih docnijih lidera Jichak Rabin bio je predsednik izraelske vlade, ali ga je 1995. na jednom mitingu ubio jevrejski ortodoksni nacionalista, student Jigal Amir. Na toj poziciji nasledio ga je Šimon Perez. On je izabran za predsednika države 2007. i bio je na toj dužnosti dok je nije predao današnjem predsedniku Rivlinu. Rabin i Perez su zajedno sa palestinskim liderom Jaserom Arafatom 1994. nagrađeni Nobelovom nagradom za mir.

Sa sadašnjom minornom pozicijom Avode u Izraelu praktično je nestala leva, socijalistička opcija koja je bila veoma bitna prilikom osnivanja države. U tom pogledu se Izrael nimalo ne razlikuje od sudbine levih partija u većini evropskih država.

JOVAN HIRŠL

stvari Ganc i Netanjahu se slažu, a to je kako treba rešavati pitanje teritorijalnog integriteta Izraela.

U iščekivanju konačnog odgovora na trenutni politički haos, izraelske dnevne novine "Harec" napravile su onlajn igricu "Napravi sopstvenu koaliciju" sa karikaturama političara koja nedvosmisleno pokazuje da Likud, sa Netanjuhuom ili bez njega, faktični nema izbora nego da formira koaliciju sa Alijansom plavih i belih ako želi da ostane na vlasti.

Netanjahu je na proleće ušao u koaliciju sa jevrejskom radikalnom partijom Ocma Jehudit (Jevrejska moć). Ova partija, koja predstavlja politički ogranak organizacije Kah/Kachane Chai, 1994. godine proglašena je za terorističku organizaciju i do danas je zabranjena u Izraelu, EU i Americi. Na ponovljenim izborima, Ocma Jehudit nije osvojila nijedno poslaničko mesto, uprkos prognozama da bi mogla da osvoji čak sedam mandata.

Sa druge strane, Gancova partija je, zahvaljujući i podršci Zajedničke arapske liste, uspela da ostvari prednost u odnosu na Netanjahua i da ga pretekne za dva mesta. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Naši stari znanci

Dan kada je Kolumbo 1492. godine otkrio Ameriku – 12. oktobar – obeležava se kao nacionalni praznik u mnogim američkim državama i povod je da se mnogi sete prvih stanovnika ovog kontinenta

Foto: Beau Brewer

Indijanci kao da su potpuno iščezli iz naše kolektivne imaginacije. Poslednji put smo ih videli početkom devedesetih u Oskarima nagrađenom filmu Kevina Kostnera *Ples sa vukovima,* eventualno su nas nedavni požari Amazonije podsetili na njih i – to bi uglavnom bilo sve.

A bilo ih je više miliona na teritoriji današnjih SAD pre Kolumbovog dolaska 12. oktobra 1492. godine. Došli su tamo iz Azije pre 20.000-30.000 godina prešavši uski Beringov tesnac, koji je u ono vreme pre otapanja glečera i podizanja nivoa mora još uvek bio kopnena prevlaka. Iako su Indijanci bili izloženi prvom biološkom ratu 1763. godine od strane engleskog doseljeničkog komandanta ser Džefrija Amhersta, koji im je planski davao boginjama zaraženu ćebad kako bi ih istrebio, mnogo štošta njihovog do danas je preživelo.

Duvan i navika pušenja stigli su nam baš od njih, takođe i reči: tetoviranje, tobogan, tomahavk, kajak, kakao, kolibri, uragan, jaguar, mokasina, vigvam, tomato, skank, pa i skvo, što je njihova reč za ženski polni organ a ne ženu uopšte. U popularnoj zapadnoj literaturi ostali su ovekovečeni u likovima Vinetua u romanima Karla Maja, koji nikad nije bio u Americi, u Indijancu Džou iz romana *Tom Sojer* Marka Tvena, zatim kao Kastanedin mistični Don Huan i kao Kuperov Poslednji Mohikanac iz istoimenog romana.

Na filmu, moguće da je najpoznatiji Indijanac onaj iz *Leta iznad kukavičjeg gnezda* Kena Kejsija. Podsetimo se da je i Morelov vrhunski ratnik Džon Rambo polu Nemac a polu Indijanac. Koncept Sile – *The Force,* Džordž Volton Lukas preuzima za svoje dželajske junake *Star Wars* sage od indijanskog termina za Božju Višu Silu. I prezime glavnih junaka preuzima od indijanske reči za anđele, *SkyWalker*-i Nebeski šetači. Južnoamerički Indijanci čuvaju tajnu vanzemaljaca u četvrtom delu *Indijane Džonsa*, a u filmu *Cowboys and Aliens* u Severnoj Americi se ujedinjuju Indijanci i belci u borbi protiv došljaka iz svemira koji su sleteli da ih sve skupa eksploatišu. Indijanac Džima Mo-

Foto: Linda Romines

risona iz filma Olivera Stona *Doors* kao guru vodi hipi pevača kroz njegova snoviđenja do kreacije njegovih najvećih rok hitova. Šesti singl britanske hevi metal grupe Ajron Mejden *Run To The Hills* izdat u februaru 1982. godine govori o otporu Indijanaca belim osvajačima, a na omotu je njihova maskota Edi kako kao Indijanac prsa u prsa pobeđuje samog đavola: *We fought him well we gave him hell.*

Tokom Drugog svetskog rata rekordno veliki broj Indijanaca (u odnosu na druge etnicitete SAD) prijavio se za vojnu službu da bi izbegao život u rezervatima u kojima su bili surovo getoizirani, te na terenu pokazao izuzetne ratne sposobnosti. Ipak, poput Ira Haysa, vojnika indijanskog porekla koji je među retkima preživeo bitku za Ivo Džimu, nikad nisu voleli da se njihov individualni heroizam potencira u javnosti jer je to bilo u suprotnosti s njihovim plemenskim kolektivističkim učenjima. Indijanci angažovani kao šifreri u bitkama na Pacifiku pravili su tajne kodove koje nikad ni jednom japanskom protivniku nije uspelo da dešifruje. Tajna je bila u tome što su bojno vozilo o kom bi izveštavali nazivali na jeziku Navaho po lokalnoj životinji na koju ih je asocirala. Tako je čistač mina bio dabar, osmatrački avion – sova, torpedni avion – lasta, bombarder – lešinar, borbeni brod – kit, razarač – ajkula, i tako dalje. I na Olimpijadi 1912. takmičar indijanskog porekla Jim Thorpe pretekao je sve konkurente drugih rasa, predsednik a Dvajt Ajzenhauer, koji ga je poznavao iz mladosti, rekao je za njega: "Neki se ljudi jednostavno rode obdareniji od drugih – on nikad nije ništa vežbao za razliku od nas ostalih, a uvek je bio bolji i spretniji od svih."

Ipak, sva ova dostignuća ne uspevaju da promene sliku o njima kao bezumnim crvenim divljacima kakvim ih je prikazala filmska industrija. Marlon Brando je zato odbio Oskara za ulogu Don Korleonea u Kopolinom *Kumu* zbog lošeg tretmana Indijanaca u Holivudu poslavši Indijanku Sančin (Malo Pero) da teatralno pred svima odbije nagradu iz ruku Rodžera Mura. (Džon Vejn je na to hteo da iskoči iz publike da je pretuče, a Mur je bio toliko zbunjen da je tek kad je došao kući, shvatio da uopšte nije znao šta će sa statuetom, pa ju je sve vreme nosio sa sobom.) Neznanje o domorocima Amerike je toliko da u vesternu *Shalako* Edvarda Dmitrika, sa Šonom Konerijem i Brižit Bardo, crnci igraju Indijance. Pre sineastičkog izvinjenja Indijancima filmom *Dances With Volwes* Kevina Kostnera, koji je i sam delom indijanskog porekla, pozitivniji pogled na njih ponudio je Artur Pen svojim ostvarenjem *Veliki mali čovek*, a zapažen i simpatičan publici bio je i stari Indijanac koji uspeva da osvoji mladu devojku u vesternu Klinta Istvuda *Odmetnik Džosi Vels.*

Crtani mediji uvek su imali više simpatija za Indijance od igranih bilo u crtaćima – dobroćudni Indijanci iz Nedođije u Diznijevom *Petru Panu, Malom Hijavati*, *Pokahontas*, bilo u stripovima – Gošinijevim *Taličnom Tomu* i *Umpah-Pahu*, Manarinom *Indijanskom letu*.... Na ovom mestu pomenimo i da su u Fosterovoj strip sagi o Princu (od Tule vitezu) Valijantu, Amerika i njeni Indijanci otkriveni još u doba Kralja Artura od strane vikinga, koji su na kraj sveta pratili otmičare zanosne kraljice Maglovitih Ostrva.

Strip uzrečica Žalosne Sove "tako mi čukundede vrača" (koju u provokativnoj pesmi parafrazira i Rambo Amadeus) u italijanskom stripu *Komandant* Mark prigodno sumira indijansko poreklo nekih od najprominentnijih likova naše medijske popularne kulture kao što su: Anđelina Džoli, Šer, Kameron Dijaz, Heder Loklir, Ava Gardner, Lajza Mineli, Džesika Bil, Kim Besindžer, Entoni Kidis, Džoni Dep... Većina slavnih svima poznatih indijanskih potomaka koji su zadužili našu savremenu medijsku industriju upravo potiču iz plemena Čiroki (čije ime u prevodu znači "glavni ljudi" i kome je prvim od svih plemena priznat status američkih državljana, a u Građanskom ratu većina ih je stala na stranu Severa): Čak Noris, Majli Sajrus, Tori Amos, Lu Dajmond Filips, Megan Foks, Džimi Hendriks, kao i alfa i omega rokenrola Elvis Prisli. Čak je i Vinston Čerčil ponosno isticao da vodi poreklo od legendarne Pokahontas.

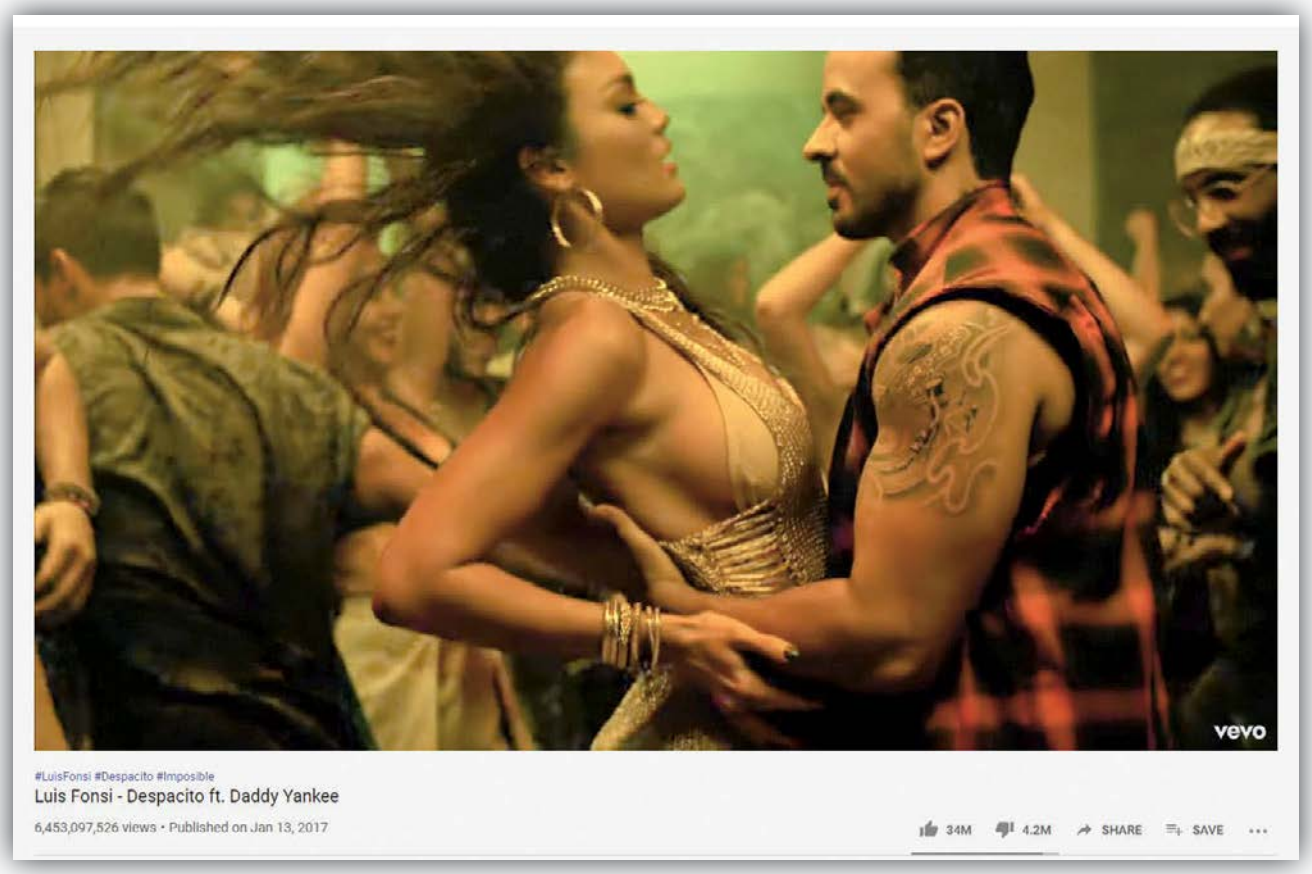
Indijanci su, kad bi se susretali sa drugim plemenima, svoja različita narečja prevazilazili znakovnim jezikom nalik na naš jezik gluvonemih. Poglavica Crni Los znao je davno pre Ajnštajnove teorije relativiteta da Centralna Planina Sveta može biti svuda. Pošto su verovali da je energija prirode uvek u protoku, nisu voleli da gomilaju ikakve posede, već su stvari, čim bi ih imali viška, rado poklanjali drugima. Koncept ravnopravnosti žena koje su mogle da pariraju muškarcima u svim veštinama nalazimo pre Klare Cetkin kod plemena Lakota, Dakota i Nakota, a začetniku ekologije mudrom poglavici Sijetlu i ostalim vođama prerijskih plemena nikad nije bio jasan belački koncept kupovine i posedovanja zemlje (kako neko može da poseduje zemlju, oblak ili Sunce?) pošto ljudi samo dođu i prođu, a ona ostaje. Postoji lingvistička teorija po kojoj sam naziv Indijanci, u stvari, nije nastao od pogrešnog verovanja španskih kolonizatora da su prečicom došli u Indiju, već da potiče od španskog "en dios" što označava posvećenost ovih domorodaca da žive u skladu sa Velikim Manituom – duhom sveta.

Ako je tako, onda na ovom svetu ne bi trebalo da bude bojazni za Indijance. ¶

MLADEN KALPIĆ

Sve Jutjub boje sveta

Čudne stvari su se desile na šarenim prostranstvima Jutjuba dok ste gledali na drugu stranu: u poslednje dve godine najpopularnije pesme na njemu postale su hitovi latino i azijskih izvođača, zbrisavši dosad dominantnu englesku i američku elitu

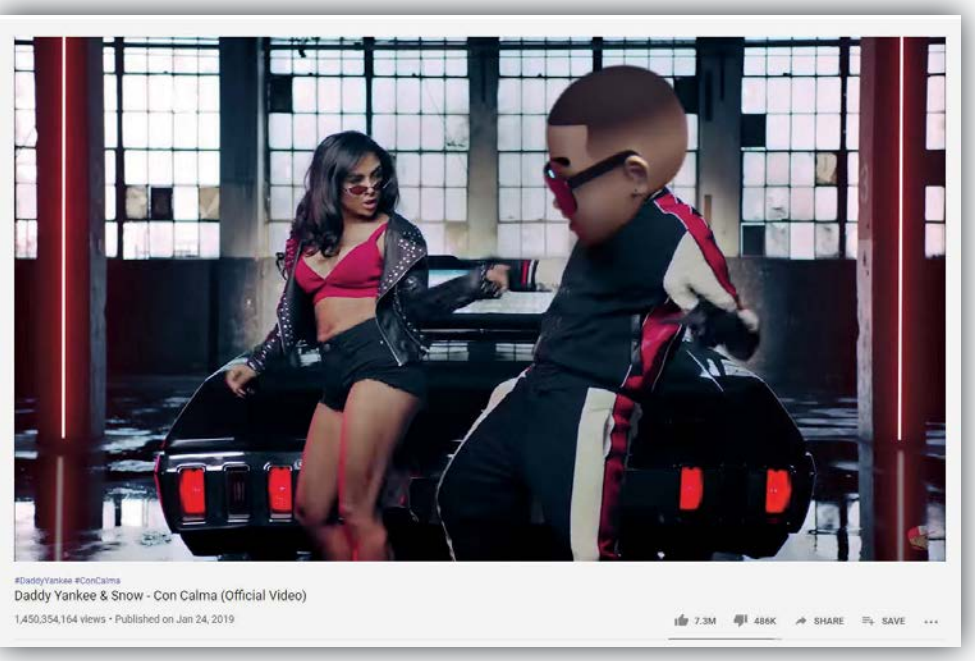
Već godinama je poznato da je Jutjub glavni distributer muzike – danas se računa da čak oko 70 odsto muzičkog sadržaja dolazi do konzumenata preko njega – i prema popularnosti određenih video-spotova koju on beleži moguće je pratiti i popularnost izvođača. Svi se sećamo vremena kada se pravo niotkuda (kako je tad doživljavana Južna Koreja) pojavio Psy, koji je eksplozivno brzo tokom leta 2012. postao autor najslušanije pesme na svetu, pod tada pomalo zagonetnim imenom *Gangnam Style* (ubrzo smo saznali da je Gangnam elitni kraj u Seulu). Turbo hip hop slavljenje ovog lokalnog identiteta i to na nepoznatom azijskom jeziku, uz spot prepun svima razumljivih gegova i zaraznog plesa, preskočilo je te godine sve barijere najavljujući novo doba panglobalnog popa.

Ispostavilo se da je to bilo jutro nove ere u popularnoj muzici: već 2018. od 10 najviše gledanih spotova na svetu – samo jedna pesma je bila na engleskom jeziku (Arijana Grande), a sve ostale na španskom, hindu ili korejskom... još 2015. situacija je bila obrnuta, sa očekivanih devet pesama na engleskom među deset. Specijalizovane šou biznis industrijske medije upravo su obigrali prvi podaci za 2019 – oni rečito pokazuju da se ustalio novi trend apsolutne dominacije hitova koji ne dolaze sa angloameričkog govornog područja, niti iz njihove industrije zabave. Bez obzira na to što se nama na teritoriji uticaja ove pop škole još uvek čini da ona dominira – jer je naš ukus izgrađen na njoj, a uho već odavno naviknuto na taj stil i jezik – stvarnost širom sveta polako, ali sigurno, postaje drugačija.

Evo trenutne liste najslušanijih pesama u prvom polugodištu 2019, koja dovoljno govori sama za sebe šta trenutno drži pažnju dve milijarde korisnika Jutjuba:

[ime pesme, umetnik, broj pregleda , država]

1. "Con Calma", Daddy Yankee & Snow, 1.160.000.000, Portoriko
2. "Secreto", Anuel Aa & Karol G, 729.000.000, Portoriko
3. "Rowdy Baby" Dhanush & Sai Pallavi, 557.000.000, Indija
4. "Con Altura" Rosalia& J Balvin, 499.000.000, Španija
5. "7 Rings", Ariana Grande, 484.000.000, SAD
6. "Kill This Love" Blackpink, 470.000.000, Južna Koreja
7. "Hp", Maluma, 453.000.000, Kolumbija
8. "Boy With Luv" Bts, Halsey, 441.000.000, Južna Koreja
9. "Vaaste Song" Dhvani Bhanushali & Tanishk Bagchi, 411.000.000 Indija
10. "Te Robare", Nicky Jam & Ozuna, 386.000.000, SAD

REKORDER 2019: Daddy Yankee
Fotografije: *youtube.com* printscreen

Zaključak je jasan: latinoamerički izvođači su trenutno u ogromnoj ekspanziji, a za njima slede korejski i nadolaze indijski, svi zajedno definišući jednu novu globalizovanu pop estetiku, najčešće oslonjenu na miks hip hopa sa lokalnim zvucima.

MOBILNA MUZIKA

Mada se na prvi pogled čini da je novonastala masovna popularnost autora iz nekadašnjeg Trećeg sveta zapravo zasnovana na dostupnosti Jutjuba sve širim krugovima korisnika mobilnih telefona u tamošnjim mnogoljudnim zemljama – to zapravo nije pravo objašnjenje, pa sve i da svaki od milijardu i 200 miliona Indusa ima po dva telefona u džepu. Portoriko, pre svega, ima četiri miliona stanovnika, koliko ima i recimo Hrvatska, a Južna Koreja je ipak nešto manja od Velike Britanije, Francuske ili Italije. Mora biti da tamo ipak nešto dobro rade, pa ih ceo svet razume, mada ni približno ne govore srpski.

U stvari, ako pogledamo večnu listu najgledanijih spotova svih vremena po Jutjubu, videćemo da se sličan trend polako ali sigurno pomalja, bez obzira što je ona još uvek prilično puna zapadnjačkih imena koja prepoznajemo na prvu loptu:

1. Luis Fonsi Ft. Daddy Yankee – "Despacito" (6.320.000.000), Portoriko
2. Ed Sheeran – "Shape of You" (4.300.000.000), Velika Britanija
3. Wiiz Khalifa Ft. Charlie Puth – "See You Again" (4.170.000.000), Sad
4. Maša i Medved – "Recept za propast" (3.920.000.000), Rusija
5. Mark Ronson ft. Bruno Mars – "Uptown Funk" (3.610.000.000), SAD
6. Psy – "Gangnam Style" (3.380.000.000), Južna Koreja
7. Justin Bieber – "Sorry" (3.160.000.000), SAD
8. Pinkfong – "Baby Shark Dance" (3.090.000.000), Južna Koreja
9. Maroon 5 – "Sugar" (2.990.000.000), Velika Britanija
10. Katy Perry – "Roar" (2.860.000.000), SAD

Ubedljivo najviše pregleda u istoriji pop muzike opet ima potorikanska pesma – fenomen *Despacito* Lusia Fontea, najduži staž ima pomenuti dalekoistočni superstar Psy, dok se uz lestvicu najbrže penje korejska dečja pesma, a sve to je garnirano – ruskim crtanim filmom. Svi su izgledi da je ovakav raspored već deo istorije, više nego stvarnost, te da bi bilo bolje napraviti *screenshot* ovog spiska i sačuvati ga za nekakav budući muzej pop muzike, pošto je pitanje trenutka kad će najpopularnije pesme na svetu biti one iz najnovijih bolivudskih blokbastera pravljenih za globalno tržište... Obratite pažnju na to da Kina nije obuhvaćena ovom statistikom, te da se njihov kreativni doprinos i glas javnosti tek očekuju u budućnosti.

Sa druge strane, analiza pojedinih nacionalnih tržišta pokazuje još jedan zanimljiv trend: od 25 najpopularnijih pesama na Jutjubu u Francuskoj i Italiji prošle godine, skoro sve su na francuskom i italijanskom. Naravno, u pitanju su snažne nacionalne muzičke škole sa dugom tradicijom, koje nam nude i nove globalne hitove (setite se samo Zaz) – što ipak ne objašnjava potpuni nestanak dominacije američke R & B produkcije, čija se planetarna popularnost do skora nije dovodila u pitanje ni u ovim zemljama... Mada se Rijana ili Bijonse i dalje smatraju standardima za sve druge, a naročito za najnoviju devojačku generaciju – sad izgleda kao da su se sve cure širom sveta ujedinile u naporu da ih dostignu i prestignu, ali na svoj način i na svom jeziku.

Kad je Jutjub pokrenut, pre petnaestak godina, očekivalo se da će samo pomoći da se zacementira naizgled večna dominacija anglosaksonske škole pop muzike, odnosno poslužiti kao još jedno sredstvo da se ono što je komponovano i upakovano u Londonu, Njujorku ili Los Anđelesu, proda celom svetu još brže i u većim količinama. Ispostavilo se da su ipak u pravu bili oni koji su u njemu videli samo kanal za distribuciju – savremeni svet je mnogo dvosmerniji nego što bi se to reklo, te bar u sferi eskapističke zabave postoji neka demokratičnost u kojoj vešti preduzetnici iz bivših kolonija diktiraju ritam. Zašto bi inače mladi u pomenutom Londonu, Njujorku i Los Anđelesu slušali *Gangnam Style* ili *Despacito*, osim ako nisu u potrazi za nečim boljim i emotivno sadržajnijim u svojim životima?

Tačno je da su topli zvuci sa udaljenih destinacija – od Havaja do Kube – uvek služili da unesu razbibrigu u imperijalne centre, ali nikad do sad nisu ovako ubedljivo dominirali, niti je bila vidljivija kriza identiteta na Zapadu, koji i dalje ima moćne industrijske mišiće, ali polako gubi svoju muziku.

LOKAL STAJL

U ovom novom kontekstu postaju jasniji i zaista veliki dometi ženskih pop zvezda poreklom sa Kosova – Rita Ora odranije, a Dua Lipa odnedavno, učinile su da se odrednica o njihovom poreklu pominje u afirmativnom tonu širom sveta. Bez obzira što su obe deo london-

»

ske scene, lansirane kao sveži pop sa blago egzotičnim odmakom, one su postale planetarno poznate, otvarajući vrata za sve devojke iz istog podneblja sa sličnim aspiracijama i talentima, kao što je pre svega Bebe Rexha, čije uporište je u SAD, gde je i rođena, a posle jednog albuma već beleži saradnje sa proslavljenim hit mejkerima kao što su Chainsmokers, David Guetta, Martin Garrix, Quavo iz Migos, Nicki Minaj, One Direction i mnogi drugi. Na poslednjem dodeljivanju nagrada Grammy, Dua Lipa je pobedila u kategoriji "Najbolji novi umetnik" u 2018. ostavivši iza sebe upravo Bebe Rexha, između ostalih...

MIMO SVIH OČEKIVANJA: Maša i medved

Ovo je očigledno utrlo put i najnovijim zvezdama poreklom sa Kosova koje beskompromisno pevaju na maternjem jeziku, a ne na engleskom, kao što su Tayna, Era Istrefi, Dafina Zeqiri, Dhurata Dora i još desetak drugih, sve sa brzorastućim milionskim pregledima na Jutjubu u poslednje dve do tri godine – Istrefi je sa Vilom Smitom i Nikijem Džemom izvela pesmu *Live It Up* na zatvaranju Svetskog prvenstva u fudbalu u Rusiji 2018, ali posebno je fascinantan proboj Tayne, rođene u Prizrenu, sa stanom u Prištini, koja je potpuno tamošnji proizvod (izdavači Friends Entertainment, autori Cricket Music). Njeno povezivanje ženstvene drskosti i uličnog stava tako poznatog svima na Balkanu – sa latinoameričkim motivima i stilizacijom spotova, ne samo da po samosvesnosti nadilazi sve što se trenutno radi u bivšoj Jugoslaviji, već i pokazuje koji estetski ključ možda donosi bingo dobitak za regionalne umetnike: što pre sebe modelujemo u pop svetu kao *meksikance i brazilce* evropskog kontinenta, to ćemo im pre postati razumljivi, miliji i draži kao proizvod... Pritom, ne lažemo ni sebe ni njih: samo oživljavamo stereotip koji nam pripada – onaj o siromašnom ali veselom predgrađu Evrope.

To je, bez sumnje, dosad najuspešniji balkanski doprinos svetskom muzičkom *mainstreamu*, nadmašujujući komercijalne podvige rumunske *eurodance* scene, koja je posle pojave Morandija tokom ove decenije uspela da se nametne kao relevantna kontinentalna pojava, često u saradnji sa nemačkim investitorima. U našim zemljama u kojima posla i tako nema, pa omladina ima dovoljno vremena da peva pesme ili igra neki sport pre nego što zapali u inostranstvo, ovo je bilo *očekivano čudo,* nešto za šta smo znali da će se desiti jednog od ovih dana. Neobična je samo činjenica da su ga iznele pre svega umetnice – u jednom društvu koje se spolja čini uniformno konzervativnim, upravo mlade albanske žene učinile su glavne proboje na javnoj sceni kad su u pitanju sve moguće slobode, uz neprekidno popularisanje svog kutka sveta.

Tako postaje očigledno da je uspeh IDJ video-kanala i Bassivity produkcije u Beogradu, koji su uspeli da pre oko pet godina lansiraju regionalnu verziju *trapa*, kroz ogromnu popularnost Raste, Cobyja ili Senidah, te slične kuće Imperia u Sarajevu gde rade Jala Brat i Buba Corelli – od ključne važnosti za dalekosežnu pozitivnu vidljivost naše male lokalne sredine, čak i bez pevanja na engleskom. Zapravo najzabavnija činjenica vezana za ovaj fenomen jeste lakoća sa kojom je novi pop idiom prevazišao sve moguće jezičke nedoumice i postao integrativni faktor svuda gde se bivši srpsko-hrvatski razume – zaista od Triglava do Đevđelije, da pomenemo te neopravdano zaboravljene geografske odrednice. Svuda gde su mladi stisnuti bedom koja im omogućava da snošljiv život vide samo u video-spotu.

Još od *Gangnam Stylea*, pokazuje se da svet može biti zainteresovan za nas sa lokala i naš lični fazon, ali da ga možemo plasirati samo na način koji je svima u tom velikom društvu razumljiv – naravno, tu je od presudne važnosti vladanje jezikom pop kulture i svim njegovim mogućim istorijskim slojevima i referencama, te baratanje savremenom produkcijom što pesmu mora učiniti univerzalno jasnom i lako *doživljivom* svima širom ove sve intimnije umrežene planete. U idealnoj situaciji, praktično svaki spot izvođača iz Srbije koji bi pokazao potencijal da se probije negde tamo, morao bi biti podržan od nekog imaginarnog Muzičkog centra (kao pandana onom Filmskom), samo zato što povećava pozitivnu vidljivost ovog regiona i pravi povoljnu atmosferu oko njega. U stvarnosti digitalizovanih društvenih odnosa, u kojoj su sve industrije postale servisne i polako se slivaju jedna u drugu, i muzika je postala *usluga pružanja zabave* – ovo saznanje nalaže nam sledeći praktičan zaključak: kao što se ulaže u turizam i infrastrukturu, trebalo bi i u kulturu, odnosno upravo u onaj njen najvidljivi pop-kulturni deo, koji se *ne stidi da zabavlja,* te ima šansu da generiše prihode i za one koje zbilja treba u potpunosti subvencionisati. Koncept kreativne industrije tek na ovom terenu ima smisla, a ulaganje u popularnu muziku kao izvoznu privrednu granu može doneti rezultat u povećanom broju lajkova pored našeg imena.

I ne pravite se da ne znate da se od lajkova danas živi ili mre. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Nauči Pajton da te ceo svet razume

Kompanija Majkrosoft ponudila je na Jutjubu besplatne lekcije iz programskog jezika Pajton, a drži ih jedan od njihovih vodećih programera Kristofer Harison, uz pomoć Suzan Ibač iz departmana igrica. Koji je njihov interes u tome?

Odgovora, odnosno nagađanja ima mnogo, ali za početak da vidimo o čemu se radi. Na Jutjubu su se pre nekoliko dana pojavile 44 videolekcije "Pajtona za početnike" (Python for Beginners) koje je Majkrosoft objavio o sopstvenom trošku. Lekcije su različite dužine, od 2 do 13 minuta i namenjene su onima koji bi želeli da nauče programski jezik proglašen za najpopularniji na svetu prošle godine.

Prema objašnjenju samog Harisona, ovo jeste kurs za početnike, ali ne baš za one koji još nikada nisu imali kontakt sa programiranjem. Očekuje se da pratilac kursa ima neku ideju o algoritmima, kaže Harison, navodeći kao primer korak "ako" koji se u različitim jezicima drugačije piše, ali ima isti smisao. Polaznik, dakle, treba da zna čemu služi taj i slični koraci, a kurs će mu pojasniti kako se to koristi u Pajtonu.

Harison zaključuje da kurs pokriva samo osnovne stvari, naučiće vas da se "sporazumevate", a polaznik treba da nastavi da uči sam na drugim kursevima ili iz knjiga.

Nije, dakle, za potpune duduke koje bombarduju obećanjima da će ih neka škola programiranja za šest meseci pretvoriti u majstora koji mesečno zgrće hiljade evra, ali jeste za nekoga koji bi da se prekvalifikuje, a ima neko osnovno znanje stečeno na časovima informatike u školi.

Interes Majkrosofta da ovakav kurs napravi je, pre svega, namera da što više ljudi privuče na svoj Azur, što je Majkrosoftov servis za upravljanje klaudom. Ako im uspe to što su naumili, Azur bi trebalo da postane novi Vindouz, odnosno platforma na kojoj se sve dešava.

A da bi to uspelo, potrebno je da korisnici ovladaju osnovnim stvarima, kao što su morali da nauče da koriste vord i eksel u svoje vreme.

Pajton je za to idealan jezik, nastao je krajem osamdesetih prošlog veka i ime je dobio po *Letećem cirkusu Montija Pajtona*. Napravio ga je holandski programer Gvido van Rosum, nezadovoljan koliko su tada aktuelni programski jezici nekomforni za ljude koji nisu studirali programiranje. Pajton je s te strane prilično jednostavan i za učenje i za rad i to je razlog što je danas tako popularan. Gvido se nije obogatio od svog dela (koje su posle razvijali mnogi), a danas radi za Gugl.

Ovaj kurs bi mogao idealno da se nadoveže na znanje iz informatike koje se stiče u srpskim školama, pod uslovom da se školski program unapredi i okrene ka usvajanju algoritamskog razmišljanja umesto učenja praktičnih veština koje će ubrzo biti prevaziđene.

U svakom slučaju, preporuka je da ga isprobate. Ako vam koristi, odlično je, možete polako da se pripremate za budućnost gde će znanje programiranja vredeti više nego vozačka dozvola. Ako ništa ne ukapirate, barem ćete znati da vam treba kurs ispod početnog. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

IZOBIČAJENE MLADINE KAPE U SRBIJI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

NIKOLA ZEGA (1863-1940), ETNOLOG I SLIKAR ROĐEN U **BANATSKOM NOVOM SELU** KRAJ **PANČEVA**, JE 1926. U **"GLASNIKU ETNOLOŠKOG MUZEJA U BEOGRADU"** OBJAVIO ČLANAK **"IZOBIČAJENE MLADINE KAPE U SRBIJI"**, O TADA VEĆ IŠČEZLIM OBLICIMA NARODNE NOŠNJE, KAO ŠTO SU KAPE NAMENJENE CEREMONIJI VENČANJA. SA USVAJANJEM UNIVERZALISTIČKIH ZAPADNJAČKIH OBIČAJA, GOTOVO U POTPUNOSTI SMO ZABORAVILI STARIJE NAČINE ODEVANJA NA BALKANU, RASKOŠNE I MAŠTOVITE...

TARPOŠ – "U **"SRPSKOM RJEČNIKU"**, VUK KARADŽIĆ ZAPISUJE: "TARPOŠE SU NOSILE ŽENE OD PRIJE U **JADRU I RAĐEVINI**, I TO JE MOŽE BITI U SVEMU SVETU NAJVEĆA ŽENSKA KAPA... KAD VJETAR DUHA SPRIJED ŽENA TREBA DA GA DRŽI RUKOM SASTRAG, JER HOĆE VJETAR PODBRADNIKOM DA OTKINE GLAVU, ILI DA ZAVALI ŽENU NATRAG".

ROGA –
"**JOAKIM VUJIĆ** OPISUJE KAKO JE DOČEKAN U SELU **BUKOVCU** – "KADA ME OPAZIŠE, SVI SE POČEŠE GROMKIM GLASOM SMEJATI, A JA OPET NJIMA, I POČEŠE I DECA OD MENE BEŽATI, ČUDEĆI SE MOJIMA HALJINAMA I NAIPAČE MOJOJ KAPI" (VUJIĆ JE IMAO NA SEBI EVROPSKO ODELO KAKVO NIKO U TOM KRAJU NIJE TADA NOSIO), "A JA OPET NJIHOVIM HALJINAMA, A NAJVIŠE ŽENSKIM KAPAMA, OD KOJIH JEDNA IZGLEDA KAO KONJSKO SEDLO, PAK NA STRAŽNJOJ STRANI STOJI JEDAN VENČIĆ S NOVČIĆIMA"...

SMILJEVAC – "JOAKIM VUJIĆ OPISUJE KAPU ZVANU **SMILJEVAC** IZ OKOLINE **BUKOVICE**: "NEKE ŽENE OPET NOSE KAPU OKRUGLU KAO GOD BUNDEVA. IZ OVE KAPE ILITI REĆI BUNDEVE VIDI SE KAKO KAKVO CVEĆE, A IZ OVOG CVEĆA PROZNIKLA PERA PAUNOVA, PAK I OVA KAPA SVUDA JE PARAMA ISKIĆENA, DA KAD IDU – TI NOVCI ZVEČE".

"OD BEOGRADA PA DO ARANĐELOVCA I KRAGUJEVCA NOŠENA JE DRUGA VRSTA SMILJEVCA. PAUNOVO PERJE DOBIJALO SE PO MANASTIRIMA, GDE SU PAUNI GAJENI. SIROTIJE SU UMESTO PAUNOVOG UPOTREBLJAVALE PERJE OD PETLOVA ILI ĆURANOVA REPA. OBIČAJ JE BIO DA MLADA NOSI SMILJEVAC 40 DANA PO VENČANJU, ILI DOK NE ZATRUDNI. NEKE SU IZ KICOŠLUKA NOSILE SMILJEVAC GODINU DANA PA I VIŠE. DANAS SU OVE TEŠKE I GLOMAZNE KAPE POTPUNO IŠČEZLE, A SA NJIMA I POJEDINI ALJETCI, IAKO SU NEKI OD NJIH BILI PRAKTIČNI I LEPI"

...

Krečenje

Nije da nam je vreme krečenja bilo vreme uživanja, ako ćemo pravo. Tu smo aktivnost svi u kući intenzivno mrzeli, uključujući majku iako je ona oduvek bila šef parade za taj događaj. No, aktivnost se imala sprovesti, negde krajem avgusta dok je dan još dugačak i predvidljiv, bez kiše, tako da sve bude čisto i omalano tačno pre prvog septembra.

U Ulici Bobe Miletića u predgrađu Čačka krečili smo sami, krečom, odatle toj higijenskoj raboti i ime. Da se zidovi ogaravljeni u sezoni loženja očiste, dezinfikuju i zabele. Sam svoj majstor u svakoj kući, pa kako ispadne. Ako se neko pokaže kao veštiji u malanju, pozove se u komšijsku ispomoć.

Foto: Malte Lu

Moja je majka dugo i strpljivo planirala početak poslova ne govoreći nikome ništa, birala je dan koji ocu pada u onaj jedan neradni po čuvenim smenskim poslovima 12-24-48. Ustajala je tog jutra pre svih i pre svitanja, spremila doručak i ručak, i skoro sve što može sama iznosila napolje. Na kraju je i nas i oca izbacivala iz kreveta, pa su i dušeci završavali na sunčanju i vetrenju. Sav teško pokretni nameštaj je već bio pokriven onim što se za pokrivanje u to vreme moglo naći. Ocu je preostajalo samo da odavno ugašeni kreč lepo dotera, procedi kroz dve čarape i krene sa radom. Što se mora nije teško, on je na kraju stavljao maramicu sa par čvorva na glavu i kretao u rad. Jedan sloj da se očisti, pa drugi da se zabeli. Kad je postalo moderno dodati po malo boje, dodavali smo i boju. Uglavnom smo svi imali rezedo ili žute zidove i bele plafone. Trebalo je bar tri puta premazati zidove da ne budu šareni. A da li su šareni, videlo bi se tek posle tri dana kad se kreč dobro osuši, pa tetka sa druge strane kuće osmotri sa majkom i kaže – dobro je to ispalo.

U boljim kućama počeli su posle da se angažuju moleri koji su izvlačili crte u boji povrh zidova ili srebrnaste šare valjkom. Mi smo stali na pastelnim bojama, iako mi je šaranje valjkom ostalo večno neispunjena želja.

Otac kreči, a ja i majka krećemo da čistimo svaki ćošak i svaki komad iz malog stana dok nam ruke ne utrnu. Gotovo je bilo tek kad sve bude vraćeno na svoje mesto uključujući poslednje komadiće uštirkanih hekleraja, recimo, četiri dana posle. Ali je tog dana ručak bivao poslužen za stolom u dvorištu, uveče bi legali u krevete koji su mirisali na sunce, a zidovi oko nas na čisto i to se na kraju dana moglo nazvati i uživanjem.

Tek mnogo kasnije stigle su one neke poludisperzije i valjci i teleskopske drške i rad se malo ubrzao i pojednostavio. Moja je majka postala pomoćni majstor i razvila posebnu tehniku rada u dvoje: ona je nekom četkom premazivala valjak disperzijom i dodavala ga ocu na merdevinama sve upravljajući radovima što je umelo da bude predmet beskrajnog nadgornjavanja i čantranja njih dvoje. Onda sam i ja napredovala, prvo do pomoćnika sa četkom, a onda i do samog valjka. E, tu je već krenulo i uživanje jer sve što se radi sa bojom kod mene na kraju postane uživanje. Malo po malo, kako je otac stario, valjak je prelazio u moje ruke. Odavno više nismo živeli u kući sa dvorištem, nije se ni krečilo svake godine, ali u onim godinama, kad majka kao nekada odredi da su zidovi ipak garavi, pakovala bih se i odlazila k njima da zajednički odradimo vikend-ulepšavanje stana.

Poslednji put ćale i ja krečili smo ceo stan zajedno one godine kad je svetsko prvenstvo u košarci bilo u Indijanopolisu. U noći kad smo stukli Ameriku u najboljoj utakmici ikad ako se ja pitam, ostavili smo valjak i četke, otkrili televizor ispod najlona i navijali uz pivo dok god je trajalo. Navijala je i majka, sa sve magičnom krpom u rukama, brat negde u svetu propustio je tu našu utakmicu života. Oko ponoći, pun euforije, moj je ćale pogledao pod svetlom plafon u predsoblju i rekao – malo nam je ovde šareno, de da popravimo. Popravljala sam ja sa merdevina, a onda, što od umora, što od piva, pravo sa merdevina upala nogom u kantu bele smese. Isprskali smo sve što je moglo metrima naokolo i ne sećam se kad sam se toliko smejala šteti koju sam napravila. Dok smo za par dana sve završili, finale sa Argentinom i svetsku titulu proslavili smo u blistavo belom i čistom.

Sedamnaest godina posle, na kraju ovog leta, sama valjkom krečim i gledam utakmicu sa Argentinom. Nisam planirala to malanje, al' umislila da ću da budem talija ovim momcima ako krenem. Nešto je nedostajalo i njima da pobede, a i meni. Na jutarnjem suncu u malom beogradskom stanu videla se jedna pogrešna štrafta na zidu. Ćale nije više tu da oceni je l' šareno.

Neću je sigurno popravljati do sledećeg svetskog. ¶

LJUBICA TURUDIĆ

NIKOLA ĐURIČKO

IVA MIHALIĆ

LAZAR RISTOVSKI

OFFICIAL SELECTION BEVERLY HILLS film festival BEST FUTURE FILM "LEECHES"

REMI WINNER 2019 PLATINUM REMI AWARD "LECHEES"

REMI WINNER 2019 GOLD REMI AWARD CINEMATOGRAPHY "LECHEES"

PIJAVICE

FILM DRAGANA MARINKOVIĆA INSPIRISAN PROZOM DAVIDA ALBAHARIJA

U BIOSKOPIMA OD 19. SEPTEMBRA

PETAR BOŽOVIĆ, ANA SAKIĆ, KATERINA TANA, JELENA PERČIN BABIĆ, MARINA VODENIČAR, MARIJA OPSENICA, ALEKSANDAR ĐURICA, JOVAN RISTOVSKI, DORA DIMIĆ BAKAR, IRENA DEČERMIĆ
ALEX PAPKE, AMONO GILD, DANINA MIRIAM MOGUEL, LORA ĐUROVIĆ, NIKOLA KRNETA, GREG DE CUIR, MILOŠ ANĐELKOVIĆT

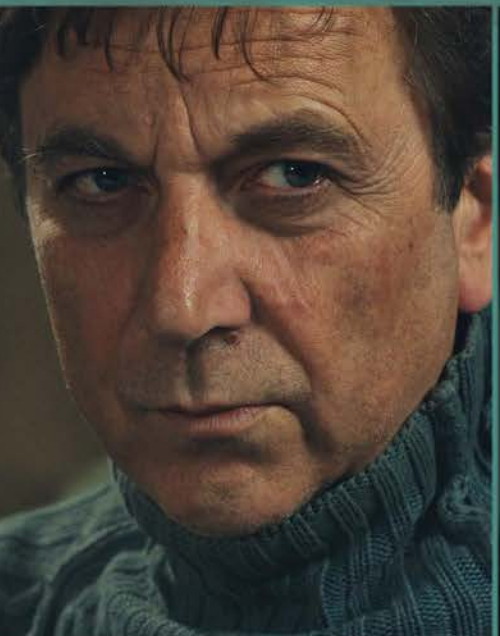
DIREKTOR FOTOGRAFIJE: BORIS GORTINSKI/SCENARIO: DRAGAN MARINKOVIĆ, DAVID ALBAHARI, DUŠAN SPASOJEVIĆ/SCENOGRAFIJA: IRENA MARJANOV/MONTAŽA: PETAR MARKOVIĆ/KOSTIM: ROZA TRAJČESKA RISTOSKA
SNIMATELJI ZVUKA: PETAR STOJČIĆ, MARKO HAJDUKOVIĆ/MUZIKA, KOMPOZITORI: MATE I ŠIMUN MATIŠIĆ/MASKA: JASMINA MINA ILIĆ /DIGITALNI EFEKTI: IVAN PRIBIĆEVIĆ PRIBI/KOLORIST I VFX: VANCHO MIRAKOVSKI/DIZAJNER ZVUKA I MIKSER: IGOR POPOVSKI
IZVRŠNI PRODUCENTI: PETAR RISTOVSKI, MAJA VUKIĆ/PRODUCENTI: DRAGAN MARINKOVIĆ, LAZAR RISTOVSKI, DARKO POPOV, IVAN MALOČA/REDITELJ: DRAGAN MARINKOVIĆ
PRODUKCIJA: MAREBO/PANK FILM/ZILLION FILM/INTER FILM

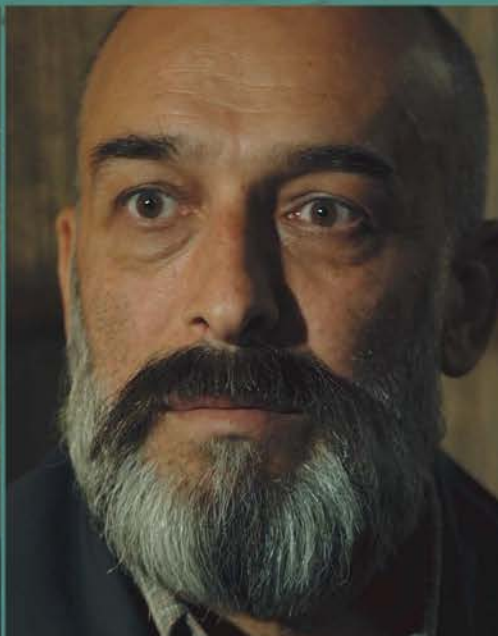
Laguna НОВОСТИ Danas MCF

TIHOMIR STANIĆ

MARIJANA JANKOVIĆ

TONI MIHAJLOVSKI

Pink Lady®

PREMIUM BREND

Pink Lady – Mnogo više od jabuke

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec